Jagoda Truhelka

Palčićev kraljevski let

JAGODA TRUHELKA

PALČIĆEV KRALJEVSKI LET

I DRUGE PRIPOVIJESTI

JERONIMSKA KNJIŽNICA
UREĐUJE DR JOSIP ANDRIĆ
IZDAJE HRV. KNJIŽ. DRUŠTVO SV. JERONIMA
KNJIGA TRISTA DEVEDESET ŠESTA

IZDANO MEĐU IZVANREDNIM JERONIMSKIM IZDANJIMA ZA GODINU GOSPODNJU 1933.

TISKARA NARODNE PROSVJETE, ZAGREB, TRENKOVA ULICA 1.

PALČIĆEV KRALJEVSKI LET

ČITAVO jutro mali se Palčić verao i skakutao po šipražju i grmlju kao pravi zdravi šipoder, a sada se kao za odmor ljuljao na ljeskovoj grani i na sjajnom se sunašcu kupao. I u tom se tako sjetio, kako je to on odjednom ostao sam, sam od šestero malih, gizdavih momčića Palčića. Još jučer ih se barem troje četvoro skupilo na noćište okolo rođenoga gnijezda, okrugla kao loptica, a meka i topla i puna mahovine i kao svila tanke slamice. Gnijezdo je još uvijek tu, na sigurnom mjestu, u najgušćem spletu kaline i trna, ali naokolo ostalo je pusto, pusto i prazno. Nema više vesele braće ni nestašna lova i naganjanja, tko će više, tko će dalje, da je od bojnoga zanosa treptalo svako perce napose i kliktalo, kako mu je drago, što je na živom ptiću.

Kamo su se samo izgubili ? Svako veče bilo je po jedno manje na noćištu, sve od onoga dana, kad su roditelji, posljednji put sabravši svoju djecu oko sebe održali im ovu svečanu besjedu :

„Djeco naša, mali Palčići ! Vi ste sada gotovi, odrasli i za život zreli. Mi vas više hraniti ne trebamo. Nego hajdete u svijet i skrbite sami za se." Nato otac i mati još jednom digoše repiće, zatreptaše kriocima, zacičaše veselo — neveselo : „Sisi, sese, sisi, sese, cerrrr," i otprhnu, da ih odonda mali Palčići nijesu više vidjeli. Ostaše tako sami njih šestero na grani, jedno do drugoga nanizani i vrlo začuđeni. Mislili su, što se to stari s njima šale, pa zinuli čekajući, da bi im iza svečana govora turili kakav osobiti zalogajak u ždrijelca. Ali zaludu im i čekanje ! A kad su razumjeli, da se nemaju više čemu nadati, uhvate se kriocima zraka pa se otisnu trbuhom za kruhom, otisnu se među šiblje i granje živice sve do krajnje međe. Tako se rasula porodica po svijetu i ostao samo najmanji na rođenom domu.

Pravo da se kaže, nije mu baš ni bilo tako krivo. I sloboda nešto vrijedi, makar te nitko i ne hrani, ali ti i ne brani. Sada možeš ići, kuda je tebi drago, a ne uvijek za drugima. Osim toga ostala mu je i čitava njegova okolica sa svim lo-

vištima i pašom, koliko samo poželi. I kolijevčica je tu, u njoj se može sklonuti, kadgod mu je za nevolju. Za hranu — lako! Čitav dan bili su mu prostrti stolovi: sva živica jedna smočnica i hambar. Vere se između granja, ispretražuje koru i lišće i eto ti večere, ručka: Paučak, dva, dvije tri mušice, crvić, a nije li bilo, može se i bez pečenke, bit će dobro i zrnce od kaline ili bazge. Ožedni li, pije jutarnju rosicu, po potrebi u njoj se i kupa. A što se tiče obrane, i za to je lako: čitava živica i njeni gusti spletovi jedna je jedina tvrđa i zamak; čim se pokaže nešto opasno, zavučeš se među trnje i nema toga dušmanina, koji će te stići. Zato je on i tako bezbrižan i veselo cvrkuće svoju pjesmicu: „Sese sisi, sese sisi, cerrrr," i sve glaskom to gore to dolje: „Sese sisi, sese sisi, cerrrrrr..."

Ali ljudsko srce nikad nije zadugo zadovoljno, uvijek nešto treba. Pa tako i u Palčićevu naskoro proklijale neke željice. Stale ga vući u bijeli svijet, kamo odoše i njegova braća. Put onamo? Ne brini se, naći će se već. On će kao i njegovi pređi: najprije će se proverati do nakraj živice, od lijeske do drijenka, od šipka do trna, od kaline do maline. Pa onda, kad prestane živica, skakutat će od grma do grma, provlačit će se kroz travu, ispretražit će svaku rupu kao mišić, brzo i okretno, a ne će zaboraviti na svoju prvu želju, da se dohvati i velikoga drveća. Tako se najposlije našao na jasenu i sad je on mislio, da je stigao do najviše visine, što se može dostignuti. Doduše jest visoko nad starim svojim svijetom; pod njim steru se polja i livade, grmovi i živice pa i mnogo još drveća; ali šta je to sve naspram one visine, koja još zijeva više njegove malene glave!

No prije nego što se stao ogledavati po tom velikom svijetu, najprije će da protrese svoje odijelce, te uzme da se češlja i redi, jer ga je put prilično rasperušao. Kad je bio gotov, baš ga je bilo lijepo gledati, makar ga je moglo da namotri samo oštro oko između zelenoga lišća, što ga je sunce pozlatilo. Jer i njegova haljinica sva je bila zelenkasta sjaja, s dva bijela pasca po kaputiću, a na glavi mala zlatožuta kapica. Pa da nije lijep! Ali on to još nije znao. Njega je zasada zanimao samo ovaj veliki svijet oko njega i velika njegova želja, da zaroni u nj, da se u njemu sprovede i nađe svoje zadovoljstvo.

A baš je velik taj svijet! Na jednoj strani šuma, šuma bez kraja i konca; s druge strane široko polje otvoreno, ah opasno za male ptičice, kao što je bio naš mali neoprezni junak. Onda su tu još visoka zelena brda pa više njih plave planine, i još više njih prokuljala kršna sljemena i strašne

klisuraste glavice. No šta je i to sve naspram one visine nad njime i naspram sunca, što se iz njega točilo divno svijetlo i koje je grijalo kao majčina krila. Palčić doduše ne smije pravo ni gledati u tu vatrenu kuglu, on samo u nju žmiri, ali ipak osjeti žestoku želju, da bi joj se što bliže mogao prikučiti, u nju uroniti i u njoj se topiti. I to je bila danas već druga želja maloga Palčića, smjela želja nesmotrenoga ptića.

Ali nemajte brige! Palčiću se ni jedan čas ta želja ne učini smjelom, štaviše, ni on sam sebi nije se činio mali. A šta uostalom, molim ja vas, i znači maleno tijelo, kad je u njemu veliko srce? I kad je Palčić već stigao na jasen, nije nimalo oklijevao, da se popne i na onaj visoki hrast, štaviše, vine se čak na onu mrku jelu, što je — tanka kao igla — štrljila ravno u sunce!

I sada nije ništa manje mislio, nego da mu treba samo još jednom razviti krila, pa da se dohvati samoga sunca, i od puste sreće zacvrkuta glasno, jasno: „Sisi srisi, srisrisi, cije cije cij...", kadli jekne ispod njega sitan, oštar glasak:

„Sici bre, sici bre, vidi ga, vidi ga, nije l' te strâ, otkuda, otkuda, delijo neznana?"

Palčić se na taj glas — treba priznati — u prvi mah vrlo prepao. Jer otkako je ostao sam, bilo je to prvi put, da mu je netko progovorio, a da mu nije bio ni brat ni roditelj. No odmah se pribere. Glas mu se nije činio ni tako strašan, sjećao ga je njegovih milih i dragih, makar su riječi bile malo drugačije. I doista, bila je to ptičica samo malo veća od njega i inače lijepo opremljena: kaputić zelenkast s modrim i bijelim točkicama, niz žuti prslučak spustio se crn ovratnik, a pod crnom kapom iskočili bijeli obrazići i naduli se kao dva prebijela jastučka. Sjedila je na skrajnjem kraju omarove grančice baš njemu preko puta.

„Sisisi, srisrisri, tko si ti?" pitao Palčić oprezno se nalukavajući iza grančice.

„Sjenica, Sjenica, Crnoglavka zovem se ja," zacvrkuta lijepa neznanka. — „Kako da me ne poznaš? Znaju me svi i nadaleko. Kada zimi opusti šuma, onda se nas čitava rodbina otisnemo u polje ravno, pa se kojekuda rastumaramo i može nas svak vidjeti i poznati."

„Oprosti, no ja tebe još nijesam vidio," ispričavao se Palčić učtivo. „Nego molim te, da mi kažeš, zašto bih se ja morao bojati?"

„Opasno je, opasno je za male ptičice u velikoj šumi."

„Pa ja nijesam baš ni tako malen, a nijesi ni ti mnogo veća od mene," rekne Palčić pun samosvijesti, ali se ipak još dublje zavuče pod svoju grančicu.

„Sici bre, vidi de, vidi sve," smijala se Sjenica, „ako sam i mala, ali sam ovdje doma."

I tu se Sjenica sada objesi nožicama niz granu i stane oko nje da koluta okolo naokolo kao vrtuljak. Palčić zine od čuda. Otkako je živ, još takva šta nije vidio. Ali on se ne da za dugo zabušiti. Nije li i on kakav gimnastičar ? Sad će ona vidjeti...

„Ostavi se jalova posla!" vikne Sjenica. „Nije to posao za tebe. Tvoji čapci nijesu udešeni za ovakve majstorije. A nije baš ni sve za svakoga. Uostalom da ti vidiš istom moju sestru: ona trči po samom stablu i nesamo uzbrdo nego i nizbrdo i to glavom dolje! No ona je još i lijepa: prsluk crven, a kaput sav modar."

„Pa i ja bih mogao po stablu i baš uzbrdo," vikne Palčić sve smelije i poduzetnije — i već hoće da se otisne s grane prema stablu, kad li Sjenica naglo otprhne i samo još cikne:

„Biži bre, čuvaj se!"

Palčić se smjesta zavuče, gdje je granje bilo ponajgušće, i tu se ušuti kao kamen. Ima nekih stvari, kojih ne trebaš istom da učiš, nego ih učiniš, kad treba. I dobro činiš. Jer tu je sada vrh šume nešto zakliktalo, i to tako strašno zakliktalo, da ti se svekoliko perje naježurilo, a srce od strave zamiralo. I nešto preleti preko šume, nešto golemo, da se mali Palčić načini malen, što je manji mogao, gotovo ga više nije ni bilo.

Kad se opet sve primirilo i Sjenica se ponovo pojavila, onda i Palčić oprezno isturio glavu.

„Šta sam ti rekla," zaciči oštro," da je opasno u šumi."

„A tko je to bio ?" upita Palčić, a glasak mu se još malo tresao.

„Zar ni njega ne znaš ? Ta svako ga krilato stvorenje pozna već po samom glasu. To ti je naš strašni neprijatelj Jastreb! Je li, već i samo ime strašno mu je."

„Uh kakav neprijatelj ? Ta nije nam ništa ni učinio," junačio se Palčić.

„Sici me, sici me, ala si budalast! Da nam je samo i najmanje učinio, ne bi sada više ni pitao. Vidio bi, kako bi te šćapio i živa razderao pa pojeo," oštro pokudi Sjenica preuzetnoga ptića, kadli ponovo nešto preleti, i to sasvim blizu, zvizne pa ravno put Sjenice. No Sjenica je bila hitrija. Nestade je kao munje.

Palčiću preko puta sjela nova nepoznata živina. Više glave digla čupavi rep i savila ga unatrag kao perjanicu. Na svakom uhu štrljila po jedna mala kitica, a crna joj haljina bila bez ijednoga perca, no sva dlakava. Nije imala nijedno krilo, ali zato četiri noge, na stražnjima je sjedila, a prednjima je držala napo oglodanu šišaricu, pomalo grickala i lukavo žmirucala put Palčića sitnim očicama, crnim i sjajnim kao dvije bobe od kaline. Palčić je bio u neizvjesnosti, treba li se tu sada bojati ili ne treba. Kad je i Sjenica pobjegla, bit će uputno, da se uzmeš u oprez.

Neko su se vrijeme tako zglédali i čekali, koje će prvo progovoriti. Neznanka je glodala i oglodane ljuske izazovno bacala prema Palčiću. Palčić joj to nije uzimao za zlo, samo se čudio i pomislio:

„Čudan svat! Četiri noge, to je mnogo, ama nijednoga krila, a to je malo."

To mu je ulijevalo nešto kuraže i odvaži se, pa progovori prvi:

„Tko si ti ?"

Neznanka ne odgovori odmah. Prestane glodati i zagleda se pažljivije u Palčića. Oči joj čudno sijevnuše, kad je najposlije odgovorila porugljivo:

„Mora da si nekakav dotepenac, kad ni to ne znaš. Dakle čuj: ja sam Vjeverica, Vjeverica od Skočigrada, najveća sportašica u skoku i trci..."

„I najveća majmunica u ovoj šumi!" zahihota iznenada glas iz visine, glas, koji je naličio na Sjeničin. „Sicilan, sidi ban." Bio je to Drozd. Drozd voli da oponaša tuđe glasove. Vjeverica se smjelim skokom prehiti na drugu granu i zakveči:

„Imaš kome da se rugaš! Sama si majmunica i kradeš sve glasove, što ih ima u šumi."

„Sici bre, ti si gle," cičala Sjenica bijesno i izazovno. „Tko tu smije govoriti o krađi ? Zimus si opljačkala sve moje spremnice i žitnice. Ti si kradljivka, repata i uhata!"

Vjeverica učini, kao da se to nje ne tiče, okrene leđa Sjenici i ponovo se obrati Palčiću:

„A tko si ti, ako smijem pitati ? Ti kao da i ne spadaš u ovu veliku šumu."

Palčić pomisli: ovdje svi imaju neka čudna imena i nadimke, i ne htijući u tome zaostati, rekne brzopleto:

„Ja sam Palčić od Živićgrada i Ljeskogrma i još sam sportaš u veranju i..."

„I žderanju! Šerr, ratata, tak, tak čak! Čičiči, hihihi!" rugao se drozd upravo bezobrazno.

„Baš čudna mi adeta u ovoj šumi, miješati se u tuđe razgovore," uvrijedi se Palčić.

„Ne mari! To ti je najveća blebetuša čitave ove gore," rekne Vjeverica. „Nego ako si vješt veranju, kako kažeš, hajde, da se natječemo, ako ti je s voljom."

Palčiću je bilo s voljom, i on se odmah uzvere do navrh svoje jele. I Vjeverica se popela navrh svoga stabla pa onda odozgor dolje, pa okolo naokolo debla, i to tako brzo, da ju je Palčić jedva očima mogao pratiti. I počne divlja trka i skakanje niz grane, pa uz grane, onda s jedne na drugu, pa gore dolje, te se prebaci s vrha jednoga drveta na vrh drugoga i najposlije uhvati se stražnjim nogama za zelenu grančicu i stane se ljuljati amo tamo, amo tamo i sve brže i sve na više, da se Palčiću zavrtjelo pred očima, dok se Vjeverica najposlije nije jednim visokim skokom prebacila kroz zrak i pala na svoje prvo mjesto preko puta Palčiću, tu sjela na stražnje noge, digla otmjeno rep uvis i uzevši gladiti brkove rekne malo zaduhano:

„Jesi l' vidio, kako ja umijem? Što veliš na to? Bi li i ti znao tako?"

Jadni Palčić od čuda ostao zapanjen i bez riječi. Da se mogu krilima izvesti svakojake majstorije, to je već vidio, ali da živina i bez krila može letjeti, to još nije ni čuo ni vidio. No ako je i bio zapanjen, nije bio poražen. Zato rekne:

„Baš kad bih htio, mogao bih i ja tako. I još bez drveća, po samom zraku i visoko, kolikogod hoćeš."

„Jeste li čuli junačine? Sisi sese, sisi sese cerrrr, ratata! Hahaha, hihi!" rugao se Drozd oponašajući Palčićev govor. „Ti jedna sitna ništica hvalisava! Ne smiješ drugo, nego da se šuljaš i kriješ kao miš, gdje je granje najgušće. I to hoće po prostom zraku i još visoko! Hihihi, čujte svi, i da ne bi visoko kao i sam naš kralj Orle!"

„Tko je to kralj Orle?" uspita Palčić bezazleno i ugrožen od Drozdovih riječi.

„Jeste li čuli, ne zna ni to, tko je kralj Orle! Da ga samo gdjegod sretneš, od samoga pogleda njegova nestalo bi te, a istom da te šćapi strahovitim pandžama! Jadni moj Palčiću, ode ti tvoj Skočigrm i Letigrom, hehehe, hihihi..."

Te su riječi maloga Palčića vrlo uvrijedile. No prije nego je mogao smisliti, šta će odgovoriti, zakuca novi glas iz debla omoričina:

„Kjik kjik, kjek kjek, kikiki kik, baš je Orlu stalo do ovo mrvice ptičijeg mesa."

Bila je to Žuna. Sjedila je na okresini grančice, pa je na njoj gudila kidajući oštrljicom kao djeca, kad sviraju u drombulju: Crrr, trrrr, trrrr, trrrrrr...

Palčić se zgrane. Nikada još nije čuo o kakvom Orlu i kralju. Probudi se u njemu silna želja, radoznalost o velikim i nečuvenim stvarima i događajima. On zaboravi i predašnju uvredu pa rekne isprsivši se, ne bi li izišao veći i ugledniji:

„To je pitanje! Treba samo prilika..."

„Pa eto ti prilika," predloži Vjeverica, a u očima joj zaigrao lakom sjaj. „Da se okladimo: tko će od nas dvoje dalje — ja do tebe ili ti do mene..."

Palčić bez daljega razmišljanja odmah digne krila, pa da će put Vjeverice. Kadli kraj njega zaciči Sjeničin oštri glas:

„Sici je, sici je, pazi se, pazi se!"

Krila Palčićeva onaj čas načine sama sobom nenadan okret od devedeset stepeni u stranu, uhvate se puta prema otvorenom polju, i mali Palčić prhne, i što su ga ponijela krioca, strugne preko polja i sjenokoša, pa kroz strništa i šiblje sve pravcem one čupave živice na rubu doline i najposlije je stigne, vesela mu majka!

Tako je Palčić dobio svoju prvu okladu, prvi svoj uspjeh — barem, kako je on mislio u svojoj prostodušnosti. Počeo se upravo pun zadovoljstva vivati i češljati, kadli eto ti Sjenice, njegove prijateljice. Doleti i sjedne prema njemu na granu. To je Palčiću bilo drago. Sad će joj se on pohvaliti, pa neka čuje, tko je pobijedio. No ona mu odmah presiječe riječ.

„Šta, pobijedio, ti? Sici me, sici se, ti si gle! Izmako, izmako, reci, brè! Da ti nijesam u dobri čas doviknula, da se čuvaš, mogao bi sada pobjedu slaviti u Vjeveričinu želucu!"

Palčić se jako začudio, kako to Sjenica tumači njegov prvi uspjeh. To iz nje sigurno govori sama žuta zavist, pomisli, al ne rekne ništa; nije htio da se s njom pravda. Dobro, dobro, doći će već doba i vidjet će se, tko je tko! Kako je međutim bio jako ogladnio, ostavi Sjenicu i pođe da traži večeru. Tako se svršio ovaj prvi tako znameniti dan i prva pustolovina Palčićeva.

Odsada preduzima Palčić svaki dan sve veće izlete u okolicu, u polja, grmove i živice, živ je i poduzetan i bez prestanka skakuće i vrti se, no ne zaboravi da se čuva, čuva za velike čine. A kad se naverao i naskakutao povazdan, sjedne tako na ljeskovu granu i ljuljajući se zagleda se u svijet snujući nova preduzeća i nove pustolovine.

Jednom tako ugleda divan prizor. S one zubate klisure, tamo daleko i visoko na najvišoj planini, povrh mrke jelove šume, odvoji se odjednom nešto kao komad same klisure i zaplovi vedrom pučinom. No to nije bila klisura, nego je bila ptica sa krilima, golema ptičurina. Nikad Palčić ne bi mislio, da ima tako velikih ptica. I odmah mu je srce življe zakucalo i kazalo mu, da to ne može biti nitko drugi nego sam suri Orle, kralj svih ptica. To je vidio nesamo po njegovoj veličini, nego se to odmah vidjelo i po samom letu. Letio je, kako može samo kralj da leti: pun neizreciva dostojanstva, veličanstva i gordosti, ni prebrzo ni prepolagano, ama silno i snažno. Vidjelo mu se, da je u tome neizmjernome prostorju svoj u svome, vladar i gospodar. Najprije obleti u golemom krugu čitavi taj veliki svijet Palčićev povrh doline, više šume i planine. Nekad se vidio tako malen, da ga je Palčićevo oko jedva namotrilo, nekad opet tako gorostasan, da se Palčiću od straha stislo malo srce. Nije fajde, kralj je kralj! Nekad se spustio na niže, pa se opet diže na više i tako gore, dolje časom je lebdio, plivao na jednome mjestu mirno, nepomično i kao prikovan na modrome nebu. Kad ali iznenada zamlata krilima kao jedrima i otisne se poput strijele pa put neba i sunca i tu ga nestane.

Palčiću od divna čuda zastane dašak u malim grudima. Bogo moj, taj zna! Tko bi mogao kao on! Neizrecive li slasti ovako dizati se u visine, k suncu, visoko nad ovu zemljicu i šumu i onda nazvati se kraljem! Sama ta misao tako nadme Palčićeve grudi, da su malone prsle. Oh da, Orao je zato i kralj, jer najviše umije da leti, najviše od svih ptica, to je jasno. Sjenica bi možda pobijala Palčića, da je tu. Ona bi možda rekla: kralj je zato, jer je najveći i najjači između svih ptica, i još zato, što je tako dostojanstven i veličanstven. No Palčić bi joj na to odgovorio, da bi se već našlo i drugih, koji bi bili isto tako dostojanstveni. Srećom, da to nije čula Sjenica; nego glavno je ipak visoki let.

Ta misao nije više ostavljala Palčića. Ovako se proslaviti makar jednim jedinim letom u nedostižne visine i steći slavu: zato bi već bilo vrijedno i da se živi, pa makar da se onda i...

U taj čas, kad se mali Palčić zanosio tako visokim mislima, dogodi se nešto neočekivano. Orao se ponovo pojavio, najprije kao sitna točkica, koja je rasla, rasla, dok nije opet osvanuo u svoj svojoj veličanstvenoj veličini i tako ostao jedan čas kao priboden nasred vrtoglavne visine. Onda se iznenada otkine s neba kao strijela sa tetive pa

jurne prema gorskom pašnjaku. Spusti se gorostasna ptičurina nad samo bijelo stado, što se prosulo po zelenoj paši, ščepa jedno malo bijelo jare pa ga ponese sa sobom u visinu i zaplovi s njime put one zubate klisure i tu ga nestane, a s njim i maloga jareta.

Što je to sada bilo, Bogo moj? Od pusta čuda Palčić nije ni dospio da se prepadne ili čak da požali malo jare. Jer zašto da ga požali? Zar mu ne treba još da i zavidi? Ni nakraj pameti nije mu bilo, da bi tu moglo da bude po srijedi kakvo zlo. Nije li se jaretu našla sreća, što ga je Orle ponio u svoju bajnu visinu, svoje toliko poželjeno carstvo?

Palčiću odsada jaretova sreća ne da spavati. Tri dana snovao je nezapamćeno smjele misli. Četvrti se dan dao na nečuveno djelo. Popet će se na onu klisuru, gdje je onomad nestalo Orla, a ostalo će se vidjeti. Bez velikih pripremanja otisne se sa svoje živice, pa od grma do grma, od stabla do stabla, što verući što preskakujući, a inače pomno se krijući, da ga ne zadesi nezgoda, prije nego što se dohvati cilja. Tako penjući se sve više i više najposlije stigne i u planinu, gdje nije više bilo ni drveća, nego samo nisko grmlje omorike i smreke. To mu je bilo drago, tako se mogao neviđen provlačiti na svoj sopstveni način, sve dok nije stigao do samog doma Orlova. I sad čujte i počujte: Mali se Palčić ni pet ni šest zavukao pod samo gnijezdo orlujsko, zavukao se kao mišić među šiblje i granje, od kojega je bilo savijeno gnijezdo, a nitko ga nije vidio ni sprečavao u tom presmjelom djelu. A baš je bilo zgodno namješteno gnijezdo na jednoj daleko isturenoj litici, ravnoj kao stol, a s tri strane zaštićenoj što stijenom što omarovim grmljem. Čupavo je granje osim toga natkrovilo i odozgora ponositi dom kralja ptica i njegovu porodicu. Na prostranom i kao kula visokom gnijezdu sjedila je Orlica sa troje golušavih ptića, a nedaleko na rubu litice sam domaćin, kralj Orle. Sjedi Orle, ponosita ptica, sjedi u svom veličanstvu i divnoj snazi, sjedi i u nebo gledi. Kukasti i kao od čelika saliveni kljun isturio prema pustim daljinama, a oči, oštre i pune gordosti i ponosa, ustremio u neizmjerno prostorje: krvava prijetnja svakome, tko bi se usudio da se približi njegovu domu i veličanstvu. A ipak: to je učinio mali Palčić! Maleni se Palčić nije samo usudio približiti se, nego je cio cjelcat živ provalio i u samu tvrđavu Silnoga!

Iz tog sigurnog skrovišta nagledao se divna čuda, a bez i najmanjega straha. A što mu se ipak srce časom malone skamenilo, to je bilo samo od neizreciva zanosa i strahopoštovanja, što je tako krasan, tako divan taj kralj i gospodar!

I dok se naš mali pustolov ovako rajio na tom pogledu, najedamput Orle snažno potrese perje, i to bi takva promaja, da mali Palčić umalo da nije izletio iz svoga zaklona.

„A joj, da me ugleda, šta bi od mene bilo ?" pomisli No brzo se opet umiri. Zar nijesu ona šumska čeljad govorila, da Orle ne će ništa malim pticama, čak da voli gdjekada i njihov cvrkut ? No pa eto, mogao bi i to imati. I Palčić je nekakav pjevač i sad umalo da nije zacvrkutao od puka ponosa zbog svoje smjelosti i junaštva. Ipak ne učini toga : ne možeš znati, u kakvu je raspoloženju Orao, i zato je bolje šutjeti, kad te nitko ne pita, iako on vjeruje, da kralju u njegovoj plemenitosti i veličanstvu nije sila obarati se na sitan stvorak, što se u nj pouzdaje.

U tim smirenijim mislima stao je Palčić slobodnije razgledavati okoliš. Nijesu ga mnogo smućivale kosti, što su bile naokolo razbacane pred gnijezdom, krvave kosti, čuperci dlaka i... i... i — prosti, Bože! — perje... Nema se tu kada misliti o takvim stvarima.

Uto se Orle po drugi put protresao. I — o divote! — počne i da razvija krila, razvija krila kao šuma svoje krošnje i odjednom digne noge, zasuče one strahovite pandže pa se vine u prazno...

U isti čas učini Palčić drugo svoje životno i junačko djelo, učini, kao da je u snu. Izroni kao sjenka iz svoga zakloništa i ravno Orlu među krila. Čvrsto se uhvati prstićima za njegovo perje i tu se namjesti, kao da mu je rođeno gnijezdo, a da Orle ništa nije ni osjetio. Ne znam, što li je mali pustolov mislio, čemu li se nadao. Svakako je istina, da se tu našao u vrlo neobičnom položaju, ali mu nije bilo ni jedan čas neugodno, makar je mogao znati, da se iz njega više nije mogao sam osloboditi, jer uto ga je Orle već bio ponio daleko u visine. Kad se Palčić povratio od prvoga začuđenja, počne pomalo da isturuje glavu, da vidi, kamo li je to dospio. No morao se dobro uzeti u pamet, jer što je sada ugledao, bilo je odista za gledanje. Pod njime se razvalio svijet i propao, da se uopće ništa više nije ni vidjelo. Samo tu i tamo neke crne i bijele pjege, polju i šumi nestalo traga i glasa. I još malo dalje pa nestalo i tih pjega i nije se više ništa vidjelo. Nigdje ništa : ni ptičice, ni mušice, ni ćuha ni duha, sama praznina i tišina gluha. Bili su sami : mali Palčić i veliki Orao, sami u pustom bezmjerju.

Palčiću se šire grudi od neizreciva ponosa i zanosa. Nije li, kao da će oni sada jurišati i samo nebo ? Samo dok još stignu do sunca. Kako samo divno sja i grije. I nije li, kao da ih zove k sebi i pozdravlja, da im čelo ovjenča vijencem slave!

No čudno je bilo : što oni više, i sunce na više ! Nikako da mu se primakneš na dohvat. Baš kao da pred njima bježi. Sjalo je vazdan jednako, ali kao da je počelo slabije da grije. A onda osjeti pod sobom, da Orle više i ne leti. Razapetih krila plovio je na jednome mjestu, mirno i sigurno, kao da sjedi na prijestolju pa se odmara od daleka leta. Pomisli Palčić, zašto oni sada tu stoje, kad su više njih još toliki prostori ? Ta valjda to još nije sve ? Ili, ili da možda Orle i ne može dalje ni naviše ?

Ova nova i nenadana misao podstrekne maloga Palčića na još nečuveniji pothvat. Spopadne ga odvažnost, odvažnost strahovita, vilovita, posljednji i najsjajniji podvig njegove male duše ! Izvuče se ispod perja orlujskoga, topla i sigurna zaklona, izvuče se — i otisne se, otisne se u prazninu iznad sebe, uhvati se sitnim kriocima bezmjerja i bezmjerje ga primi, primi i ponese u puste nepoznate daljine i visine, ponese ga, kao da je samo jedno sitno perce, pahuljica, dašak bez težine i otpora. I leteći tako slobodno i lako od sreće i zanosa glasno zacvrkuta, zacvrkuta, kao da će mu to biti posljednji put u životu : Sisi sese, sisi sese, sisi sese, cerrr, cerrrr...

Ta nije li on sada pretekao i samoga Orla ? Nadletio ga, najveću pticu, kralja Suroga ? I gdje je sada taj kralj ? Jedva ga više možeš i raspoznati, tako je već duboko pod njim, nije veći od zrnceta i to je sve, što je od njega ostalo, od silna gospodara i vladara. I još malo, pa nestalo i crna zrnceta, i Palčić nije vidio, kako se Orao spuštao opet naniže i sve naniže do nad onaj stočni pašnjak, gdje se mlada janjad sretno i bezbrižno igrala i radovala životu. Nije ni vidio, kako je odjednom odozdo planula strijela, jedva je čuo i mukli prasak ubojitog zrna, koje je probilo ponosite grudi kraljevske ptice u času, kad je bila već tako blizu svome plijenu. Ne, sve to nije vidio mali Palčić. On je samo za sebe znao, za svoju radost i sreću. S neiskazanim zanosom zaroni u sve vedrije visine, zato on i klikće pobjednički, slavno, što ga je grlo nosilo. I nikada se njegov glasak nije učinio tako jasan i zvonak, puno ga je bilo prostorje oko njega. I stane ga jedno divno lijetanje u daljinu, u visinu, u širinu, okolo naokolo pa gore pa dolje : jedna prekrasna krilata igra ! Od puste sreće vrtio se oko sebe i sam sebe hvatao, da mu se već počelo miješati u glavici.

Kadli odjednom kao da ga je grom ošinuo. Zastane u svom divljem letu i pusti, da ga ponese visina i ustreptala krioca. Lebdio je sada kao lađica, kad se iznenada namjeri na pličinu usred pučine. Osjetio se odjednom sam, osjetio

je samoću, strašnu samoću u tom strašnom neizmjerju. I pala mu je ta samoća na srce kao mraz na proljetni cvijet. Ovo strašno neizmjerje, tupo i gluho, bez glaska i odaziva, napuni mu srce ludom grozom. Osobito dubina pod njime bila je jezovita i puna strave. Gdje je sada njegov pitomi domak, njegova draga živica ? Ne zna više ni puta ni staze, kojom li stranom da krene ? Osjećao je, kao da će pasti u ponor, provaliju, bezdan. Srećom držala ga je visina, nije pao, iako se nije imao o što odupirati i uhvatiti ni nožicama ni očima, samo krioca se upirala o prazninu.

No došlo je još gore ! Najednom potamni sunce i on se našao u mraku, u gustoj magli. Mrak i crna pomrčina sa svih strana. Kako će samo izići iz ove tmuše ? Iz ovoga kraja bez kraja ? Nema više ni sunca ni neba; zemljo, zemljice, gdje si ?

Crnu pomrčinu počele razdirati ognjene strijele. Munja za munjom proparale noć, gromovi pucali, uskomešala se praznina i pograbila maloga junaka pa njime vitlala, da mu je stala pamet i srce. Onda su počele da se drobe magle u same bijele krpe. Sa svih strana zaigraju vilovito kolo oko Palčića i nastala je bijesna vijavica, zakovitlala Palčićem — jadna mu majka ! — da je vas obnevidio, ogluhnuo, obezumio. Krioca pokisla i raščupana bespomoćno grabila oko sebe po zraku, ne bi li se o što prihvatila, zakvačila, zadržala i održala mali svoj život, da ga ne progutne bijesno i podivljalo neizmjerje. U Palčića jedva još duša kuca, duša, koja je još malo prije bila tako velika i puna junačkoga zanosa ! Sada je samo još zrnce puno smrtne strave.

Kad je već bio sasvim gotov, da ispusti i posljednji dašak svoj, počela i oluja da jenjava. Vijavica se stišala, gromovi prestali pucati i munje sijevati, magle se razišle, nebo se razvedrilo i, gdje je malo prvo bio najužasniji urnebes i lomljava, osvanula tiha i vesela provedrica, sunce se nanovo zasjalo i nedužno se smješkalo, kao da ništa nije ni bilo Palčiću se osušila krioca, uboga krioca, što su kroz tešku olujinu tako junački pronijela maloga pustolova i njegovu ludu glavu, punu ludih, velikih poleta. I u njegovu dušu vratio se nanovo život.

No bilo mu je dosta i leta i poleta. Dosta za danas, dosta za čitav život. Savi krila poda se i prepusti se zračku, da ga nosi dolje, dolje sa opasnih visina, opasnih za male stvorove. Jureći put zemljice crne padne najposlije nasred živice, taman svoje rođene, i iskrca se sretno na mekanom bazginom cvijetu. Cvijet ga dočekao toplo i prijatno na

sebi kao na majčinom krilu i tu se zamalo povratio život u maloga stradaoca. Zatreperi krilašcima od sreće, jer je poznao svoju dragu živicu.

I tu je već bila i Sjenica. Zaciči nestrpljivo, srdito :

„Sici lan, gubi dan, gdje si bio cio dan ?"

Palčić pribravši nešto snage, preostale od napora i strašnih zgoda, ispenta s preostatkom junačkoga ponosa :

„Bio sam s Orlom pod nebom, letio s njim i... prestigao ga, da, prestigao." Tu stane klonuo od umora.

„Sici ga, sici ga," rugala se Sjenica zlobno, „ti zar letio s Orlom, ti Orla prestigao, ti jedno malo ništa ? Pričaj drugome ! Sici lan, gubi dan, bio je san, bio san, ludi, ludi san..."

Palčić, bolno pokoleban u svom vlastitom uvjerenju, s velikim naporom pogleda u visine. Zar da je zaistinu sve bilo tek pusti san ?

I tužan vrati umorni pogled natrag k zemljici. Kadli — što se to puši između njegovih prstića ? Ne, on se ne vara : bila je pahuljica, debela pahuljica, sura i malo bjelkasta, ama sura, sura !

I „hura" klikne s posljednjom snagom, cikne slavno, glasovito :

„Istina je, nije san ! Evo gle : pahuljica, sura pahuljica iz Orlova krila, za nju sam se hvatao, kad smo zajedno letjeli put sunca i neba..."

Sjenica se zgrane. Još se takav bezobrazluk nije čuo. Našlo momče negdje nekakvo perce pa hoće, da ga je oteo samome Orlu ! Nasmije se Sjenica puna ruga i s one stope odleti, da raznosi čudnovatu novost među narod :

„Sici ga, sici ga, čuste ga lažova, kraljića, Palčića, kraljića, kraljića, cicici..."

Kad je Sjenica otišla, da svijetom pronese novo ime Palčićevo, mali junak uhvati se za riječ čarobnu, za ime slavno, njegovo ga srce upije i s posljednjom snagom zacvrkuta tiho i blaženo :

„Sisisese, sisisese, kraljić, kralj..."

I kako to izusti, dušicu ispusti. Ubila ga slava !

KREŠTELICA I SVRAČAK

I.

KAD SU ga donijeli iz šume, bio je još sasvim nejak i ružan. Smjestili su ga u novu novcatu kuću od sjajne žice, kuću prostranu i punu zraka, a da ga onako golišava i neobučena ne bi zeblo, turili su ga u gužvicu od kudjelje, strpali u kutiju kao u gnijezdo i tu ga hranili, dok ga nijesu dohranili. Kad je dohvatio momačke godine, nitko u njemu ne bi više poznao nekadanje golotrbo i nakazno ptiče. Vitak i stasit rastom, nosio je pun dostojanstva svoj dugački rep, a naročito se gizdao svojim divnim zarukavljem, išaranim prekrasnim modrocrnim vezom. I kao da je znao, da je taj dragocjeni nakit samo za naročite zgode i prilike, a inače da ga treba čuvati, krio je prekrasno šarenilo svoga glavnoga nakita pomno pod tanko iščihanim zavjesama svoje jasnosive odjeće. I samo kad bi ga štogod uzbudilo, razdražilo ili kakogod diralo, digla bi se tanka zavjesica i na krilima osvanule modrocrne zastavice, da je zasjalo i propjevalo i ostalo perje.

Dane u tom sjajnom stanu provodio je, kako je znao: jelom, gimnastikom, pjesmom. Jelo se naravski, da se poživi; gimnasticiralo se, da tijelo ostane pokretno i okretno; a što se tiče pjevanja, neki su ljudi bez fantazije tvrdili, da je to sve samo pusto kriještanje; no oni fantazijom obdareni razlikovali su nesamo svakovrsne melodije i upravo rječite izražaje umjetničke duše, nego su još i tvrdili, da Marko umije čak i govoriti!

„Manite, kakve melodije, kakva umjetnička duša!" karali bi oni bez fantazije. „Krešteliča ko krešteliča: kriješti pa Bog! A što vi drugi sve čujete, to su pripovijetke..."

Marko naravski ništa ne zna za te prepirke oko svoga umjetničkog djelovanja, jer on, pjevao, ne pjevao, činio je to, da mu — štono se kaže — odlane u grudima. A kad se i to svršilo, a dan je još bio dug, onda zasjedne gdjegod na šipki, nakostriješi perje i zagleda se u nebo, u onu krpicu neba, što je virila između orahova granja i dva kućna zida, zagleda se i zamisli se. Misli Marko misli svakojake, zaveze

se u uspomene davne. Ta još i nije tako ni star, a već ima i svojih uspomena i svoju prošlost, prošlost i lijepih dana i trudnih časova. Lijepo je bilo, iako već napola i zaboravljeno, dok je još s braćom sjedio u toplom gnijezdu, a babo i maja donosili hranu i zakriljivali ih krilima, a unaokolo zelenila se mirisava šuma. Ružno je bilo, kad je jednog dana toga čara nestalo. Nestalo u jednome hipu kao grom i lišilo ga triju najvećih dobara za jedno mlado ptiče! A bilo je baš u jednom od najljepših časova života: babo na grani pred gnijezdom, pod nogama drži mastan žir i kljunom ga teše, pa kad ga raskoli i razmekša jezgru, nahranit će gladnu dječicu, oko koje se bavila brižna mati, čistila im odjećice i redila gnijezdo. I pošto se djeca tako nasitila, zakriještao babo najljepšu pjesmu svoju o slasnim orasima i masnim žirovima, kadli odjednom više šume zaklikće glas, od kojega se svakoj ptici stine krv u žilama, a srce od strave zamire. Odmah se svi stisnu u gnijezdu i sa smrtnom strepnjom čekaju, šta će biti. Uto zaore i odozdola iz šume glasovi. Malo im ko odlane; to su lovci i njihovi psi; njih se krešteliče ne boje, jer im ljudi ne će ništa, i zato im se one odužuju pa oponašaju lajanje pasa i tako zavode one strašne i kobne grabilice na krivu stazu. No ovaj put nijesu im mogli pomoći ni lovci ni njihovi psi. I dogodi se užas! Zagrmjelo odozdola iz ognjevite cijevi, u krošnjama više gnijezda strahovito zašuštjelo, i stalo padati živo meso, padajući okresalo se mrko perje i udaralo o granje, a u smrtnoj muci zakače se strahovite pandže za gnijezdo, strgnu ga i ponesu sobom u dubinu. Na smrt ranjeni kobac, krvoločna zvijer, još i na samrti razori leglo mirne i bezazlene šumske stanarice. I nikada više Marko nije vidio ni roditelja ni braće.

Sjeća li se još te tužne zgode? Nekad pogleda više sebe kroz onu tanku žicu, pogleda pun čežnje put zelenoga stabla orahova i mirisava granja njegova. Sjeća li ga divne šume, zelene, neprežaljene? Draži li ga i mami miris taj? Nije li orah pored žira njegovu rodu najsvetija hrana tamo u slobodi, davno izgubljenoj, nedostižnoj?

Ah, kakva korist od pustih sanja! Treba ih se osloboditi i protresti perje, protegnuti noge i krila. I u tom poslu razotkrije se časom sjajno crnomodro zarukavlje i na glavi junačko oglavlje. I nato pusti glas, pun tuge i boli: kra, kra, zaludu sva!

Tako prođe časovita čama i Marko se opet vrati iz carstva sanja u golu zbilju. Razbudi se i pogleda oko sebe. A ima i tu šta da se gleda i čuje. Ima stvari, ima ljudi, ima

i glasova svakojakih ; ima prijatelja i neprijatelja. Prijatelji — to su oni veliki ljudi : čiste mu kuću, pripravljaju vodu za pilo i kupalo. Neprijatelji — to su oni mali ljudi, koji ga toliko jede i turaju mu palice kroz žicu, da ga nadraže. On im se naravski zato i odužuje, gdjegod stigne, pa ih štipa i kljuje. Onda oni vrište, pa dođu stari, nastaje galama. Stariji kažu : „Pravo vam je." Sada se i Marko uplete u raspru pa zakriješti iz petnih žila. „Neka, neka pravo, pravo, kra, kra!" Nato onda drugi prestanu i počnu da se smiju i da viču njegovo ime, kao da je on izazvao sav taj kijamet. Osim tih malih dušmana ima još jedan njegov dindušmanin, a to je riđi mačak. Zovu ga Mucanom. Mucana živa ne može da gleda. Čim se pojavi gdjegod blizu, Marko zagraja pun bijesa i mržnje kao na bunu : „Mucane, Mucane, ne bilo te!" No Mucan misli, da ga zovu, skoči na zidić trijema i kuša da protura šapu između žice. Marko, ljut kao ris, kljunom šćapi šapu kao kliještima, da ju je Mucan jedva živu istrgao i kao ofuren pobjegao glavom bez obzira i nema ga mnogo dana ni blizu. Marko se za njim smije, smije, što je bolje znao, i taman smijao se kao gospodar, kad izjutra izlazi na trijem i zapita Marka : „No, Marko, kako si, hahaha?"

Po tome, što je sada rečeno, može se vidjeti, da je Marko, i usprkos ljudi bez fantazije, zbilja umio i da govori i to nesamo krešteličjim glasom, nego upravo čovječjim. Najprije je naučio svoje ime. On je sam sebe zazivao uvijek, kad je bio naročito raspoložen, uzbuđen ili neveseo. Onda je ime Marko zvonilo trijemom i kućom u svim tonovima, od najviših do najdubljih. Počeo bi sasvim tiho i nježno. Iz neodređenog mnoštva kreštavih glasova stao se pomalo razvijati to jedan slog, to drugi, tako se jednom jače čulo „Mar", a drugi put „ko", i svaki se slog ponavljao nekoliko puta uzastopce, „marmarmar" i „kokoko", dok obadva ne ulovi i ne sastavi pa zagraja tiho i zaljubljeno : „Marrkoo, Marrrkooo" i sve žešće i žešće, dok najposlije ne zaori kao zile i borije bijesno, divlje očajno : „Maaaarrrrkooooo", da je svud naokolo ječalo i ljudima probijalo uši.

„Ta šuti već jednom, koja l' ti je nevolja ?" potuži se baka sjedeći sama na trijemu nedjeljom, kad svi odu, i ona mora kuću čuvati.

Onda Marko poslušno stiša glas i svoj zanos. On će doduše još i dalje govoriti, ali svaki put za jednu notu niže, za jedan stepen tiše, dok se ne izgubi u muklom mrmoru zamirući tužnim šaptom, kao da hoće da rekne : „A jadni

moj Marko, što se junačiš, što se hasiš ? Ta ti si jedno nevoljno ropće, od milosti ljudi živiš, čak ni ime nije tvoje rođeno, nego su ti ga nametnuli bahati nasilnici..."

Poslije toga se redovno snuždio, nakostriješio se i preda se zadumio.

Što ga muti ? Zar nema svega, što mu treba ? Ima svoj dobri krov nad glavom, ima hrane, koliko samo zaželi, timare ga, paze, razgovaraju se s njim, a on, što ga nestašnici kadgod draže, ni to ne mora baš da je od pakosti, nego je štaviše od milja i dragosti. Mogao bi biti sretan i zadovoljan. A nije. Nitko ne zna, što mu zapravo fali. Misle ljudi doduše, da ga razumiju, pa govore : „Sad naš Marko misli ovo ili ono". Kad zakriješti, kažu, da mu je milo ili da je ljut ili neka ga puste na miru. Srećom nije on uvijek tako ni tužan. Dođu mu časovi, kad je sasvim pri sebi, hoće reći, živ je i djelatan član društva, u kojem mu je suđeno da živi. On onda s velikim interesom učestvuje u općoj djelatnosti i to na svoj već sprijeda istaknuti način, t. j. govorom i pjevanjem. U tom je s vremenom postao pravi majstor. Da nije već otrcana rečenica, moglo bi se reći, da je vrlo inteligentan. Svaki glas, što ga čuje, on će kušati da usvoji i oponaša. A tih je glasova bilo oko njega, da im ne znaš ni broja : u kući, na dvoru, u susjedstvu. Tako s vremenom nauči kokodakati, kukurijekati, mukati kao krava, gukati kao golub, blejati kao tele. Štaviše tu u susjedstvu ima bolesno dijete pa plače čitav dan, tad i Marko brže bolje zaplače. Još Marko zna i kašljucati kao bakica, strugati kao pila drvosječina ; pred kućom zasviraju orguljice, odmah i Marko kuša da proizvede kakvugod muziku.

I u tome se desilo na priliku ovako :

Prohtije mu se, te jednom i zafićuka, kao što fićuka gospodar, kad se sprema u lov, pa zaziva pse. U isti se mah psi uznemire u svome zamku na dnu dvorišta, stanu bijesno lajati i hoće da probiju plot oko svoga obora. Najposlije provale vrata, pa preko svega dvorišta na trijem, laju veselo, revno i traže gospodara. No gospodara nema, tu sjedi na trijemu samo bakica i kara, tko je pustio pse. A i psi se nađoše u čudu ; ta zar ih nije zvao gospodar, a sad ga nema ? Kad al opet zafićukne. Psi se veselo odazivaju, štekću, njuškaju na sve strane, traže. Ništa! Uto jedan digne glavu, kad al to zvižduče doduše, ali nije gospodar, nego u kavezu siva ptica! Baka se zasmijala, zasmijao se i Marko, a psi zasramljeni i pokunjeni podaviju repove pa jedan po jedan natrag u svoj zamak. Drugi put desilo

se još bolje. Lako je zavarati ludu živinu, ama čovjeka, gospodara! Sjedi tako porodica za ručkom, kadli na trijemu zalaje pseto.

„Tko je to opet pustio pse?" ljuti se gospodarev glas.

No nijesu to bili psi, nego Marko Krestelica lajao od puste voljice svoje, da se naruga ljudima i živini.

Tako se redom javljao Marko, kad je bio dobre volje. S vremenom naučio je imena svih ukućana, što se više dotjerivao u svojoj vještini i doduše ne bez naročite pomoći djece, kojoj nije dosadilo, da ga uče.

II.

Osim Marka Krestelice bio je u kući još jedan neobičan krilat stanar, ptica divlja, Svračak Miško. Jedne ga zime našli u vrtu na po smrznuta na snijegu ležeći: jedna hrpa krvava perja, ali još sa životom u njoj. Bakica mu je brižno izvidala rane, ali jedno krilo ostalo je sakato pored sve njege.

Brzo se udomio u kući. Najprije po napolju na dvoru, u stajama i po svoj okolici bližoj i daljoj. Kuda se sve verao, po kakvima sve bespućima, neispitljivim kutovima i putovima, to nitko nije znao. No sudeći po izgledu njegova odijela nijesu to bili ni saloni ni parkovi. Vazda prljav i čupav, onako podrezanih krila i kusasta repa, nije ni najmanje bio lijep, ali zato neizrecivo smiješan. Koliko je vremena prošlo od posljednjega šišanja i krila kako tako operjatila, iz repa izraslo uvijek samo jedno jedino pero, perce pera, dugačko i samotno štrljilo put bijeloga svijeta, i zapravo i nije ni bilo to pero, kako treba, nego je bila pusta badrljica s malom zastavicom na vrhu, kojom je potrzavao i igrao već prema svom raspoloženju. Pa kad bi hramucajući i kusastim krilima pršeći htio da trči ili da leti, a ta se badrljica upela da kormilari i upravlja, izišla takva trupka i cupka čitave ptice, da po mišljenju djece nije bilo ništa smješnije ni ljepše. Jedna tužna i smiješna figura svračja!

„Baš je prava nakaza taj vaš Miško," rekao bi kogod od odraslih smijući se i nehotice nezgrapnim kretnjama perjatoga delije.

„Ali lijepa!" veselo će djeca.

Od prve osjetio se u kući kao svoj na svome. Osjetio je, da se našao u dobru, pa nije mario da traži bolje. Bez straha i zazora okorišćavao se svim probicima jednoga uređenoga ljudskoga kućanstva. Vladao se, kao da je čitava kuća njegova. Izakako je upoznao sav izvanji okoliš,

dao se na pretraživanje soba i ostalih prostorija. Svakamo je zavirivao, ništa mu nije bilo ni predaleko ni previsoko ni nedostiživo. Osobito rado je polazio različita spremišta za jelo. Ništa pred njim nije bilo sigurno: ni slatko, ni slano, ni kiselo, ni gorko: njegov apetit je bio neograničen. Kad bi ga zatekli na kvaru pa ga otjerali, otrčao bi nekoliko koračaja, onda se naglo okrenuo prema progonitelju, objesio oba krila do zemlje, nakostriješio ostalo perje i dok se ona badrljica straga uštrljila kao koplje i junački zaprijetila, uzgraktao se Miško pa grdio kao vlah s koca i najposlije gonitelju pun prezira okrenuo leđa pa se popeo na bunarsko šljeme i još odavle, sa svog najmilijeg boravišta, nastavio ružiti i psovati, što ga grlo nosilo.

Po tome se vidi, da se Miško nikoga nije bojao. Pa kad se nije bojao ljudi, još se manje bojao živine. Čim mu se približi četveronožac, odmah on spusti krila do zemlje, digne badrljicu ispruži glavu pa škloc, škloc crnim kljunom tako žestoko, da svak odmah bježi, osobito onaj, koji se već jednom upoznao sa živim kliještima crne ptice. No iako u nj nitko nije smio dirati, za sebe svojatao je svagdje po neko pravo, pa bilo i nepravedno. Tako su ga na priliku u početku mnogo interesirali oni mali žuti pačići i pilići, i da nije bilo budnih i brižnih kvočaka, teško sitnoj pileži! Tako je on tu osjetio, da je ipak netko jači od njega i njegova crna kljuna: materinja ljubav razjarene kvočke, kada brani svoje mladiće.

Što se tiče ljudi, Miško ih je točno znao razlikovati: one, što su stanovali u prednjoj kući, od onih u stražnjoj, to jest gospodare od družine. Gospodare, osobito odrasle, puštao je uglavnom na miru i odazivao im se samo, kad bi ga štogod zapitali. No sluge i sluškinje — to je bilo sasvim nešto drugo! Čim koje ugleda, u najmanju bi se ruku izderao na nj, a bome nekad i napadao, najradije na suknje i hlače. Čisto je bilo, kao da je znao, da im je mrzak i kako ga između sebe klevećи i ogovaraju, da je crn, crn kao sam nečastivi, da je pripadnik onoga zlosretnoga ptičijeg roda, što ljudima donosi zle glase i nesreću, i oni ne razumiju, kako ga gospoda mogu da trpe u kući i još ga štite i njemu se vesele. I tu bi kuhinjska opozicija vazda završila svoje ogovaranje sa toplom željom, kako bi bilo najbolje, da ga zakolju i prikuju na vrata od staje, pa da tako barem odvrati bolesti od kućnoga blaga, nego da živ navuče kakvu nevolju na kuću. Takve nečovječne želje izbile su naročito onda, kad bi Miško za ručkom slučajno nekome ispred nosa s tanjura ugrabio najljepši komad mesa i to tako spretno i brzo,

da su se njegovu nedjelu dosjetili istom onda, kad ga je već opet nestalo na bunarskom šljemenu, gdje se naizmjence masno jedući i slatko grakćući gostio ne mareći ni najmanje za krvave kletve i prijetnje čitave kuhinje i staje zajedno.

No jednom ipak umalo da nije stradao. Na dvoru se našao nov momak i grtao gnoj na smetlište. Kadli eto ti Miška, namjeri se i hoće po svom običaju da se upozna s novim došljakom, došulja se do njegove pete — i — na nesreću zahvati ga za živo meso! Uplašeni momak bijesno zamahne lopatom, i Miška ončas ne bi bilo više na životu, da nije bio brži i vještiji pa sretno umakao i sklonio se na bunar, na sigurno mjesto, i odonud srdito graktao na nesretnoga slugu. Sluga na to podigao graju i smjesta otkazao službu. Nije htio služiti u kući, gdje se drže ovako opasne i zlosretne ptice.

Otkazao sluga, no Mišku se nije moglo otkazati, jer se i on na neko vrijeme odalečio od kuće. Nestalo ga istoga dana, a kako se podulje nije vraćao, mislili su svi, da su ga iz osvete ubili, kadli eto ti njega opet jednoga dana, kad mu se više nitko nije nadao. Sjedio je na bunaru, veselo i slavno pozdravio kuću i ukućane:

„Čak, čak, šak, krak, šakrak, kak!" a to će reći: „Evo me opet, da ste mi zdravo i veselo!"

I kuća je primila pozdrav. Kuhinja zagrajala:

„Zar te još nije vrag odnio, lupežu nijedan?"

Prednja kuća se smijala:

„No eto ti ga opet! Prava si ti bitanga i skitnica!"

A djeca vrisnuše veselo:

„Evo našega Miška! Gdje si bio, gdje si dangubio, ti naš lijepi, crni vraže?"

I stanu ga dozivati, što su slađe mogli. Miško se nije dao puno nutkati, sleti niz bunar pa ravno k djeci. Jer djecu najvoli. U njihovim šakama uvijek se nađe kakav mrs, pa zato Miško ne mari, ni da ga hvataju, on ide dragovoljno od ruke do ruke, miluju ga, daruju ga slatkim i slanim, a to je njemu drago, oni mu ne će ništa. Samo, samo ne dirajte mu u zastavicu! To njega jako vrijeđa! Brzo kao strijela okrenut će glavu i uštinuti prst, koji prvi dohvati, ostali se i sami odriješe — i Miško uvrijeđen odšamuca na bunar i odanle gleda pun prijekora u nevjerne prijatelje grakćući napo ljut, napo tužan:

„Čak, šak, krak, šakrak, kak!"

Nekad pristala i ostala živad uz Miškovu tužaljku i nastao bi pravi kijamet na dvoru. Osim tih zajedničkih koncerata nije inače bilo ništa zajedničko između Miška

i ostalih stanara dvorišta. Samo na jednoj su se meti našli u zajednici. U podne, čim na tornju zazvoni, eto ti Miška pred kuhinjom i to po mogućnosti na kakvom povišenu mjestu, najbolje na vratima. Tu se dolje međutim nasukala čitava perjata družina, pa psi i mačke, a ne fale ni vrapci ni golubovi: sve gladno i puni očekivanja gledaju u zatvorena vrata, kakore, pijuču, mijuču, svak svojim glasom kazuje svoje jade i očekivanja. No najnestrpljiviji bio je Miško. Kad bi mu predugo trajalo, zagrakće izazovno i bezobrazno, sve dok se ne otvore vrata i u čanku se zapuši zlatožuta pura.

U taj čas načini se neopisiva gužva oko čanka. Naprvo patke, a onda sve ostalo, i zvano i nepozvano, navali, natisne se, zajuriša oko zdjele pa na zdjelu, a da oni, za koje je jelo naročito zgotovljeno — psi — nijesu mogli ni da dođu do svoga. Turaju se i guraju, jezici se plaze, kljunovi zabadaju, grabe, mljašću, kljucaju, žvaču, gutaju, kao da se tri dana nije okusio zalogaj. Miško bijesan sleti usred srijede lakomog i proždrljivog klupka, utone među živo meso i stane nemilice gaziti po živim glavama, hrptovima i leđima grabeći bezobzirce, trgajući i otimljući zalogaje iz gubica i kljunova, a gdje mu ne daju, nesmiljeno štipa, štipa i po potrebi i bez potrebe, dok teže pogođeni vrišteći i jaučući ne ostave jedno po jedno bojno polje i masnu gozbu i Miško sve dublje utone, dok se ne nađe na dnu čanka — pobjednik i osvajač. I kako je uto već svak bio sit pa se razišli po dvoru, prepuste Mišku bojno polje na slobodno uživanje. To je Mišku bilo drago. Zadovoljno grakćući između pojedinih zalogaja šetao je sam po čanku, birkao i zobao i uvijek još našao koje zrnce ili mrvicu. A kad više nije bilo ni mrva ni strva, stao kuckati kljunom po zdjeli, vidjelo se, godi mu zveka ili ga veseli i bijela pocaklina, što se sjala od pasjih jezika i ptičijih kljunova.

Kako se dakle vidi, bio je Miško pravi siledžija — neustrašiv, nasrtljiv i slobodan do drskosti. Osim toga nije se znalo, što je u njega bilo veće: radoznalost ili brbljavost, a možda još od svega najveća kradljivost. No to zna već i svako dijete. Osobito je bio pomaman na sve, što se sjalo. I jednom umalo da nije nastradao zbog te svoje strasti za sjajem. Našao se pred otvorenim ognjištem, zaleti se prema zjalu, da ugrabi komad žeravice, presjajne stvari, i da u taj čas nije nadošla kuharica, ne bi valjda više ni na hladno mogao puhati. Svakako odonda više ni blizu ognjištu.

Jednom se dogodi kuharici nezgoda, te razbi ogledalo. To je rđav predznak za žensku glavu, stoga ljuta baci cre-

potine na smetlište. Tu se desio i Miško, odmah iščeprkao komad toga stakla i veselo ga ponese na bunar. Odjednom drekne tako snažno i slavno, da su svi pogledali, šta li mu je. Kadli Miško pod nogom drži staklo, kucka po njemu kljunom, pogleda, drekne, pogleda ponovo, opet drekne, kucne i okrene staklo, a iz stakla se izaspe sjajan snop svijetla i časom preplane svega Miška. Miško žmirne, to je svakako bilo i za njegovu pamet prevelika zagonetka. Najprije onaj crni kljun i na njemu svračija glava, a sada opet toliko sjajno svijetlo. Tko će znati, kakva je to čarolija! Miško drekne po treći put. Ne zna jadan, šta je to refleks svijetla, jer on vidi samo nešto, što je neobično i čudno. Pa budući da nije znao, šta da o toj stvari misli, drečao je i graktao iz svih kajda, rekao bi, da se čak i smije promuklo, uzbuđeno i samo što ne rekne:

„A što, a što? Tko si ti to?"

„Budalo," rekne netko na dvoru.

„Ne, nije budala. On je sebe ugledao, a ne pozna se. To se događa i mnogim ljudima..."

Iza toga nestalo Miška opet na neodređeno vrijeme. To je bivalo osobito ljeti. Čim okopni snijeg, počinje Miško redovito izostajati. Odskita se, ne znaš kamo, i vrati se isto, da nikada ne kaže, gdje je bio. No svaki put javio bi se s velikom grajom, i s velikom grajom bi ga i dočekali — osobito djeca. Mljekarica je jednom pričala, da ga je vidjela s onu stranu Drave na oranicama u društvu njegovih srodnika vrana i čavki, koji su tamo imali svoja ljetna ročišta i skupštine, pa veli, poznala ga je i po onoj badrljici na kraju repa...

III.

Zbog tog skitničkog života nije čudo, što je proteklo dosta vremena, dok se nijesu upoznali Miško i Marko Krešteliča. Marko je naime zimovao u prednjoj kuhinji na zidu, a Mišku je iz poznatih razloga pristup ovamo bio zabranjen. Ljeti opet, kad je Marko ljetovao na trijemu, nastalo je doba skitnje za Miška, te se tako dugo nijesu sastali.

No jednog se dana Miško na svojoj šetnji prema prednjim odajama na trijemu namjerio i na kuću od žice i njezina stanovnika. Marko se upravo u svom jutarnjem raspoloženju raspričao u sav jek, brbljao, kukurijekao, gukao, kašljucao, plakao, dozivao redom po imenu svekolike ukućane od bakice do kuharice Barice, šta više graktao je i šakaraktao kao i sam Miško u svom najboljem raspoloženju.

Stoji Miško zgranut i zableji se u Marka. Kadgod čuje poznat glas kakve živine, stane se ogledavati na sve strane, a onda opet pun nepovjerenja gleda u pticu u kavezu. Nešto mu se tu ne slaže, nikako ne slaže. Ta to je taman kao ono neki dan s ogledalcem! Kad al Marko počeo još i da laje i što više čak i da mijuče. I tu Miško toga nije više mogao dulje podnijeti. Popne se najprije na kuhinjska vrata, što su bila preko puta kaveza, i tu stane graktati, karati i galamiti, da su se i najtvrđi spavači u kući morali probuditi i pitati, kakva li je to nevolja.

A kako se i Marko nalazi baš u punom zanosu umjetničkog izražavanja, pa se nije nimalo osvrtao na svoga konkurenta, možete zamisliti, kakav je to bio koncerat u to gluho doba jutrenje.

To je Miška u pojam porazilo. „Taj umije!" pomisli pola zadivljeno, pola zavidno. „Ovo je baš ozbiljan suparnik!" No Miško je bio mudra ptica. Pomisli, kad kome ne možeš biti gospodarom, a ti mu budi drugom i prijateljem. A uostalom — njemu se siva ptica počela i da sviđa. On još takve nije vidio. Marko je napokon ušutio, primijetio je crnu pticu. I odmah počne dizati i spuštati šljem na glavi, otkriva i pokriva pun prijetnje divno zarukavlje...

To se Mišku još više dopadalo. Sad će on da zametne razgovor.

„Grak, čak, sakrak, kak — tko si ti, ako smijem pitati?"

Marko šuti, ništa ne govori, samo isturuje svoj bojni nakit. A uostalom pažljivo čeka, čeka i sluša, jer ga taj glas sjeća na neki drugi glas, glas iz daljine i duboke prošlosti. A Miško opet misli, ovo je ponosita ptica, što ne će odmah da se odazove, pa će, hajde, malo da mu polaska, zapjeva.

To Miško odmah i učini. U njega su doduše bile samo cigle četiri note, no on ih je umio tako raznoliko sastavljati, u tolike varijacije složiti i ispremiješati i njima sve svoje osjećaje iskazivati, da je bio uvjeren, da će i drugima tako goditi slušanje kao njemu pjevanje. Njemu je njegov glas naravski bio najljepši od svih glasova. A to mu baš ne moramo mnogo za zlo uzeti, kad se sjetimo, da ima i među ljudima dosta nas, koji isto tako misle o svojim djelima i sposobnostima, pa ćemo i Mišku oprostiti tu nestašicu tako zvane autokritike, to prije, čim se sjetimo onoga njegova pretka sa sirom...

No makar je Miško napeo sve svoje najzvučnije strune i gudio najljepše gajde, Marko se nije dao ni osoliti. To je Mišku vrlo mučno bilo, te sad šta će, kako li će, smisli sve

na jedno i skoči na zidić, da izbližeg razmotri tu čudnu pticu i njezinu kuću.

Najprije stane je obilaziti okolo naokolo tražeći, gdje bi našao prolaz u te neobične dvore. Uto opazi među žicama uvaljene neke gužvice, iz kojih se točili neki vrlo ugodni mirisi. Miško odmah zna, šta znače i zašto su dobri, i navali bez straha i zazora žderati. Bješe komad fine džigerice i grudica bijela sira, onoga čarobnoga voća, zbog kojega je u davnoj davnini onaj njegov predak ostao pred lisicom na sramoti, što je tašt i slavičan — a polaskan pustom hvalom — zagraktao i tako izgubio i onu poznatu krišku.

Kad je izio sve, što je mogao dokučiti, svrati pažnju ponovo na sivu pticu. Marko se iza prvoga iznenađenja sklonio na najvišu šipku, nakostriješio svekoliko perje i pun prijetnje isturio sav svoj junački nakit čekajući, šta će sada biti, i spreman na najnečuvenije događaje. Jer ovako bezobrazna stvora još nije vidio. Osobito je s najvećim nepovjerenjem gledao na onu crnu badrljicu s onom zastavicom na kraju, što je tako smiješna, ali i sumnjiva štrljala na onome mjestu, gdje svaka poštena ptica nosi svoj pošteni rep. Da se baš tu možebiti ne krije kakav naročiti lopovluk ? I čemu se sve možeš nadati od stvora, što tako bezobrazno opljačka tuđe hambare. To nije smio ni Markov najljući dušmanin Mucan !

No došlo je još gore. Izakako je Miško obašao krletku hvatajući se prstima za žice i očito uživao u jasnoj zveci gvožđa, popne se najposlije na krov i ni pet ni šest stane kljuninom gađati u Marka. Marko se odmah spusti za jedan sprat niže. Ne, on ne će da ima posla s ovako bezobraznom živinom. Miško stane šetati po krovu, nalukava se dolje i nekad u po glasa zagrakće slatko, umiljato :

„Kvar, kvar, čak šak, baš si fina ptica ! Hajde, da se pobratimo !"

Marko isturuje šareno zarukavlje i pogleda pun prijetnje u Miška.

Miško počne kljucati i čupati žice, i žice jasno zazvone. Ha, ako ga to ne osvoji, zagrakće Miško veselo i sve življe kucajući, ali ne postigne drugoga efekta, nego što djeca zagrajaše :

„Slušajte, naš Miško udara u tamburicu ! Baš valjaš Miško, friško !"

Nato Miško ni pet ni šest odskakuta put sobe. Da ne bi, gdje ga zovu, kad ide, kud ga i ne zovu ! A osim toga te su sobe tako pune svakojakoga čara, da Miška i ne treba dva puta da zovu. A sada još kad treba da se ovoj okolici

pokaže, kako je on slobodan pa može svakuda hodati, a jadni Marko zatvoren ne može !

Kad je Marko vidio, da je Miško odskakutao, i to taman onamo, gdje još nikada nijesu puštali Marka, uhvati ga zavist i huja tako bijesna, da je počeo skakati po kući kao pomaman, mlatiti krilima i kriještati iz svega grla i nato se učini gužva najrazličitijih glasova, riječi i kitica, kao da je htio sve, što je umio, izvaliti na jedan dušak, dok se naposljetku iz čitave gomile ne izluči njegovo ime :

„Marrkoo, Marrrkooo, Marrrrkkkoooo..." i to sve tužnije i sve tiše, dok se najposlije ne izgubi u tihom mrmoru.

Miško odonda dolazi svaki dan Marku u pohode, makar siva ptica i dalje ne haje za nj, nego ga svaki put dočekuje nakostriješena i neraspoložena. Pošto popase sve unaokolo, što je god bilo paše slane i slatke oko kuće Markove, sio bi Miško na krov i nakon nekoliko uzaludnih pokušaja da razgovori oholicu za žicom, drekne još jednom krepko i onda se skupi i pomalo zadrijema.

Bilo je jasno, da je Miška prema Marku uhvatila izvjesna simpatija, i on ju je pokazivao još i time, što je počeo da mu donosi različite ponude — biva kao uzdarje za opljačkane zalihe Markove. Bile su to prerazličite stvari : napo oglodane kosti, komad slaninske kože, kamenčića, crepova od stakla i porculana, dugmadi, čak jedan put našao se u Markovoj kući malen mrtav mišić. Naravski Marko je sve te milošte od srca prezirao, i samo je baka o njima vodila računa, kad mu je čistila kuću i krivila djecu, što tjeraju besposlicu s pticom.

IV.

U to doba desile se nekakve smutnje u kući, zbog kojih je došlo do ponovne demisije, i to važnog člana družine : sobarice Marice. U kući počele ponestajati stvari, prosto nestajale, kao da ih je zemlja progutala. Tako se izgubile mamine škarice, lijepe fine engleske manikirice, tako nestalo tatina nožića od sedefa, bakinih zlatnih naočara, te jednom igla pletača iz samoga pletiva, naprstak iz radne košarice. I to sve po bijelom danu i gotovo pred očima ljudi, a da ipak nitko nije vidio tata. Stadoše već i gatati i kriviti nekakav kućni duh, neduh, sablast, avet. No kad je jednom iščezao zlatni prstenak kućne kćerke i sa prostrta stola malena srebrna žličica, počeli su ozbiljno pozabaviti se zagonetnim nestajanjem, počeli sumnjati i najposlije sumnja

se obori na novu sobaricu, što je bila došla pred tri sedmice i radila svoj posao na opće zadovoljstvo, bila, štono je riječ, pravi biser svoga zvanja. No možeš li ikome zaviriti u srce ? Uvrijedi se i otkaže službu, a na odlasku zaprijeti se, da će podići tužbu kod suda zbog uvrede poštenja. Na to plačući okrene leđa nezahvalnome domu.

U tom domu vladao je čudan običaj, da se domari — i pored inače priličnoga kućnoga reda — nikada nijesu odmah našli svi zajedno za ručkom, makar i bili svi kod kuće i gladni i sve ako i jest kuharica, kako treba, objavila, da je juha na stolu. Jer baš u času, kad se juha pušila na stolu, svak je još morao brže bolje da svrši kakav važan posao, pa se tako dešavalo, da je kuharica već iznijela i drugu zdjelu, a da za stolom još nikoga nije bilo. To je bivalo naročito ljeti, kad se ručavalo u zimskoj kuhinji, koja je bila podaleko od soba. No ako se svi ostali nijesu odmah odazvali ni na prvi poziv stare Mande ni na drugi pa čak ni na onaj treći očajni, jedno stvorenje u kući nije trebalo uopće ni zvati. Još zvono na tornju crkvenom nije iskucalo podne, a već eto ti trupke-cupke skakuće nitko drugi već Miško i ravno u ručaonu pa na ormar čelo stola, tu se namjesti i — čeka. No Miško ne spada nikako među strpljivce, on, što vidi, to hoće odmah i da ima. A ovdje se vidi kud i kamo finiji mrs nego na dnu pasjega čanka u dvorištu. I sad tu nasred stola stoji zdjela s divnom govedinom, optočenom „garniturom" od rezanaca, pržena krumpira i mirisne tarane ! Stoji zdjela besposlena i stol još prazan, nikoga nema, pa da te ne uhvati huja i bijes !

Miško je naučan da obilazi oko stola — makar ga baš svi i ne trpjeli — čim dođe na red govedina, i bere dobrovoljne i nedobrovoljne priloge. A sad još nikoga nema, a njega miris peciva nemilice štipa u nosu ! Ne, to se ne može dulje otrpjeti. Miško se nikad dugo ne predomišljava : ni pet ni šest sleti s ormara pa ravno nasred stola, pograbi kljunom najljepši komad pa stane žderati slatko, lakomo, da su krpe vrcale na sve strane. Kad je pojeo tako jedan komad, uzme još jedan i s njim se uputi napolje pravcem na drvljanik, gdje mu je pored bunarskog krova bio često bojni stan.

Sve je to vidio Marko iz svoga kaveza, jer je stajao upravo nasuprot kuhinjskim vratima na zidiću trijema. Vidio je bezobraznost Miškovu i sad — je l' bio ljubomor ili zavist, što je onaj bezočnik tako bez stida i srama harčio svoju slobodu, a na štetu svojih gospodara, ili je bilo drugo šta, dosta na tome — Marko najednom stane kao na juriš

galamiti, kriještati i derati se, očita sav svoj rječnik po redu i najposlije izlane i najkrupnije besjede, što su ga s vremenom naučili njegovi mali učitelji, i zagraja bijesno, očajno :

„Vraže, magarac, lopov, tat, tat, tat," da je sva kuća zaječala. I što nije odmah izveo ni očajni poziv kuharičin, to je sada uspjelo Marku : svi se odmah strčali na trijem, pa pred ručaonu.

„Koja l' ti je nevolja ? Šta galamiš ? Ta niti su psi utekli, niti je došao tko tuđi u kuću, da bi trebao javljati."

Marko je naime bio izvrstan čuvar kuće : svako strano lice, koje bi se pojavilo na dvoru ili na trijemu, najavio bi glasnim i uzrujanim kriještanjem.

Kad su se pojavili domari, Marko zašuti, ali je još uvijek razotkrivao svoje šareno zarukavlje — znak, da je još bio vrlo uzbuđen.

„Mnogo vike ni za što," rekne domaćin. „Naš se Marko voli šaliti s nama."

„Ajà, nikakva to nije šala," vikne bakica iz kuhinje. „Tko je tu već ručao ?"

Imali su šta da vide ! Po stolu se jasno razaznavali tragovi Miškova nedjela, a to je Marku donijelo zasluženu hvalu, dok su se Mišku svi svečano zaprijetili, da će ga, da će ga...

Ništa ga ne će. Miško nažderavši se kao bubanj nije se onaj dan više ni pokazao, a tako ni čitavu nedjelju dana. Kad se opet pojavio u kući i htio bez straha i zazora opet da potraži mrsne lonce, našao je vrata zatvorena. To ga nije dalje smetalo. Popne se na Markovu kuću i stane je naokolo ispretraživati, ima li tu kakva mrsa. No nije ga za čudo ni tu bilo, a to jest bilo ga je, ali sve iznutra, i tako bezobrazno smješten, da ga Miško nikako nije mogao dohvatiti. I sad šta će, kako li će, nakani se da započne nove pregovore s Markom. Marko pun prijetnje izvaljuje kapu na glavi, isturuje crnomodro zarukavlje, zasukuje tako reći krila i sve ostalo perje. Sve to Mišku ne imponira. On je sebi uvrtio u svoju crnu glavu, da osvoji naklonost Markovu bilo silom, bilo milom, i on opet dolazi svaki dan, donosi mu, štogod gdje ugrabi, čak i inače tako teško odstupne zalogaje kao na priliku komad sira ili pošteno stečena mrtva miša ili žabu. Progura ponude svoje kroz žice i Marku pred noge. Šta više, Miško nekad čak i noćuje na Markovu kavezu.

No sve zaludu. Marko ne haje i ne haje.

To se Mišku jako nažao dalo, i to je svak mogao vidjeti. On sada nesamo da noćuje na Markovoj kući, nego

provodi i velik dio dana oko Marka, ne skita se više toliko i samo što po neodoljivom nagonu svaki drugi treći dan izlazi u lov, to će reći u krađu — ja šta će, kad mu je to u krvi, jadna mu mati! Ali svaku svoju lovinu ustrajno dijeli sa nezahvalnim Markom, iako Marko isto tako ustrajno odbija te dokaze jednog sumnjivog prijateljstva.

Jednog nedjeljnog popodneva — kuća prazna, sve naokolo tiho, kao kad je družina svu živinu zatvorila poradi nedjelje u kokošinjce i staje, i svi otišli osim bakice, koja je s molitvenikom na krilu sjedila na trijemu — dakle toga nedjeljnoga popodneva sjedio je Miško opet na Markovu krovu, a Marko se pod njim povukao na najudaljeniju priječku donjega sprata, i oboje se neko vrijeme prepuštali ljetnom besposlenom plandovanju i pomalo dremuckali. Miško, čeljade nemirno i pokretno, nije dugo mirovao, u neke se prene, protrese ono nešto čupava perja i počne svoje navadne šetnje oko Markova doma okolo po žičanim stijenama. Tako se odjednom namjeri na nešto sjajno, poveliko, što je ko nekim čudom dosada bilo izmaklo njegovoj pažnji. Bješe to okruglo puce od žute mjedi, kojim se otvarala vratašca krletke. Puce je trebalo samo nešto pomaknuti, da se vrata otvore. To puce, što za Miška do jučer nije ni postojalo, danas se upravo izazovno sjalo. A to samo zato, što ga je nova sobarica sinoć pukim slučajem primijetila crna i neosvjetlana, pa ga brže bolje natrljala sidolom i — a to mu se jamačno prvi put u životu dogodilo — ono zasja kao zvijezda jutrenjica! Tu je zvijezdu sada Miško s najvećim zanimanjem ogledavao. On je gleda očima, pipa nogama, trga kljunom. No puce se ne da, ono je prikovano, priraslo. To je Miši vrlo mučno bilo, ali ga nije ni splašilo ni omalodušilo. Pošto je časom omjerio tu oporu stvar, prione sve jače, trga, čupa, drma, trese. I što se stvar više opirala, Miška hvata sve veći bijes. I on ne će popustiti, dok, dok....

Ha, šta je to sada? Puce najednom kvrcne i vrata se kaveza otvore širom. To Svračka nije ni najmanje zaludjelo. Zar on ne pozna svakojake ovakve ljudske besposlice, otvore i zatvore, pa zjala, vratanca i veća nego su ova bila, pa da ne bi znao, zašto su i ova dobra? Te sad ni pet ni šest pa šmuk u kavez. Ha to si dobro učinio, brate Miško! Kao pravi provalnik stane bez glasa obilaziti po krletki i to najprije uzme u pretres jasle, izjede sve, što se dalo jesti, a onda se stane obazirati za domaćinom. Taj je — čim se ružna ptica pojavila tako nenadano u kavezu — odmah skočio na najviši sprat i odatle također bez glasa, ali s najvećom

napetošću zvjerao na nepozvanoga gosta sa svim znacima najvećeg uzbuđenja. A imao je i zašto biti uzbuđen! Jer čim Miško nije više ništa našao da pojede, uputi se na najbližu priječku ispod Marka i pograbi ga za rep, za onaj njegov gizdavi nakit od srebrnastog sivog perja, pograbi bezobrazno, ali i bez zle namjere, od puste šale, dragosti, šta li...

Kadli Marku nije do šale, još manje do dragosti. On zakriješti jednom samo, ali izdašno i tako žestoko, kao da zove na juriš, pograbi sa svoje strane Miška za krilo, prodrma ga ljudski, a onda videći ono prazno zjalo bez žice nagne, što je brže mogao, prema njemu, kuda je uljezao Miško, i izleti, izleti, vesela mu majka! Najprije na orah, a onda zakriknuvši slavno, triumfalno poleti preko svega dvora prema bašči, i odonda ga nitko više nije vidio. Pala je noć i pokrila koprenom tajne čudnovati bijeg sive ptice.

Istom sjutradan vidješe domari, da više nema Marka Krestelice i da na njegovu mjestu sjedi Miško, sjedi, kao da se tu i rodio. Šta se tu dogodilo? Ta valjda nije Miško proždro Marka? I tko je otvorio vratašca? A baka sjedila čitavo popodne na trijemu, a da nije ništa čula? Ah Bogo moj, bakica već slabo čuje, a osim toga njena je stolica okrenuta leđima prema Markovoj kući, i uostalom čitavo popodne nije se ništa pomaklo u kući. Sad bilo kako mu drago, Marka više nije bilo, a Miško se čvrsto udomio u njegovoj kući. Pustili su ga, jer napokon nitko mu ne može dokazati, da je on išta kriv, osim što se našao u kući, koja nije njegova.

Miško dakle odsada stanuje u Markovoj kući, u njoj noćuje, u njoj ruča i večera, jer je i domaćima bilo pravo, mislili su, da će se tako odučiti krađe. Koješta! Samo vratašca su ostala otvorena, da može izlaziti, kad god ga je volja. No rijetko ga je volja. Sjedi tako povazdan sam, gledi prema orahovu stablu, kuda je bilo nestalo sive ptice. Vidjelo mu se, da nešto mnogo razmišlja, a možda i žali za neharnom dušom. Nekad malo grakne i to baš tužno, neveselo, nekad opet kuca u žice, zvone žice tanko, glasovito, vele djeca. Miško udara baš ozbiljno u tamburu. Žice zvone, Miško prisluškuje za svakom i za svakom drekne upitljivo i željno. Nekad opet šeta po kući, čeprka po pijesku, traži. Jednom je tako iz jedne pukotine izgrnuo pero, perce, prekrasno sivo perce sa crnomodrim barjakom, divni vez sa narukavlja Marka Krestelice. Miško uzme pero, popne se s njim na šipku i stane ga sa svih strana pomno razgledavati. Jednom ga uzme pod nogu i stane ga kljunom gla-

diti, no onda ga opet vrhom kljuna potresao i čupao te tako naizmjence i pri tom puštao od sebe čudne glasove, kakvih još nitko od njega nije čuo. To su bili glasovi tako nježni i ljupki, kao kad ptičica majka u gnijezdu razgovara sa svojom ptičadi.

Isti je još dan Miško s tim perom nekamo otumarao, valjda u jedan od mnogobrojnih svojih konaka, koji nitko nije poznavao. I odonda je i njega nestalo netragom.

Kad je iza toga došao kraj ljeta i drva za ogrijev ponestalo, pa je trebalo navoziti nova za zimu, jednog dana momak lopatom i metlom čistio drvljanik, kadli tu među triješčem našla se odgonetka mnogoj zagonetki. Sluga je samo pomakao kapu s jednog uha na drugo, pljucnuo u stranu, pokupio svoj nalazak u kecelju pa ga odnio u kuću gospodarima.

I šta je bilo? Bio je čitav arsenal prerazličite robe. Prije svega srebrna žličica! Pa zlatan prstenak! Pa škarice manikirice! Pa bakičini naočari! Pa iglice i ključić i nožić i još bezbroj dugmadi i drugih stvarčica.

No eto ti, sad se znalo, kuda je nestajalo svih tih poizgubljenih stvari: pokrao ih onaj lupež Miško i spremio iza hvatova drva na sigurnom mjestu i još se učinio nevješt kao novorođeno dijete! Ali sada je tu još po srijedi i Marica. I bila je prva briga, da se pronađe i da joj se dade zadovoljština za uvriježenu čast. To je i učinjeno, i Marica je osim toga još dobila lijep dar od starih gospodara, da joj više ne bude žao na njih. I budući da se tako sjajno opravdalo njeno poštenje, uzmu je natrag u kuću, i odonda ona uživa — i to s punim pravom — neograničeno povjerenje svih domara i mnogo je godina služila im vjerno i zadovoljno.

* * *

No onda se još jedne burne noći desilo, da je oko kuće iznenada zagraktalo, zagraktalo tako jadovno, kao da netko u krajnoj nevolji vapi za pomoć. Sjutradan nađoše nasred dvora na bijelome snijegu jedno crno pero, zapravo samo badrljicu pera sa kratkim, sasvim raščihanim barjačićem na vrhu...

„Naš je Miško bio noćas tu i ostavio svoju posjetnicu. Sigurno je htio u kuću, siromah! Bog zna, gdje se potuca jadnik..."

Eto, tako su ga na kraju još i požalili, premda im je bio toliki krivac. Ali daljine i duljine blaže i zlo pa s vremenom izblijedi, dok ga pored još uljepšana dobra napokon i ne zaboravimo.

KOKA ŠEPELJIĆA

OD ONOGA pilenceta, što je nekad mama poklonila Anici za utjehu, jer joj je njenu lutku stara žuta koka svu onako nemilice izglodala — ili su bili miševi? — tamo na tavanu više drvarnice, od onoga pilenceta s vremenom izrasla koka isto tako žuta, okata i nogata kao i mati joj. I kad je jednoga dana nestalo stare koke, nije se na dvoru puno ni primijetilo, da je nema, jer ju je sasvim zamijenila mlada kokica.

Onoga proljeća mlada žuta koka izlegla trinaestero piladi. Dvanaestoro se izvalilo, kako treba, i u redu, samo trinaesto nikako da iziđe iz svoje kolijevčice. Kvočki majci već i dosadilo sjedenje na tome jedinome posljednjemu jajetu, te jednoga dana siđe s košare pa glasno kvocajući odšeta u dvorište sve onako rasperušana i raščupana. Tu se upravo raskukurijekao pijevac iz svega grla, kada žutu kvočku naočigled sve kućne živadi silom opet vrate na gnijezdo pa je pokriju rešetom, da opet ne utekne, dok se ne izvali i ono posljednje pilence. I jedva se jedvice prokljuvalo siroče i istom promolilo kljunčić, zapištalo, kao da hoće da kaže:

„Ja ne smijem izljesti,
Šale će me izjesti."

Nijesu ga izjeli; no su ga rukama oslobodili ljuske, koja mu se nikako nije dala s leđa. A kad se naposljetku našlo gotovo i živo, ali nije i zdravo, nego ostalo hromo u jednu nožicu.

Kao živi dukati razmiljela se pilež po dvoru oko kvočke, koja se od velike gizde i oholosti nadula i nakostriješila, da joj je perje stršalo na sve četiri strane kao igle u ježa. Raskvocala se i raskokotila se tako razmetljivo, kao da nema kvočke, što je ona, ni piladi, što su njena.

A doduše i jesu bili mali junaci. Od prvoga dana već umiju nožicama trčkati i to tako brzo, da ga ni veliki odrastao čovjek ne može da stigne. A malim svojim kljunčićima bez ičije pomoći zoblju sa zemlje i birkaju među grudicama

to zrnce, to bubicu, crvića ili drugu poslasticu i tako se pomalo usudi to jedno, to drugo i da se udalji od kvočke. Ali kad kvočka jače i nekako osobito žestoko zakvocne, onda da ste ih vidjeli! Kao strelice sa svih strana sletješe se, glavicu s kljunčićem daleko ispružile naprvo, nožice uzbacile unatrag, a krioca sitna, pahuljava krioca treptala, treptala kao dva zlatna barjačića ili kao dva žuta leptirića. Trči, traži, leti na vrat na nos, koje će prvo stići, pa da ujagmi slatki zalogajak, što ga je mati izgrebla iz zemlje.

Od ovih trinaestero ono će jedno hromo svakiput zakasniti, gdjegod se našlo i koliko se god upinjalo, da stigne braću svoju. Sirota hroma nožica na svakom koračajiću tužno poklecne, druga, zdrava pomaže bolesnoj drugi, pa poskakuje, radi iz petnih žila za dvoje, pilence se prekopitava, kotrlja preko svega dvorišta kao žuta loptica od perja. A kad napokon stigne svoje jato, a ono za nj više nema dijela, razgrabili drugi hitriji. Ako je štogod slučajno ostalo, pola krioceta kakve bube ili repić gujavice ili ljuska kakvoga zrnceta ili dlaka dvije gusjeničina runa, pa hromica gladna posegla kljunčićem, odmah ti vam navale na nju ostala pilež, pa joj otimaju mršavi zalogajak i stanu je kljunčićima tući i glasno pijučući goniti. Šta više, i ista kvočka, matinemati odvraća se od hromoga pilenceta i goni ga od sebe.

A ipak je kvočka tako brižna mati. Istom osjeti, da su se pilići umorili od hodanja i trčkaranja, ili se na nebu pokaže oblak pa potamni sunce, ili zaprijeti druga kakva pogibao — jastreb ili kišica, odmah kvočka čučne, širom rasperuša haljinu svoju, što igda dalje može, a mališani brže bolje dojedre sa svih strana pa pod toplo perje, da se griju i od svakoga zla kriju. Ali kako je to danomice raslo, sve je tješnje u svojoj kućici, te koje zaostaje, nađe sva mjesta zapremljena, pa obilazi oko kvočke, a od svakuda strše kljunčići kroz perje i brane ulazak. Te šta će, te kako će, brzo se popni kvočki na leđa, pa se odozgora zavuci pod krilo.

U takvoj utakmici najviše dakako je stradala Šepeljica. Kuda je vazda zaostajala u općenitoj trci, tuda joj još i ne daju blizu, te bi u najskrajnijoj nuždi našla zaklonak sasvim na kraju pod jednim jedinim percem, a poslije, kad je malo odraslo, ni to, već stoji po strani kao uboga izagnanica sama, prozebla, tužna. S neba pršti ledena kišica, hladan vjetar duva pod tanke pahuljice i nemilice golica nježnu kožicu. Onda digne onu bolnu hromu nožicu, pa stoji na jednoj zdravoj, a glavicu zavuče među ramena pa dršće i trepti kao listak na buri.

Ugleda Anica bijedu male šepeljice i odmah joj se ražali te uzme pilence pa u svoje toplo krilo.

„Zar tako oni tebi? Ne dadu ti mjesta u toplome ta tvoja zavidna, nemilosna braća. Ali čekaj, napravit ću ja tebi topao krevetak, zlatna moja Šepeljice, pa nek onda oni tebi zaviđaju."

I stane je da grije rukama i dahom svojim, meće je u njedra i pripravlja joj u sepetiću od kudjelje i vune meko ležaje pjevajući pri tome i tepajući:

„Rano pođoh na pazar,
Kupih koku za dinar.
Oj ti koko, kokodajko,
Oj ti pile, pile to . . ."

„Tu će tebi biti lijepo meko i toplo," tješila Anica svoju mazunicu pa je smjesti u sepetić.

A pilence, čim se ugrijalo, zapijucne slatko. Nije mu krivo bilo, kad mu je Anica podmetnula na dlanu mrvica od kruha, već stalo zobati i učini se tako mazno i pitomo, da je u kuhinji pošetalo kao kod svoje kuće, čim ga Anica malo pusti iz sepeta, da se prohoda.

I odsada Anica Šepeljicu čuvala u kuhinji, hranila je i milovala je, da se pilence naučilo na njen glas, kao da je kvočkin. Čim bi se Anica pojavila u kuhinji, odmah Šepeljica izlazi iz sepetića ili ispod klupe i stola, gdje se već nalazila čeprkajući i zobljući, pa se dala hvatati od Aničinih ruku, jer su bile malene i spretne, velikih se bojala, a a bojala se i onih doduše manjih Ćirinih i Dragoševih, jer su bile odviše čvrstih šaka i tvrda hvata.

Naučila se Šepeljica pomalo i na ostalu domaću čeljad, osobito na Cicumacu i na Kristinino pseto. Kad je ovo dvoje dobivalo svoj ručak u čanku, eto ti dohromuca i Šepeljica. Najprije zaobiđe oko čanka, pa kad nađe mjesto, koje nije okupila ni Cicamaca ni pseto Nebojša, onda se popne na čanak, ako ustreba i u čanak, pa uzme da blaguje, što se našlo Božjega blaga, a da je ono dvoje jedva malo zamrmorilo.

Iza ručka, kad su trbusi bili puni, te će se malo da proplanduje gdjegod na suncu pred kuhinjskim vratima, onda se sve troje nađe na jednome mjestu u slozi i ljubavi. Pseto se izvali u stranu, kraj njega se smota Cicamaca, do zgode leći će mu glavom i na leđa, pile najprije uzme da šeta naokolo, traži najzgodnije mjestance, skoči jednome ili drugome svojih četveronožnih prijatelja na ramena, a onda zaroni glavicom u svoje sitno perje i sve troje slatko zadrijema.

Napolju joj se braća raspištala, koliko im drago, a mati kvočka raskvocala, koliko je njoj drago, Šepeljica ne mari. Samo koji put žmirne očicama, tresne glavicom i jedan čas čini se, kao da će skočiti. Ali onda nekako prkosno protrese pahuljice, zguri se ponosno i opet zadrijema.

Uto se dani nanizali u tjedne i mjesece, sve, što je bilo živo, raslo je i napredovalo, pa i pilež rasla i počela da zadobiva tvrđe perje, pod kojim se pomalo sakrivale žute, mekane pahuljice. Postadoše samostalnija pa se razilazila već i po najudaljenijim predjelima dvorišta. Nekad išetalo jedno ili drugo čak i na ulicu na travnjak pa se provuče ispod bedemske kapije na sočnu livadu, gdje je od zore do mraka u visokoj travi bio prostrt stol upravo za carsku gozbu. Ne znaš od obilja slatke krme, gdje da počneš, gdje da prestaneš. Osobito tečna bila je pečenka od zlatnih buba, kojima je kopriva uza zid bila posuta kao sjajnim draguljima. Kvočka je gdjekad još ispratila svoju dječicu po ovim izletima, ali je već slabo brigu vodila za njihovo vladanje i hranjenje. Imala je sada i sa sobom posla, da se oporavi od naporne svoje hraniteljske dužnosti, da se obilnijom hranom sama potkoži i da uredi i ugladi svoju rasperušanu haljinu.

No dok su ostala pilad napredovala tjelesno, kako to od vajkada radi čeljad njihove vrste, dotle je Šepeljica nekako i tu zaostajala u rastu. Ostala sitno ptiče i kržljavo, makar da se bolje i hranilo i njegovalo, ko kad ju je Anica držala pod svojom brigom i paskom. Ali zato je izgledalo, da je duševno daleko prestiglo svoju braću. Ona se ne boji ljudi i ne bježi od njih. Što više, vazdan im se mota oko nogu i pitomo pijuca na svakoga. Za Anicom trči kao pašče i prati je po svoj kući, sjeda joj nepozvana na krilo, šeta joj se po ramenima i penje joj se na glavu pa čeprka po crnoj Aničinoj kosi, čupka po zlatnim naušnicama, zavuče joj se na krilo pod knjigu ili lutku, pišti, pijuca, biva razgovara se s Anicom ili sluša Anicu, kad čita iz knjižice ili pjeva onu svoju kokošju pjesmicu:

„Rano pođoh na pazar,
Kupih koku za dinar."

A kad Anica sjedne u svoju lučiju sobu, eto ti odmah i Šepeljice, namjesti se udobno na lučijem krevetu i žmiri u Anicu.

Tako se Šepeljica navezala Anice, da je s njom čak i u školu htjela da ide, a pri objedu sa svom silom hoće da ruča na stolu kraj Anice.

Pod kraj ljeta dogodilo se onda nenadana promjena. Šepeljica počela odjednom da raste i to tako naglo, da se upravo vidjelo, kako raste. Otegla vrat i noge sasvim nerazmjerno u visinu i u duljinu, a tijelo ostalo nekako kusasto i okratko. Hroma noga očvrsne, pa se jedva primijetilo šepanje. Čak joj nekako zgodno ličilo, što je kod hodanja malo u stranu udarala, jer joj je to podavalo neki dostojanstveni izgled. Na glavi izrasla ćupa kao klobučić, a kljun se ugledno savio u gospodsku kuku. Perje joj je bilo riđasto žuto, a kad je po njemu zasjalo sunce, zaplamti kao rastopljeni bakar. U riječ bila je Šepeljica od sve domaće peradi najneobičnija i najuglednija kokica.

No koliko se odvojila svojim izgledom od ostale obične i proste živadi, toliko se sada u njoj počela da vraća prava kokošja ćud. Počela je da se miješa s drugim kokoškama, provodi dan na dvorištu ili pred kućom na travnjaku, čeprka i valjuška se u prašini te nogama i krilima izgrće zemlju i pijesak, čisto izgleda, kao da se na suho kupa. S drugom se živadi otimlje o kakav bolji zalogajak, masnu glistu, crnoga žohara, bubicu ili razvlači s drugima preko svega dvora drob pokojne koje drugarice, s kojom se možda još izjutra poinatila i svadila. Te tako provodila život kao sve koke od iskona što ga provode. Samo kad se Anica gdjegod pojavi ili samo njen glas zaori, eto ti Šepeljice, ostavi odmah svoj posao, pa pred Anicu, zakokoće sitno, umiljava se, isteže vrat i glavu pa kljunom kljucne to po nozi, to po haljini, to po ruci Aničinoj, jer se u Aničinoj ruci vazda štogod našlo masna i slatka, čega nema ni u travi ni u zemlji. A kad zađe sunce i živad glasno rakoleći se i pijučući potraži svoja sjedala, a to Šepeljica na vrata pred kuhinjom, pa nađe li ih zatvorena, raskokoriče se tako dugo i kljuca po pragu i dovratku, dok joj se ne otvori. Onda će pravac pod vodenu klupu na priječku, tu će još malo rediti perje, vivati se i čistiti se, najposlije još jednom dobro protresti pa glavom pod krilom zaspati. A Krista, dobra duša, zaklonit će Šepeljičino noćište krpom, što će zavjesiti niz klupu, da joj ne smeta svijetlo svijeće.

Tako je Šepeljica rasla i razrasla se u neobično veliku koku. Izišla je i nogata i okata. Oči su joj bile velike, okrugle, širom otvorene, prave kokošje oči i još više. Kad bi pogledala u štogod, što je izazvalo njezinu pažnju, ispravila bi se, što je bolje mogla, istegla vrat, digla glavu, nakrivila je, pa onda njom zatrese i očima oštro zapilji u stvar ili što je već bilo, tako ozbiljno i važno i sabrano, taman, reći ćeš, zamislila se u prave pravcate misli. Svi su u kući bili

složni, da je Šepeljica neobično pametna živina i da razumije čak i što ljudi govore. Jer nesamo da dotrči, čim je tko zovne po imenu, nego ona tačno zna, i kad se o njoj govori. Neka kogod s kim god stane na dvorištu, pa uzme o Šepeljici da se razgovara, odmah eto ti i nje k njima pa zadovoljnim i povjerljivim kokorenjem kao da hoće da kaže :

„Evo me, šta izvolite ?"

Tako prođe i jesen i zima, osvanulo i proljeće i ljeto, drveće i cvijeće propupilo i opet ocvalo, a i na dvorištu se pomalo mijenjala slika. Nestajalo pile za piletom i po koja starija koka, a na njihovu mjestu našla se nova živad. Nekad zakrekeće i kakva patka, neko vrijeme brboće oko bunara po baricama, da se čitavo dvorište zgranulo od njene dreke, dok i nje nestane. I po koja se purica za kratko prošetala među dudom i kapijom, pućkala koji dan, pa je opet nema. Kokoške se izredale u svim bojama, prolazile bijelke, kojima su crvene kreste izvrsno ličile, pa crnkuše, pa grahorke i šarke — ali koliko ih se god izmijenilo, Šepeljica za svakom zaostala, sve preživjela, stalno drži svoje mjesto u dvorištu i u porodici. Jer kako bi itko samo i pomisliti mogao, da nju otprave onamo, kamo su sve ostale pošle ? Tko bi imao srca, da joj kidiše životu za volju jedne pečenke više? Djeca su se jednoglasno zaklinjala, da joj ne bi ni primirisala, kad bi se našla za ručkom na zdjeli, a nekmoli, da je okuse. Šepeljica je morala živjeti, doklegod je nju volja. To je bilo jasno.

Mama je doduše više puta govorila, da je ta Šepeljica zapravo samo skupa i besposlena izjelica, jer eto joj već i druga godina i još nije snesla ni jedno jaje, a jesti umije za dvoje. Kokoš je zato, da nese jaja ili da se ispeče i pojede; za treće nije. Za kokoš nipošto ne vrijedi ono, što za lijepu djevojku, kad se kaže :

„Neka je koka i šarena, pa makar i ne snijela jajeta."

Nije dosta biti lijepa i ugledna, treba da je i valjana. Ali Anica živo i odlučno brani svoju Šepeljicu, uzima je na krilo — i onako veliku i razraslu već, pa joj ozbiljno govori :

„Slušaj, Šepeljice kaporasta, kakorko moja kakorasta, evo gle, svi te grde, što ne nosiš jaja. Veli mama, samo dobre nosilje valjaju, i tko ne radi, neka i ne jede. Kako bi bilo, da se jednom uzmeš u pamet pa da učiniš svoju dužnost ? Probaj samo, možda ćeš ipak jednom snesti jaje, pa bilo baš i sasvim sitno jajence, neka te više ne grde. Je l' de, starka moja, ti ćeš biti dobra i valjana, kokorajko moja!"

A Šepeljica povjerljivo zakokorila, kao da hoće da kaže :

„Promislit ću."

Onda protrese perje i bolje se namjesti na Aničinu krilu pa uzme da drijema, a Anica svoju knjižicu da čita.

Šepeljica počela da se promišljava, ali u tome i nastavila, da se vlada pristojno i kako treba. Čim se god tko pojavi na kapiji, eto ti Šepeljice, pa oko pridošlice, pa kokoriče — reko bi čak, klanja se i s dobrodošlicom dočekuje pohodnika, isprati ga u trijem, pa u kuhinju, pa u sobe.

„Idi brez traga ! Kakva vam je to ćurka ?" pitala kuma smijući se.

„Ej, kumice, to je naša Šepeljica i ona zna, šta se pristoji i da treba mile goste dočekivati," hvalila Anica svoju mezimicu. „Samo da znate, kako je ona pametna !"

„Pa na zdravlje vam bila," odgovori kuma. „U pametnih ljudi neka su i kokoši pametne ! Ali u sobu ne spadaju."

Tad se odjednom dogodilo, da Šepeljica jedno veče nije više dolazila u kuhinju na noćište, nego prespava s ostalom živadi na sjedalu u drvarnici. Ona više i ne dočekuje goste i pohodioce, ona sprovodi dane i noći sa svojim drugama po kokošjem načinu.

Jednoga dana proljetnoga sva je kuća bila otvorena, svi prozori i sva vrata širom zijala, što su bolje mogli pa propuštali proljetni dašak u sobe, u sve kutove i zakutke, da istjera zimsku čamotinju, nezdrave klice i da ponovi, prosvježi, pomladi uzduh uzduž i poprijeko.

Mama otišla na pijacu, jer je bio vašarski dan, da pred Uskrs nakupuje svakakve potrebite stvari, a Kristina na dvoru prašila i tukla posteljinu, sunčala jastuke i perine pa opet unosila, namjestila krevete i redala kuću. Anica i tata bili su u školi, Dragoš na dnu dvorišta gradio mlinove, a Ćiro bio kod kume. Kristina je izlazila i ulazila vesela, što joj nitko ne smeta, nitko joj ne preskakuje puta i ne zapliće se pred nogama.

„Najljepše je tako, kad je svako za se," mislila je, „onda nema svađe, nema graje, pa čovjek može u miru da radi svoj posao."

To je Kristina i činila, ali nije opazila, kako je Šepeljica najednoč uljezla u kuću, prošetala se naokolo po svim sobama, ko kad je našla sva vrata širom otvorena, rakolila se, vrat istezala, glavu nakrivljivala, gledala i tražila, tražila i gledala i kljunom po zraku kljuvala. Kristina nije ništa ni vidjela ni čula, jer je palicom tukla jastuke, a kad se vratila s naramkom pernica, nije više bilo šta ni da se vidi, ni da se čuje.

Iza objeda, kad se kuća smirivala od ručane galame, iznenada zakokodače u dječijoj sobi. Krista uleti, da vidi, šta je. Kad tamo, a to Šepeljica u isti mah prhne Kristini preko glave pa na trijem i odavle silnim kokodakanjem izleti na dvorište i tu se istom u sav glas raskokorila, raskakotila, da se orilo čitavo dvorište. Uz tu pjesmu pristale i ostale koke, pa i one u susjednim dvorištima, i nastala graja i urnebes, kao da je došao sudnji dan.

„Ih, šta im je samo, miši im odgrizli uši!" mrmorila Kristina zabrinuta, da se gospođa ne probudi od tolike galame, te stane da se ogledava po sobi, nije li gdjegod ostavila znak. „Šta je samo ovdje tražila, kuka joj kukasta?"

No osim jednoga, dva perca ništa se sumnjiva nije našlo.

Kad uveče Anica legne u krevet, i svijeća se utrne, najednoć vrisne:

„Mama, mama, u mojemu krevetu ima nešto. Molim donesi svijeću."

„Šta je naopako?" pita mama i nosi svijeću.

„Tu kraj nogu, nešto glatko... uh!"

„Pa šta ne pipaš, da vidiš, šta je?"

„Ne smijem!"

„Ih, strašivica," javi se Ćiro i radoznalo se nadnese nad ogradicu svoga krevetka. Dragoš je srećom već spavao.

Mama digne pokrivač s podnožja kreveta: kad tamo, tu leži jaje, bijelo bjelcato jaje, okruglasto, duguljasto.

„A joj, kako je to dospjelo ovamo?" čudi se mama i Anica.

Uđe Kristina, da i ona vidi, šta je bilo.

„Vidi, miši joj odgrizli uši," reče, „zato se Šepeljica jutros ovuda šetala!"

„Juh, mama, moja Šepeljica zar snesla prvo jaje, pa baš u mome krevetu! Šta je samo pametna! Ona je sigurno poznala, da je to moj krevet."

Od toga dana Šepeljica svaki dan snesla jaje i nikako drugdje nego u Aničinu krevetu. Napravili joj gnijezdo i u šupi i u kuhinji, unijeli košaru čak i u sobu, ali Šepeljica ni čuti za drugo mjesto, osim što ga je sebi odabrala prvi put. Nađe li vrata zatvorena, ona će pred njima tako dugo stajati i rakoliti se i kuckati kljunom, dok je ne puste unutra. Onda se zavuče pod pokrivač Aničina kreveta i ušuti se, dok ne svrši posao. I po tom opet lijepo odšeta napolje pa tu po kokošjoj navadi svemu svijetu oglasi radosnu vijest tako grlato, da se doista strčala sva kućna živad i čeljad, da tu radost s njom podijeli.

I nesla je čitavo ljeto tako marljivo, da je prestigla sve ostale nosilje i brojem i ljepotom svojih jaja. A nesla je i onda još, kad su druge već davno prokvocale pa se morale nasaditi ili topiti u hladnoj vodi, da se povrate od svoga zanosa. Kao navijen sat vršila je posao dan za danom, vazda u isti sat i ništa je nije moglo pomesti: ni zatvorena vrata, ni Kristinino karanje, ni mamina zlovolja i prijetnja.

Jednom se našla u ljutoj neprilici. Sva porodica nekamo otišla odmah iza ručka i kuća zaključana. Šepeljica stoji čitavo popodne pred zatvorenim vratima, kljuca, kakorače, moli, da je puste. Ništa. Spusti se već i suton. A vrata i dalje gluha i nijema. Šta će samo? Stisla je tjeskoba. Druga se živad porazmjestila po svojim sjedalima, a ona još ni svoj dnevni posao nije obavila, kamo li stigla na noćište.

Zabrinuto gleda na nebo, koje je sve više tamnjelo. Trese ljutito kapom, kljunom bocka po zraku, kao da hoće da probije suton, rasteže vrat te glavom amo tamo, gleda, mozga, misli, mjeri. Najposlije i smisli. Tu je prozor kuhinjski, ponešto visok, jednim se uzletom ne može stići. Ali tu je još i niski krov od drvarnice ispod prozora prislonjen o zid.

I uzme da mjeri mudrim očima kao naimar, kad hoće da gradi kuću. Da pokuša skočiti, uzletjeti?

Ih, šta mi je to i za jednu vještu koku, u koje su dva vitka krila i dvije noge, noge štrkljaste i tanke? Neka pokažu, što znaju.

Još jednom dobro omjeri kolastim očima od zemlje do krova, od krova do zemlje, digne krila, isteže vrat, zatrkne se pa skok i taman dohvati se krova. Ha, to je bilo, kako treba. A sad na prozor, to je šala, ništa osim šala.

Nego eto nove neprilike. Prozor iznutra bio zatvoren. Šta će sad opet? Kljucne po prozoru, staklo zvekne, ali nitko se ne odazove. Napolju se međutim sasvim već smrklo. Natrag se više ne može, skrajnji je čas. Osim toga pristojne se koke ne smiju po mraku napolju da skitaju. Ele, što će drugo, čučne na zidiću, nakostriješi perje pa se smiri i najposlije tako i zaspi glavom pod krilom.

Domari se vratili, čini mi se, bili su u gradskoj bašči na nekakvoj dječjoj zabavi, pa svi umorni odmah pošli da spavaju. I Kristina, pošto umije suđe, spremila se da legne u krevet, što je stajao ispod prozora. Raspliće kosu, mrsi očenaše. Kad odjednom nešto zakuca na prozoru.

Kristini se od zaprepašćenja prekine nit lijepe pobožnosti:

„Priđi kraljevstvo tvoje... Ajme, svi dobri dusi!"

Pogleda na prozor, noge joj se presjekoše, češalj iz ruke ispadne. Vrisne i uleti u sobu očiju punih strave.

„Dusi, avetinje!" promuca kao obezumljena i zalomi rukama.

„Kakva vam je nevolja?" pita mama dižući oči sa knjige, iz koje je još malo čitala prije spavanja.

„Nekakva je strahota zakucala na kuhinjski prozor," prošapnula Krista i izvali oči, neka se vidi, kolika je bila strahota.

„Vama se tlapi, draga moja Kristina," rekne mama. „Odmah ćemo vidjeti, šta je."

Mama uhvati svijeću, mama se ničega ne boji.

„Ne idite, gospođo," tresla se Kristina i uhvati mamu za suknju. Bila je Kristina toga dana do vrata puna priča o sablastima i avetima, kojima se danas u razgovoru sa susjetkama i bakama nakljukala, kad su se vraćale sa pokopa jedne stare žene, one babe Mande iz Podravine, što je — prosti Bože — znala čarati i koja je svašta za života vidjela i doživjela, što nitko nije. Bogo dragi, čega sve nije bilo na svijetu. Tu se mrtvaci vraćaju u svakakvim prilikama, provlače se vjetrom kroz dimnjak, pucaju u tavanicama i ormarima, huču i cvile u vatri, javljaju se umotani u bijele ponjave, pa kad hoćeš da ih zahvatiš kolcem ili zrnom iz puške, a to mlatiš po praznom, i ono se raziđe kao magla ili pjena. Nekad se i kao vukodlaci uvlače kroz ključanicu ili kucaju na prozoru. I sve je to istina istacka; eno svakoj od onih žena, ili kakvoj strini ili tetki njihovoj javljao se na taj način kakav pokojnik.

„Huhuhu! Ne idite, gospođo!" ponovi Kristina i čvrsto drži mamu za suknju.

„Ta pustite me," rekne mama, „i ne budite djetinjasta."

I mama iziđe iz sobe. Ona se ne boji ni oda šta ni od koga, ni od duhova ni od hajduka, ni od groma. Mama je junak.

Tako je mislila Anica, koja je ležala budna i radoznalo izvirivala iz svoga krevetka, da vidi, šta je. A Anica se bojala i umalo da nije vrisnula, kad je čula Kristinu. Ali neka, mama će već sve izvidjeti i ne će ništa biti.

„Dakle, šta je bilo?" pitala mama Kristinu, koja se oprezno šuljala za njom i neprestance se krstila.

„Na prozoru...," reče cvokoćući zubima i čvrsto smota ruke pod pregačom, jer Bože ne daj pokazati rukom na zlokobno mjesto.

Mama pristupi k prozoru. Doduše jest nešto, neobično i na prvi pogled strašno u onome polumraku i nestalnom svijetlu lojanice, što stajaše na stolu. Nekakva strašna razbaučena glava, kosmata, ustresla, kuca na staklu. Ne može se razabrati, šta je. Mama prinese svijeću k prozoru, a onda se nasmija:

„Ta to je naša Šepeljica! Bog je ne vidio, kud se to popela!"

„Bijes je skolio!" razljuti se Kristina. „Koliko me je samo zastrašila!"

Gospođa pusti koku u kuhinju. Ona sleti glasno kokoreći pa da će na vrata i u sobu.

„Gle ti nje. A zar je sada vrijeme za šalu? Ajà, nema tu ništa. Sad je noć, pa hajde ti na svoje sjedalo."

Sjutradan u zoru, kad je Kristina tiho ulazila u sobu, da iznese cipele na čišćenje, a to Šepeljica uzastopce za njom, tiho se zavuče pod Aničin pokrivač. Svi su još tvrdo spavali i nitko nije ništa primijetio.

Šepeljica se napokon oslobodi svoga jajeta i iza nekoliko vremena izleže još jedno. Da je mudro šutjela, ne bi se za to znalo do u kasno jutro. Ali koke ne mogu da prešute nikakvu novost, pa da ne će Šepeljica odmah da oglasi svemu svijetu, da je snijela dva jajeta najedamput!

Ona se dakle u sav glas raskokodakala, da su se odmah svi najedamput probudili, jer je sanak ionako već izveo pređu do kraja. Tata počeo da zijeva, djeca zapištala za mamom i Kristinom, a mama još sva trapovijesna istjera koku napolje. Ode Šepeljica ohola i ponosita, da javi drugama zanimljivu zgodu i da se pohvali, kako je jutros već dva jajeta izvalila.

No koliko je god bila pitoma i dobra nosilja, nikako nije bila valjana sjedilja, jer nijedamput još nije prokvocala. To je mami bilo donekle pravo, jer je na taj način bilo čitave zime svježih jaja.

I tu bi sad mogla da svrši priča o Šepeljici, jer iza toga baš se ništa neobična s njom nije desilo sve do njena svršetka.

Druge godine ipak i njoj dođe volja da leže mlade i taman izleže ih opet trinaestero. Vodila ih i hranila kao i sve druge koke svoju pilež. Jedino što se ni sada nije dala iz kuće i kuhinje, već je tu noćivala kao i prije, a pilež svoju nekad vodila kroz sobe, da im valjda pokaže, kako je ona tu domaća i svojatljiva.

Mjesto pod vodenom klupom postalo je s vremenom pretijesno za svu porodicu Šepeljičinu. Djeca se stala odbijati jedno po jedno od matere i svako pošlo svojim putem,

bilo s voljom, bilo preko volje. Najposlije Šepeljica opet ostala sama te se iznova umiljavala to oko Anice, to oko Kristine pa se opet vladala, kao da je član porodice, i dijelila s njom sve dobre zalogaje i ostalo dobro i zlo.

Tako prođu danci kao sanci, a godišta kao ništa. Na dvoru se dalje izmjenjivala živad kućna, ali Šepeljica ostala i sve nadživjela. Mama je doduše prigovarala iznova, da je utaman hrane, jer je već ostarjela, ne nese više jaja, perje joj poispadalo, rasperušala se i ogoljela na dugačkom vratu, da joj se valjica izvalila kroz kožu kao vreća, pa se vidjelo svako zrno kukuruzno, kako klizi niz grkljan. Po dvoru čeprka s drugim kokoškama, ali je mlađe svuda gone od boljega zalogaja, a pilad po njoj kljuca, kad gdjegod legne da se sunča i viva. A ona sve češće leži i drijema, nekad i po sat stoji na jednom mjestu, zamišljena, zadumljena, jadna i pohabana kao iznošena haljina. Najbolje joj je ipak još na Aničinu krilu, a gdjekad i na Kristininu. Njih se dvije još uvijek podijelile u brizi oko Šepeljice, jer je jadna na jedno oko oslijepila.

Mama sve češće napominje, da je već krajnje vrijeme, da se Šepeljica rastavi s ovim svijetom, dok joj meso sasvim ne otvrdne, te ne će biti ni za kuhanje ni za pečenje. Ali Anica dakako ni da čuje, unaprijed plače i svakoga naziva barbarinom, koji bi htio da okusi Šepeljičina mesa.

Uto se dogodi, da je Šepeljici pod staru glavu došlo na pamet, da se jednom opet popne na tarabu, jer je u susjedstvu negdje zakukurijekao pijetao, zakukurijekao nekako čudnovato, otegnuto i žalostivo. Ali prije nego što je dohvatila tarabu, omakne joj se ona hroma noga i ona se sroza u veliko bure, gdje se kupila kišnica. Vode je bilo jedva do polovice i ona se stala u njoj koprcati i krilima udarati, ne bi li kako izletjela, ali s vode se nije mogla otisnuti, pa ne može da skoči ni zagonački ni trupački, jer u vodi nema otpora. Šepeljičino se očajno zapomaganje slušalo kao obično kokodakanje, nitko iz njega nije razabirao vrisak smrtne muke.

Tako se jadna utopila. Istom sjutradan nađu je. Djeca joj napraviše dolični sprovod i duboku raku. I čitava mlađarija Labudove ulice ispratila je Šepeljicu na vječni počinak. Na grobu joj posadiše zrno kukuruzno, iz kojega je drugoga ljeta iznikla golema biljka s debelim batom i s tri velika klipa puna krupnih kao zlato žutih zrna.

I to je eto priča o Koki Šepeljici.

ZLOPAMTILO

OD ČITAVOG velikog jata na dvoru gospe Kate ostao još jedini Gusan Dečko. Gospi Kati nije se nikako dalo, da i njega otpravi onamo, kamo su dospjela i ostala mu braća. Bio je on neobičan Gusan. Prije svega bio je velik, neobično velik, vrat mu dugačak, neobično dugačak, i moglo bi se smjelo reći, da mnogo liči na svog gospodskog rođaka labuda. Onda, što je bilo isto tako vrlo neobično, noge su mu bile crne, a noge su sve njegove braće pa i roditelja i bliže i dalje rodbine u selu bile žute kao i kljunovi, što su im bili žuti. Kako je Dečko došao do tih crnih nogu, teško je bilo reći; već ako nije — mislila je gospa Kata — među jajima, iz kojih se izlegla čitava familija, bilo i jedno iz ritova Drave, gdje djeca duž Podravine s proljeća pretražuju gnijezda divljih gusaka, vade jaja i donose svojim majkama kući, gdje se izmiješaju s jajima domaćih jata, i onda eto ti gusaka crnih nogu to u jednom jatu, to u drugom, jer se jaja rado posuđuju i izmjenjuju iz prijateljstva i zbog dobra susjedstva.

I sada bi se moglo misliti, ako je Gusan Dečko potomak divljih mu pređa, da će i on pokazivati znakove divljaštva. Međutim to se divljaštvo ispoljavalo na posve neobičan način. Bio je čudak u svome jatu, čudak među guščjim rodom. Držao se uvijek ponešto postrance i od jata svoga i od ostale živadi i to još od malih nogu, svojih malih crnih nogu. Čak i onda, kad je familija već smjela na pašu uz Dravu, Dečko je vazda zaostajao iza jata i ko nekako preko svoje volje pošao i pošao sam samcat mimo ostale, uvijek se nekako zamišljen postavio negdje po strani, glavu isturio u daljinu i gledao i slušao i prisluškivao. Za svoje jato vrlo je malo mario. Nikada se nije miješao među braću svoju ni u njihove razgovore. Kad bi se polazilo izjutra na pašu, svečera s paše, jato za jatom, u prijatnom razgovoru kroz selo po prašnoj cesti, pa bi se mlade guščice hvalile liličući i prenemažući se mazno i slatko:

„Mlade smo, lijepe smo, mlade smo, lijepe smo!" a starije bi zavidno i brzo dovrgle:

„I mi smo bile, i mi smo bile!" onda jedino Gusan Dečko prihvati priliku pa im dobaci prezirno i porugljivo:

„Bilo pa prošlo, bilo pa prošlo!" I to je bio jedini razgovor s jatom njegovim. Jer njegovo ga je srce vuklo na sasvim drugu stranu. I na tu stranu bio je privržen kao pašče i umiljat kao mače. Ta strana bila je njegova gospodarica. Je li to dolazilo otuda, što je gospa Kata gušče crnih nožica naročito mazila i više ga nosila u njedrima i držala na krilu, nego što je samo hodalo, milovala ga i iz ustiju svojih hranila — to se pravo ne zna. Ali moglo je lako biti. Jer, kako rekoh, od malih se nogu Dečko, neka bi samo čuo glas svoje gospice, pa gdjegod bio, na mjestu ukočio, istegne vrat, što je dulje mogao i sluša, sluša. A još kad bi taj glas viknuo umiljato, mazno: „Gusane, Dečko, gdje si? Da nijesi gdjegod u kupusu ili na drugom kvaru?" onda bi Dečko zakliktao, džipnuo i širio krila, kao da će zagrliti čitav svijet, pa kao strijela preko brda i dola po putu i bespuću, preko jaraka i taraba, dok ne padne pred gospicu pravo i ako ne uvijek baš ni zdravo, nego često blatan i čupav — prava bitanga. I onda se stane umiljavati oko svoje gospe, savija vratom, kljunom kljuca i miluje, kudgod stigne, pa gagače, gagače i nije mu toliko stalo ni do dobrog zalogaja iz ruke gospine, koliko do te same ruke, da ga pogladi po glavi, po vratu, po krilima, i da je on hvata kljunom po prstima, a ne će gristi, nego samo od miline malo uštinuti. A kad su se namilovali gospa Kata i njen Gusan, onda on stane da je prati, kamogod išla, od podruma do potkrovlja, po kuhinji i sobama — ako mu dopusti — na ulicu i u susjedstvo i vazda drži glavu okrenutu spram njezina lica, gleda je čas jednim okom, čas drugim i zakleo bih se: razumije svaku besjedu, što ona rekne, a osobito, kad njemu govori. Jer kad mu ona jednom zbroji ozbiljno i strogo:

„Idi, Dečko, vidiš, da sam u poslu, ne smetaj me," onda on pogleda još jednom u gospicu i to pun prijekora, ali posluša, iako oklijevajući, pa se uputi dalje. I zato je gospođa Kata bila tvrdo uvjerena, da Gusan razumije svaku riječ, koju mu ona govori, da on i zna, kada se o njemu govori. Na primjer nađe se tu koja susjeda na dvorištu i razgovara s gospicom. Odmah eto ti i Gusana. Došeta polagano, stane nedaleko od obih gospica, sluša i gleda u njih i opet sluša, što se to one o njemu razgovaraju i pri tom nakrivljuje glavu to na jednu stranu, to na drugu, samo da mu ne umakne nijedna riječ.

Ne vjerujete? No ako ne vjerujete, slušajte drugu jednu priču o njemu, pa onda sudite. To se desilo, tek što

se Dečko bio zamomčio. Odu tako izjutra guske kao obično na pašu. Gusan, isto kao obično za njima, nešto podalje i postrance sam, kao da ga se jato i ne tiče. Neko su vrijeme tako pasle mladu proljetnu travu, a onda dođe čas, da nastupe svoju svakodnevnu šetnju po Dravi. Stari Gusan, vođa jata, spusti se prvi niz brijeg i sleti na vodu, a ostala družba za njim. Odjednom se odvoji jedna mlada guska od društva. Taman, kad je već bila jednom nogom zagazila u mokro, okrene se naglo i počne hitro penjati se uz brijeg, pa udri u trku, pa na cestu, pa pravac kući svojoj ne obazirući se, ne zaustavljajući se. Bilo je očito, da joj se jako žurilo. Kad je to vidio Dečko, koji je još nehajno čeprkao po obalnoj travi čekajući, dok se čitavo jato ne skrca na vodi, pa da će onda i on za njim — stane začuđeno da gleda, pruža vrat za pobjeglom guskom i zagače oštro kao pitajući, kamo će to ona, a kad se ona nije odazvala niti vraćala, Gusan raširi krila širom pa brže bolje za njom. Stigne je već daleko na prašnoj cesti. Stigne je, ali ne prestigne, i morao se jako upinjati, da s njom održi korak, tako je ona bježala. Oko njih se dizali oblaci prašine, tako su je nogama razgrcali. Gusan gaguće, zanovijeta, srdi se, no ona ne mari, nego juri, juri sve naprijed. Gusan od nevolje za njom. Tako dođoše i pred svoju kuću. Srećom vrata su bila otvorena. Za njima su stajale dvije gospoje, gospica i susjedica u razgovoru i oproštaju. Guska se bez straha i zazora protisne između dvije suknje u dvorište, i istom što je gospica mogla začuđeno da vikne: „A otkud vas dvoje?" već je i Dečko prošao i ne obazirući se za svojom gospicom pa ravno za guskom. A guska bezodvlačno uputi se u šupu pa na slamu, promeškolji se, dok se ne namjesti i počne da — nese. Gusan stoji, gleda nekako budalasto to jednim plavim okom, to drugim, a onda se od nevolje smiri i on pa stoji i čeka, čeka, strpljivo, sabrano.

Ne znam, šta je mislio ovako stojeći kraj svoje bijele druge, no stajao je i čekao, sve dok ona nije svršila svoj posao i snesla prekrasno, zelenasto-bijelo i krupno jaje. Po tom se digne, siđe s gnijezda, protrese haljinu, pa se nanovo — ne obziruć se ni na koga, ni na što — uputi k vratima, a Gusan za njom i onda oboje složno natrag k Dravi...

„Sad vi to tumačite, kako vam drago," završila bi gospođa Kata zanosno pričanje, „no ja vas pitam, nije li taj komad stoke pametniji i razumniji od kakvog mu drago razumnoga bića? Pošao za guskom, da je vrati ili da je prati, svakako da je čuva i do potrebe štiti i brani. Svak će razumjeti, da se takva pametna i razborita živina niti pro-

daje niti — a to po gotovo ne — pod nož daje." Tako je Gusan ostao sam od svih gusaka i onda, pošto se gospica odlučila ne baviti se više uzgajanjem gusaka,

Ostao sam među kokošima i ostalom živadi tako reći za paradu i razbibrigu kod svoje kuće. Ali ne i drugih, kako će se odmah čuti. Bio je naime pored one pameti svoje čudan i gotovo nemoguć, i šta stariji, to gori. Osobito otkako je ostao sam. Upravo nekad luduje i bijesni. Ne da nikome stranom u kuću, nikome ne da mira. Zadirkuje u ljude i živinu — još jedino žene pušta na miru. Hoće svakoga da štipa i da grize. Osobito djecu i muške noge. Ali najvoli da se skita selom. Čim nađe samo najmanji režak na vratima, eto ti ga odmah pa šmugne napolje. Onda ga stignite! Nema ga do noći. Tumara po čitavom mjestu, navaljuje na ljude i stoku, ne boji se ni pasa. „I već su mi se nekoliko puta grozili susjedi, ako ga ne zatvorim ili uklonim, da će ga zaklati," vajkala se gospa Kata. „Što ću s njim ?"

„Daj ga meni, majko," predlaže mlada gospica. „Odnijet ćemo ga u moj vinograd, tamo ne dolazi puno ljudi, ima trave i vode, bit će mu zabave i ne će imati kada da u koga dira."

Spreme dakle Gusana pa na put s njim. Pitate, kako je putovao ? Najprije pitajte, kako su ga spremili ! I to treba da se pripovijeda ! Svezali su mu noge — a to mu se prvi put dogodilo u životu ! — svezali i tako pritegli vezu, da su mu s mjesta utrnule obje noge. No to još nije bilo ni najgore. Svezali mu još i krila, lijepa poletna bijela krila ! Nije li Bogu da plačeš ? Onda ga strpali u vreću, makar se on branio iz svega grla, kad nije mogao nogama i krilima, branio se i zubima, ali zaludu mu sav trud, ljudi su jači, pa tako ga eto strpali i odnijeli. Odnijeli ga, ne zna ni sam kamo, ali zna samo to, da je tu bilo takvo lomatanje, trešnja i tutnjava, da samo što nije oglušio i obezumio se. Htio bi da pobjegne iz toga urnebesa i pakla, ali kako će, kad ne može ni da se makne ? Niti može sjediti, ni stajati, pa kako će bježati, jadnik ! Mora da leži, kako ne leži nikoja guska, noge pekle od bola, konopac nemilice steže i sapinje. Mislio je već, da je kraj života, kad li srećom bio je samo kraj vožnje. Onda su ga još kojekuda nosili sve još u vreći, dok ga napokon ne izvade, noge mu odriješe i sad stani kao tetak ! Noge uzete ne će da ga nose, hoće da se uspravi, al klone kao vreća, a kad hoće da prohoda, zatetura i posrće kao pijan. To mu se strašno ražalilo. Ražalilo se i zastidio se. Stoji jadni nevoljnik poklecavajući svaki čas, pa kad vidi, da mu ne ide nikako, osta snužden i pokunjen, ne gleda

ni u koga ni u šta, nego tužno sunovratio glavu i bulji u zemlju, nesretan, bijedan, jedva sjena samoga sebe.

Uto jekne odnekale glas.

„Gusane, Dečko, jesi li došao ?"

Taj glas, o taj glas, znači l' izbavljenje iz ovih muka ? Ta to je glas njegove gospice, o sada će biti sve dobro, sve opet dobro. I glas govori dalje i sve bliže :

„Jesi l' dobro putovao ?"

Ah, šta pitaš, samo dođi, brzo dođi, da ga mine čama i stid, tuga i žalost. Sluša on, sluša, onda i pogleda. I to sada — je li, nije li ? Ona i nije ona. Po glasu mogla bi biti, po suknji nije, a po licu i jest i nije.

No kad je gospica, što jest bila i nije bila, čučnula pored Gusana pa ga stala milovati, znao je, da je zaista njegova gospica, samo malo drugojačija, ama i tako mila i draga. I odmah će se zaboraviti pod milovanjem njezinih ručica, zaboraviti sve patnje i muke. Gusan od sreće zagaguće, on bi se i nasmijao, da mu je dano, jer ga je gospica pod krilom poškakljala, a on je tu jako škakljiv na tome mjestu. I sve je bilo dobro, makar je siromah ostao hrom u jednu nogu, hrom i šepav za sav vijek. Ali on će tu manu s vremenom lako i vješto zabašuriti, da će se jedva primijetiti. A uostalom sve su guske ionako gegave pa se ljuljaju, kad hodaju.

Gusan se dakle odmah udomio u novome domu. Neko vrijeme viđa on svaki dan gospicu, s njom se izjutra pozdravlja i s njom hoda po svoj kući i gospodarstvu, kao, no kao kakav adjutant, kako je rekao vincilir, koji je nekad bio vojnik. Gusan tako reći pomaže gospici inspicirati gospodarstvo. No to nije dugo potrajalo. Jednoga dana nestalo gospice i odsada nitko više i ne pita sa Gusana. To jest pitaju utoliko, što ga gone od sebe i ljudi — ono dvoje — i djeca — ono troje. A zašto ? Šta im on radi ? Ništa drugo, hoće samo da im malo pozna noge, a oni odmah udri u graju, kao da će ih pojesti ! To ga je strašno vrijeđalo i žalostilo. Počeo se kloniti i tuđiti pred svim živima. Stoji kraj mreže od žice, pa gledi po vas dan u nebo, u ono sivo i sinje nebo, s kojega više ne sija sunce, nego se s njega runi ledena kišica, nekad pršu i bijele pahuljice. Došla zima. Gusan se sve dublje zapreda sam u se, samotuje, gdje se god našao, a najviše u svom živadnjaku. Tu je on svoj u svome, sam, niko ga ne smeta, nikome ni on ne smeta i tu se on sve češće zaveze u sanje, u sanje i uspomene i njima se tješi u svojoj tuzi i nevolji.

Najviše morao je misliti na jednu sanju svoju — ili je bila i zbilja i istina ? Toga se ne sjeća. Samo se rado zabavio mislima o toj zgodi :

To je bilo — sada sanja ili istina — još u prvoj mladosti. Gusan u cvijetu svojih mladih dana. Na prostranoj zelenoj paši kraj Drave razastrla se nebrojena jata gusaka kao platna na bjelilu. Pasle tako guske pa i on, Dečko. Najedamput visoko u zraku nešto zašuštjelo, zrakom zastrugalo i zagakalo, oštro, žestoko i to tako oštro i žestoko, da su i njemu i svimkolikim guskama srsi prolazili ispod perja. Što li je to, Bogo dragi ? Sve guske nakrivile glave, gledaju više sebe, kadli tu preko neba prelazi sivkast oblak, glasan i živ — oblak čudan, koji je vrlo nalik na njihova jata na zemlji, samo što hoda po nebu, kako one hodaju po zemlji. I čudni zračni putnici zovu i dozivaju svoje pitome sestrice sa zelene livade, zovu i mame :

„Hajte s nama, hajte s nama !"

Uznemirila se bijela jata na zelenoj paši, dižu krila, zalepršа bjelina, i jedna po jedna guska vine se u visinu, čitava pernata i krilata vojska ostavi slatku pašu i strahovito lepećući i mlateći krilima uz viku i kriku zavesla zrakom put svojih divljih sestrica. Kao bijela vijavica zavijorio urnebes više začuđene zemljice.

No nažalost nije dugo potrajao taj nenadani smjeli let — domaća guska nije stvorena za lake zračne visine. Težina ju je njezina nesmiljeno povukla natrag zemljici. Gusak je padao, padao sve niže, dok se nije — probudio ! Tako se svršio taj san i ta zgoda.

Kad je prošla zima i nanovo došlo proljeće, i Gusan izišao iz svoje zadumljenosti pa počeo da živi, kako je živio i u starome kraju. Jer šta je mogao drugo i da učini ? I tu je bilo prostrano dvorište s mnogo živadi, naokolo plotovi i mnoge, mnoge zeleni. No ta zelen nije bila ni za guske ni za ostalu živinu, jer su ti plotovi i ograde bile načinjene upravo protiv njih, živini, i njega, Gusana. Šta je bilo iza plotova zapravo, a Gusan je silno čeznuo za tim nepoznatim krajem, toga on nije mogao doznati, a kad je prvi put saznao, bješe mu na žalost i posljednji put.

Vincilir donosi gospođi u grad svako jutro s mlijekom i vijesti o Gusanu, kako se nalazi, je li mu obično ili neobično. Nije mu baš ni jedno ni drugo, tako po srijedi. Kako je bio zimi zamišljen i povučen, čim se pojavilo proljetno sunce, došlo je nešto na nj, ne zna se, šta. Još uvijek je čudak. Dođe li mu blizu kokoš ili pseto ili drugo živo, odmah isteže vrat pa sikće i prijeti. Ne trpi nikoga i ništa. Najviše mrzi

na ljudske noge, naročito muške. Vincilira je već nekoliko puta uštinuo, i to ljudski. Kad se napase i napije iz velikoga korita, onda se gdjegod daleko osami, stoji po čitave sate na jednoj nozi, pogleduje u nebo to jednim okom, to drugim, prisluškuje i čeka, čeka. Što li čeka, čemu li se nada ?

I jednoga dana i dočekao !

Dovezla se pred kuću kola. Samo po sebi nimalo običan, makar i rijedak slučaj, koji je ugodno prekidao jednoličnost seoskog i vinogradskog života. Prvi zalaje Bundaš, misli, kakav je neprijatelj, kadli odmah miris mu rekne, da je prijatelj, štaviše, gospodar, draga gospodarica svega života na dvoru. Potrči, zaštekće, zaurliče od radosti ! Za njim eto ti mačka. On pogotovu bez straha i zazora odmah na kola pa gospici na rame, pa za vrat, sav joj se smotao oko vrata, jedna živa, meka i topla ogrlica. Onda eto ti odmah Jureka i Barice. To je onaj mali pijevčić, junačni nebojša i njegova ženica, mala kokica. Stoje na vratima i dočekuju gospicu. Gospica vesela pozdravlja svako pojedino imenom i rukom Na Bundaševo radosno klicanje odmah se odazivlje čitavo dvorište. Sva pernata živina udri u kokodakanje, kvocanje, kukurijekanje i pućkanje — pravi urnebes, da je gospica mogla biti zadovoljna takvim zanosnim dočekom. Ali i nije još. Ona još nešto čeka.

„A Gusan ? Gdje si, Dečko ? Oj Gusane, Gusane, gdje si ?"

Glas ulazi u dvorište, razlije se po svemu vinogradu, između rascvalih voćaka i stigne najposlije i do Gusana sasvim na kraju tamo kraj proklete mreže, gdje je stajao i gledao u nebo i nešto vječito čekao.

I sada odjednom taj glas ! Da je bio u grobu, probudio bi ga, pa ne će živa, iako još nevesela. No brzo se razvedri, razdrami. Je li, nije li, glas je, smije l' se pouzdati ? Kao da je čitavim Gusanom prošla električna struja. Svako se pero i perce ukočilo od pozornosti, a kad se ponovio glas, i sad više nije bilo sumnje, nego istina, divna istina, svekoliko perje zatrepti, zavijori, zaduva se, diže Gusana sa zemljice, razvije krila, noge poskoče i zaveslaju i čitav Gusan zakliktavši kao soko sivi prebaci se preko svega dvora, preko svega živoga, poleti i padne do nogu drage svoje gospice, svoje kraljice i boginje.

„O Gusane, Dečko, ti me dakle još poznaš ? "

I sada počne jedno veliko i obilno pozdravljanje između gospice i Gusana.

I sada će za Gusana početi jedno presretno doba. Preko svega ljeta, gotovo svaki dan od jutra do mraka može da

sluša glas svoje gospice, može da je vidi. Već u zoru stoji on na vratima kućnim i čeka, dok ona iziđe. I pošto se srdačno pozdrave, Gusan će pristajati uz gospicu, kudgod ona išla. I nikoga joj ne da ni blizu. Svakoga goni od nje štipanjem i ugrizanjem. Hoće da je ima sasvim za sebe. Kad se s kime razgovara, odmah je on čupa za suknju, biva njemu neka ona priča, a ne onome matorome vinciliru ili onome himbenome ulizici Macanu ili budalastome Bundašu i još onome starmalome Jureku i njegovoj frkljastoj Barici. Osobito ovo dvoje nije trpio.

I pošto je tako odbio svu živinu od gospice, ponosito šeta s njom i sluša, kako mu ona govori. To je ono, što on voli. Onda kreće glavom to na jednu stranu, to na drugu, rasteže vrat spram nje i upravo mu se vidjelo u plavim očima, kako se napreže, da je razumije pa da sazna, što mu to ona kazuje. I tako u razgovoru on je ponosito prati po svoj kući i oko kuće, po stajama, po dvorištu, po voćnjaku. I kad gospica gdjegod zastane, da štogod razgleda, i Gusan će stati i on će razgledavati, ali samo nju svoju gospicu, pazit će na njene ruke, kad što god hvataju ili pipaju, a kad mu se učini, da se predugo bavi kojom stvarju, on je onda nježno podsjeti, da je i on još tu, hvata je za prste, za ruku, poteže za suknju ili tucka po laktovima, neka se već okani jalova posla i neka njega gleda.

No u toj velikoj sreći ima i mrve žalosti. To je onda, kad se najposlije otvaraju ona mrežasta vrata i gospica ulazi u bašču i vinograd. Svakamo smije s njom, samo ovamo nikako. Ne da, pa ne da. Tu pred ovim vratima je i kraj njegovu raju. Tu se razapela visoka mreža od žice, i makar on vidi gospicu, kako se sagiba nad zemlju pa sadi biljke ili čupa travu, čuje, kad razgovara s vincilirkom, k njoj ne može.

To je Gusanu velika muka. Jedno vrijeme stoji pred vratima, iza kojih je otišla, i gleda željno i željno gaguće, onda stane hoditi duž ograde gore dolje, gore dolje, sve brže i brže, nestrpljivo tura kljun kroz oka od mreže, tura tako bijesno i snažno, dok mu se lice sasvim ne iskrvari. I to ga malo opameti. Ljutito stane tresti glavom, onda odgega pred bunar i zaroni glavom u korito, da opere krv i da malo ohladi nejunačke rane.

I tako neraspoložen, sam bez svoje drage gospice dolazili bi mu mnogi časovi i dosade i besposlice, koje je trebalo nečim ispuniti, dok ona opet ne uzimadne kada, da se s njime pozabavi.

I eto čime je ispunjavao te časove. Najradije time, da je zadirkivao u druge, to jest u kokoši, u pijetla, pa bome i u Macana i u Bundaša. Sve onda od njega bježi, a to je njemu drago. Neka znaju, tko je ljubimac gospičin i pravi goso u tom raju. Dakle sve bježi i uklanja mu se osim Jureka i patke Zlatke. Ona niti bježi niti mu se uklanja, šta više, ona je prvi junak u dvorištu pa je naučila i toga gosu, da se on nje pobojava. U nje ima malena četica, koju mora da brani, svoje malo zlatno jatašce od dvanaest sitne zlaćane pačadi. A nije to malen posao i briga za majku od dvanaestoro dječice, jer valja neprestance imati na oku te male nestašnike i sve one opasnosti naokolo, u koje bi mogli zapasti. Tako je tu na priliku pas Bundaš, pa mačak Macan, pa pijevac Zoran, pa druga živina velika i mala, koja bi mogla čimgod da zaprijeti malim slabašnim pačićima i od koje treba da ih zaštiti i obrani brižna majka. Dođe tako Bundaš, kućni pas. On je inače dobričina, nikome od domaćih ne će ništa zla učiniti, osobito ne će kućnoj živini. Njemu se sviđaju mali pačići, kad su tako zlatni, htio bi ih malo izbliza ogledati i onjušiti. Ali patka Zlatka nikako nije sporazumna s tim njuškanjem i ogledavanjem. Ona njemu ne vjeruje — u živinu na četiri noge ne valja se pouzdavati, sigurno je vrlo opasna, osobito za male pačiće na dvije slabe nožice. Zato patka, da predusretne zlu, zaskoči se na Bundaša, raskrili krila i stane njima po njemu mlatiti slijepo, bijesno i tako uspješno, da se Bundaš zatečen i omamljen nije ni branio nego samo uzmicao sve do svoje kućice i brzo se u nju zavukao. Patka je tako i htjela. Naučila ga svojim junaštvom, da je opasno dirati i njuškati male pačiće. I odonda Bundaš ne će ni blizu malim žutim ptičicama.

Drugi put našla se tu dva mala vrapčića. Roditelji ih odbili, kao da su već odrasli, pa treba da sebi traže sami svoj krušac svagdanji. A tu je sada na dvorištu čitav plast zlatožute proje i oko nje mali pačići. Pa kad mogu pačići, bit će valjda nešto i za vrapčiće. I eto ti odmah prilika, da stekneš kruh svagdanji. Ali jok, nema toga, žestoko zapatače mati patka, nije to za kakvu fukaru, to je samo za moju djecu. I pograbi kljunom te jednog vrapčića, te drugoga, otrči s njima k velikom pačinjaku, turi jadne ptičice u vodu i tako ih je dugo držala pod vodom, dok su joj se djeca sita najela. Onda ispusti svoje žrtve i vrati se svojoj djeci. No vrapčići se više ne vratiše nikamo: podavili se u vodi!

Te zgode Gusana Dečka nažalost nijesu naučile pameti. Kad mu se pačići ovako jednom nađoše na njegovu putu ne znajući, da je to gospodin pa mu se treba ukloniti, istegne

on vrat svoj i strašno sikćući navali na jedno malo slabašno i nedužno pače. Kad al eto ti patke matere, obori se na nj sa svom težinom svojom, šćapi ga svojim jakim kljunom upravo pod vratom pa ga čupa, pa ga krilima bije, i to se sve desilo tako brzo i nenadano, da se Gusan nije dospio ni da brani, nego se ljut od bola istrgne iz patkina kljuna i — pobjegne. Pobjegne sa megdana jadan, posramljen i pobijeđen, a naočigled svega dvorišta i živine!...

Taj svoj sramotni poraz dugo nije mogao zaboraviti. Uklanjao se patkama već na milju daleko. A kad bi se slučajno namjerio na jedno od one zlatne pačadi, čisto bi poskočio — i onako tutunjast i neposkočan — kako se prepao i požurio, da im ode s puta. No čim bi ga opet omilovala ručica gospičina, sramota je s njega skinuta, Dečko nanovo diže glavu, navaljuje na sve i svakoga osim — naravno — patke Zlatke. I to ga je naročito peklo. Jer makar mu je ona nekakav rod, on je u duši prezire, kao što sve guske preziru patke, a ne može joj ništa, šta više, ona ga porazila i svaki je čas spremna, da ga nanovo porazuje. I što je taj poraz više u njemu kopkao, naizvan bivao je sve to žešći i bješnji.

Kad ne može s patkama, a on će s kokošima da se našali. No ne s onim velikima nego s onim malim pijetlićem, kojega je ionako imao na zubu. I to poradi ničega drugoga, nego što se on ni od Gusana ni najmanje ne boji, i jer gospica osim Gusana trpi još i toga smiješnoga ptića blizu sebe, govori mu i mazi ga i dava mu iz ruke slatke zalogaje, pa se dogodi, i pijevčić bezobrazni skoči gospici čak na krilo. Gusan nikako ne razumije, šta gospica osobita nalazi na tom gaćastom starmalome. Kad kukuriče, kriješti kao razbijen lonac, a ta njegova Barica — doduše to više i nije bila ona prava Barica, sitna i mala kokoška, koja mu je bila vjerna družica i ni časa za svega života nije se od svoga Jureka udaljavala. Ta je Baica naime jednoga dana naglo umrla. Samo se srušila, otegla noge i bila je mrtva. Jurek nije znao, što je to s njom, i zašto ona ne ide s njim i gdje to zaostaje, pa je pošao, da vidi. Kad al ona leži na zemlji i ne miče se, kolikogod on nju kljucao i ko htio da je digne i probudi. Tri je dana Jurek tražio svoju Baricu, a četvrti dan odabrao sebi drugu družicu i to nikoga drugoga nego onu najveću, najmatoriju i najružniju koku. Bila je i okata i nogata, bez repa, a vrata gola gotovo do pupka. Vrti se Jurek oko nove svoje Barice, izgrće za nju najmasnije gliste i crve pa je revno zove, neka blaguje. Ona to prima za dobro, i od onda njih dvoje, golema koka i sitni Jurek, postaše nerazdruživi par.

I doduše tu novu Baricu Gusan Jureku nije ni najmanje zavidio, ali teško Jureku, kad ga miluje gospica. Dok ga gospica miluje, ne može mu naravno ništa. No čim ga iza toga nađe sama, odmah ga gađa kljunom. Ali Jurek se ne da. Zavuče se pod Gusanave noge pa onda udri kljunom odozdol, dok Gusan ne uteče.

Možete misliti, kako sada takvi porazi moraju da peku ponositoga Gusana i koliko je trebalo milovanja gospičina, dok se nijesu zaboravili.

Uto se dogodilo nešto sasvim neočekivano i nerazumljivo. Gospica dobre volje upravo milovala Gusana jednom rukom po glavi, drugom mu pružala slatke mrvice. I ne znaš, što mu je milije — on blažen prima i jedno i drugo. Kadli eto ti Jureka s druge strane gospici, hoće i on svoj dio da ima. Gospica ne škrtari, ona i njega počeprka po crvenoj kresti i daje mu slatka zrna da zoblje. Odjednom Dečko pograbi jedan od onih dragih bijelih prsta, pograbi tako žestoko i tako stisne oko njega oštre svoje zube, da su se sklopili kao kliješta, i gospica od boli u sav glas vrisnula. Protekla i rumena krvca i gospica Gusanu:

„Tako ti zar meni!" pa ga udari šakom po krilima, udari ga baš ljudski, neka zna, da se ne smije ujedati.

Gusan se zatečen, iznenađen, zapanjen zagleda u svoju gospicu, kao da ne vjeruje, onda uzmakne i sve natraške idući okrene se naglo i bez ijedne riječi brže bolje poteče pravcem za kuću, i od onoga časa nije se više pokazao na velikom dvorištu, što je god gospica boravila tamo.

Ta je uvreda premašila sve dosadanje. Nije se mogla ni oprostiti ni zaboraviti, koliko je god boljelo, boljelo. Uzalud ga poslije opet zvao i dozivao onaj nekad tako dragi glasak, Dečko niti se glasom odaziva, niti se glavom pokazuje, zavučen stoji u najdaljem kutu, nijem, tužan, uvrijeđen do dna svoje ohole duše. A kad je gospica opet otišla s dvora i nije je bilo mnogo dana, Dečko pomalo i oprezno ostavlja mali živadnjak, izlazi na veliko dvorište, ali se uvijek drži daleko od ostale živadi, šulja se uz plotove, neveselo pase travu i kao preko srca zoblje kukuruzu. O kupanju nema ni govora! A baš to kupanje bilo je nekad tako veselo i zabavno. Gospica bi svojom rukom očistila pačinjak od svakoga traga pataka. Onda se iz bunara puštala voda, lijepa čista i bistra vodica, dok se korito ne napuni. A sada gospica pozove Gusana, neka se kupa. On, naravno, jedva dočekao, te sad hajd u vodu i počne veselo praćakanje, voda pljuska na sve strane, Dečko klikće od puste radosti. I kad malo prestane da odahne, gospica ga potiče

na nove majstorije, a Dečko posluša i poprska gospicu, gospica se ljuti, ali se i smije...

No, kako rekoh, to je prošlo. Bilo pa nije. Gospica dolazi kad tad, kad treba da se prigleda gospodarstvu, ali nema više vesela pozdravljanja ni milovanja. Čim se javi glas, nekada tako drag i mio, Dečko bježi i sakrije se u najdalji kut iza kuće. I ništa ga ne može odanle izmamiti.

„Što ću samo s njim? Uginut će."

No nije još uginuo. Živio je tako podjednako dalje, svu jesen i do pola zime. A onda se dogodilo ovo. Jedne noći svršetkom siječnja, kad je zima prvi put počela popuštati, Gusan se probudi naglo iza sna. Izvuče glavu ispod krila i stane prisluškivati. Visoko u zraku, pod noćnim nebom nešto je šuštjelo, šumjelo, žagorilo, romonilo, kao da je jaka kiša. A kiša nije. Rekao bi, vedro je, da nije nebo tako visoko i crno. I još uvijek šušti, čas je sasvim blizu, čas daleko, kao da se avetinja spušta i opet diže, gore, dolje ..

Gusan izađe iz svoje klijeti, pogleda put noćnoga neba i sluša. Nije li to isti glas i poziv njegovih divljih sestrica, kojim su se negda još u dubokoj davnini dozivali njegovi prapradjedovi? Ne spuštaju li se sve niže k njemu, da ga povedu u divno carstvo zračno, gdje nema uvreda ni tuge ni bola ni ikakve niskosti?

Gusan sluša zamamni glas. Razapne širom bijela krila i ciknuvši snažno, strastveno i divlje zavesla crnim nogama, krilima odjedri uvis, sve više i više, tu ga više ne vrijeđa živina dvonožna ni četveronožna, ni plotovi, ni vrata, ni kojekakvi varavi glasovi. Doduše zemlja kao da mu i sad ne da, vuče ga natrag, ali on jače upre, napne sve sile i domala se vine povrh gole šume. Odmamile ga divlje sestrice u nepoznato carstvo slobode...

Sjutradan na dvorištu veliko uzrujavanje. Nestalo Gusana Dečka. Ispretražili kuću i okolicu uzduž i poprijeko s kraja na kraj — Gusana nema te nema. Nema mu traga ni glasa. Sjetili se neki, da su onu noć čuli nekakav vrisak, pa nagađali, da ga možda nije odnijela kakva grabežljiva zvijer. Ali zvijeri nije se vidio ni trag ni stopa.

Istom mnogo dana iza tužna događaja ugledaše ljudi u nedalekoj šumici visoko među granjem drveća — snop bijela perja. Bijaše Gusan Dečko, žalosna mu majka! Leteći za glasom svojih divljih rođaka nije dalje dospio od šumice, tu ga zemljica nemilice opet pritegla k sebi, padajući zapleo se jadnik tako nesretno među granje, da je ostao vratom viseći kao na vješalima i tako nejunački svršio svoj mladi nadobudni život.

CVRČAK — BOŽJI TUCAK

NAKON VESELA ljeta i šarene jeseni došla zima zubata i rogata. Njene sluge, pustaije vihori, brijali gorom i dolom, čupali lišće s drveća i tjerali sve živo kao metlom pred sobom s polja i lugova. Zaprepašćena majčica, dobra majčica zemlja, kupila rasplašenu djecu svoju, živinicu sitnu, privila je sebi na topla njedra i pokrivala je suhim lišćem i travom; zrnje i sjemenje sklonila u krilo, a životnu krvcu, sokove iz šiblja i drvlja, pomno posisala srcem svojim, da ga sačuva od ubojitog daha Zime i Sjevera ljuta. Kukce i bubice i ostalo zvjerinje plazavo i gmizavo uputila je, da se zavuče u rupe i dupke, njojzi u skute, a po golom granju i panju među nabore čvrste kore spremila leptirovu dječicu, ličinke i čahurice, prije nego što su im se stari rastali s ovim svijetom. A što brižna majčica nije mogla da sakrije u svoja njedra i skute, otpravila je preko mora i gora u toplije krajeve, da tamo prebudu, dok ne prođe nepogoda i vrati se opet drago proljeće.

I tako je zemlja bila spremna da dočeka Zimu. Spustila se nada njom tišina mrazna i mrtva. I u toj se tišini istom čulo, kako je nekad bilo ljeto glasno i veselo.

Kad al odjednom šta li je to? Usred tišine javi se glasak, najprije iz tiha, kao da pravo još ne smije, onda malo jače i onda u sav glas uzme da striže i gudi, zriče i kliče ama — kao usred ljeta.

„Šta mu je to, majka mu stara?" uzvrpoljilo se već napola zaspalo poljsko zvjerinje. Sve podiglo glave, sluša, čudi se i zgranuto se uzvajkalo: „Da nije poludio? U to doba terevenčiti, kad treba da se počiva i spava? Ali šta se može i očekivati od lakoumnog i ludog Cvrčka?

„Jeste li čuli?" zagrakće vrana s visoka hrasta. „Još mu je do pjesme. Dakle bit će još i za nas živa plijena. Hajde, da se oborimo na nj, da ga hvatamo, pa tko uhvati, neka nosi."

Zašuštjela krila ptice zlokobnice i njena jata, zašuštjela visoko u zraku kao crna vijavica oblaka crna. Mali se pjevač prestrašen stisnuo među suho lišće; ušutio kao kamen,

kad al zakovitla vjetar, digne ga i ponese u plastu lišća, ponese ga kao na krilu materinjem i strpa ga u šuplje deblo.

Ah šta se bio prèpao! Čisto nije vjerovao, da se našao na dobru mjestu, u sigurnu zaklonu, toplu i mirnu, i još naokolo puni hambari, stečeni bez truda i muke! Pa kako da ne bude veseo! Namjestio se u divnoj carskoj palači, nasitio se slatke hrane i onako sit i pijan od nenadana dobra časom izviruje ispod strehe od lišća i od sama zadovoljstva ponovo — zagudi. Obladalo ga novo veselje i milina življenja. Šta više, zavede ga pusta želja za skakutanjem i on — odskakuta! Zaboravio na predašnji strah svoj, na Zimu, što je onako iznenada provalila u njegovo carstvo bezbrige, te skok gudeći i pjevajući zaigrao poljem, kao da je usred ljeta.

„Mora da je dobro nagruvao svoje hambare žitom, kad može na domaku Zime da pjeva i igra," rekne Hrčak sam sebi, a pun zavisti i straha, da bi tko drugi mogao da ima više od njega.

„Gdje je tu pamet u to doba pjevati ?" pitala se ostala živina.

I doduše nije tu ni bilo puno pameti, no samo puno puste miline, i zbog toga nijesu ni mogla da razumiju razumna čeljad.

Kad al u času pjevačkog zanosa svog nađe se Cvrčak iznova u najvećoj nevolji.

Ponovno zavijorili vjetrovi, zahukala olujina, kiša udarila i zemlja se pokrila tamom i bijedom. Cvrčak usred poljane u tuđem svijetu, izgubljen, nepoznat ostao bez krova i rova. Htio bi natrag u onu svoju divnu kuću, ali ne zna više puta, vjetar zameo stazu i trag. Shvatio je, da je nastalo nešto strašno teško i da treba pošto poto naći što prije sklonište i stanak. Jer sad više nije šala.

Stane tumarati po svijetu tražeći krova i kruha. Šuljao se oprezno između tvrdoga grumenja i kamenja, jer skakati sačuvaj, Bože! Lako bi ga spazilo koje dušmansko zvjerinje i onda zbogom, diko! A on još voli da živi, i to još dugo i dobro i veselo. Ali najprije treba da se skloneš pred Zimom, okrutnom i nesmiljenom, da te ne ubije ledom i mrazom.

No i onda — ništa ne traje vječno. Nekad staje i vihor i oluja, kao da hoće malo da odahne, i Cvrčak malo se utješi, pa pa malo i opet zagudi — tiho, posve tiho, da ne bi opet koga smetao u sanku. Ali gudalo koliko i bilo tanko i zvonko, a pjesma slatka i umiljata, ne možeš od njih da živiš ni da se nasitiš, a još manje da stvoriš krov sebi nad glavom.

A nevolja pritisla, glad kopa po utrobi. Zima stegla. Valja ozbiljno da se traži zaklonište.

Pomisli, najprije treba pitati u roda svoga. Tko će da pomogne, ako ne brat bratu!?

Ode dakle svome bratučedu Skakavcu. Ovaj upravo čistio svoje gudalce, da ga u redu spremi preko zime, prije nego što će da se zavuče u zemlju, svoju kuću, toplo zimište. Kad al pred vratima sitno zastriče.

„Šta, konaka tražiš ?" zacilikne Skakavac na Cvrčka. „A gdje ti je kuća ? Što se nijesi za vremena pobrinuo ? A tako, iznenadilo te nevrijeme, izgubio put. Tako, tako! No meni te je jako žao, al primiti ne mogu te. Kuća mi je puna čeljadi, jedva ima mjesta i za me. Ali mogu da ti dam dobar savjet. Otiđi Hrčku. U njega je kuća prostrana kao palača i puna jela do vrha. Osim toga sasvim je sam. On je najbogatiji spahija u ovome kraju. Lako ćeš se onako sitan u njega skloniti. Ne će te ni osjetiti."

Cvrčak zahvali. Gle, kako je dobar taj bratučed, pomisli zahvalno, dao mu tako lijep savjet!

Hrčak je upravo bio obašao svoje hambare, da vidi, je li sve u redu, da se možebiti nije uvukao kakav tajni kradljivac, a onda malo isturio glavu na vrata, da se još prije zimskoga počinka nadiše svježega zračka i da vidi, je li sve na polju mirno. Brci mu zadovoljno poigravali, s obje strane vrata one se dvije vrećice nadule od zrnja kao dvije mješinice i od sitosti i punoće čisto se sjale, jer makar su žitnice nabijene dobrom ljetinom, ipak vrag ne spava, može kakva napast da te istjera iz tvoje kuće, pa treba da imaš odmah uza se, čime da živiš, dok ti se opet ne nađe. Kad je htio već da se zavuče u kuću, a to pred vratima nešto zacvrkne.

„Tko se to još u to doba godine skiće po polju ?" puhne kroz nos i nadme se, što je bolje mogao, da ispuni sav ulaz u svoj dom, jer — ne dao Bog — mogao bi se tkogod zavući, ušuljati, uljesti! „A, to ste vi, stričko ? Tražite stan, zimski stan! Eto, eto! Dandanas vrlo je teško naći prikladan dom. To je istina. Strašna je oskudica na sve strane. Skupoća, da Bog oslobodi. Jedva čeljad ima gdje da zakloni glavu i da se nahrani koricom kruha. A tu treba još preživjeti i zimu, zimu dugu i gladnu. Da, da razumijem, nije vam lako."

Dok je Hrčak ovako mudro govorio, polako se stao uvlačiti u unutrašnjost svoje kuće i šapama gurati veliku grudu zemlje, da njom zatrpa vrata. Cvrčak ga siromah slušao i nije se više ni usudio, da ga išta zamoli. Jer kad se Hrčak tuži na rđava vremena, kako da u njega što zaprosi ?

Samo još zapita, prije nego što je Hrčka sasvim nestalo, ima li tu u okolici gdjegod kakav stan.

„Što ja znam, nema," odvrati Hrčak kroz sitni režak, što je još bio ostavio valjda od radoznalosti, što će Cvrčak da učini. „Nego hajdete i raspitajte se kod moje kume Zmije. Tamo u rupi pod ovim jasenom njena je kuća. Koliko znam, ona prima i podstanare. Lane je u nje zimovao Jež. Možda će vas primiti."

Cvrčak zahvali i uputi se pred jasenovo deblo. Zmija se upravo htjela da smota i da počne svoj zimski san, kad li zapiskuta vani sitan glasić. Pomoli glavu kroz vrata i kad ugleda Cvrčka, ispruži se jače, oči joj zakrijese i iz razvaljenih ralja šikne rašljasti jezičak kao strijela, da je Cvrčak odmah za aršin uzmakao natrag. Tada će Zmija slatko, umiljato:

„O, stan tražite? Ima ga u mene, ima i prostran je. Samo da vas jedno pitam: ima li u vas bodljika? Ako ne, onda možete odmah useliti. Znate, pitam za bodljike, jer sam lane imala veliku nepriliku sa svojim podstanarom. Bio je doduše otmjen gospodin, poznat ćete ga možda, šumski je knez, gospodar Jež. Stoji vam on dakle tako pred mojom kućom, zveči mu haljina od zime i meni ti ga bude žao. Ponudim mu, neka kod mene zimuje. On pristane, i nas se dvoje lijepo namjestimo. Sklupčamo se svako za se i udobno se uvalimo svako u svoj kut, a među nama sva sila prostora. Tako u miru provedemo zimu. Kad nastadoše topliji dani i ja se prvi put probudim, hoću malko da se protegnem, kad al bocne me nešto po tankoj košulji, bocne i zaboli. Jer u mene je tanka koža, kako ćete možda znati iz prirodopisa. ‚Koja li je nevolja?' pomislim, a onda se sjetim: ‚Da nije moj stanar?' I nanovo se smotam i stisnem, ali što se ja više klupčim, ono mene više bode kao iglicama, kao stotinom iglica. To ti se moj gost otklupčavao i širio i rastezao, dok nije napunio svu kuću, a mene svu pritisnuo uza zid. Reknem ja njemu fino i uljudno kao domaćica gostu: ‚Gospodine, rekoh, ne čini li vam se, da ovdje postaje biti tijesno?' I šta mislite, što mi je odgovorio bezobraznik? ‚Kome je tijesno, neka seli, reče, meni je dobro. Ja ostajem tu!' I onda se još jače raširi i stane dalje da spava, kao da je on gospodar ove kuće. Tako ja jedva dočekala vrijeme, da je otišao. Zato moram biti na oprezu, koga ću primiti u svoju kuću. I zato dopustite, da vas opipam, prije nego što uđete k meni, da li i u vas možebiti nema bodljika."

I na to se zmija iznova ispruži, ali i Cvrčak je bio na oprezu, jezik i oči Zmijine suviše su mu bile sumnjive i o-

skoči, što je dalje mogao od nje, zahvali joj na ponuđenom gostoprimstvu i ode žalostan dalje.

Pun tuge, gladan i na po ozebao uzme ponovno tumarati svijetom. Uto začuje više sebe sitan glasak: „Ci, ci, sjeci, sjeci." Ugleda na drvetu malu Sjenicu, kako se verala po granju kao pehlivanče i tražila bubice i ličinke među naborima kore jabuke divljake. Cvrčak zacvrči, i ona mu se odazove s puno miline. Jedno vrijeme su tako cvrčali i cilikali, on odozdo, Sjenica odozgor, pitali se za zdravlje i tužili na rđava vremena i ljutu studen. Onda ga ona zapita, otkud se on u to kasno doba godine još po vani skita.

„Tvoj rod," reče, „u to doba već odavno mora da je na svome mjestu, inače ugine. A šta veliš: ja? Pa mi se Sjenice i po najvećoj zimi probijemo svijetom i ne damo se tako lako."

„Blago vama," uzdahne Cvrčak i onda dovrgne, bi li ona znala kakav stan za njega.

„Ubogi čiča, baš ti ne znam ništa. Ja tamo dolje kod vas nimalo nijesam poznata. Osim toga i ja sam ti neka beskućnica. Moje gnijezdo razvalila prva bura, pa sada tražimo ja i moj stari, gdje bismo našli kakvo sklonište, jer nije više vrijeme, da se gradi novo. Nego nemoj da gubiš nadu, tko traži, taj će naći. Evo ti sve, što ti mogu dati."

I spusti iz kljuna pola bedrice od mušice. Nato otprhnu dalje: „Ci, ci, sjeci, sjeci..."

Cvrčak, šta će sad, pobere zahvalno mršavi ručak i otpuzne dalje. Dođe do krtičnjaka. Ah — tu je zemlja istom iskopana, sipka, još se nije skrutila i skorila kao ostala. Ako ništa, neka se ukopa u toplo, pa i nemao šta jesti. Kad se spava u toplom, ionako se ne jede.

Istom počeo da kopa, kad al nešto zaruži, zareži. Probi se zemlja i pomoli se vrh njuške i strašno duše i puše. Bila je Krtica. Cvrčak u zao čas od straha zastruže gudalom „kri, kri", a bolje bi bilo, da je šutio, jer Krtica je slijepa i ne bi ga odmah ni opazila. Ovako brzo okrene njušku spram Cvrčka. Srećom nije on baš ni bio tako nerazuman, da se ne bi znao čuvati opasnih prijatelja. Odmakne malo pa se zakloni za poveću grudu.

„A tko to šuška oko moje kuće? Da nijesu lupeži? Ne možeš se dandanas od njih da obraniš, ni od tatova ni od kojekakvih bitanga. A, to ste vi, muzikašu mali? No vi ne spadate u tu čeljad, to se zna. Ne vidim doduše, ali to bolje čujem. Dragi su mi pjevači. Dođite samo bliže, ništa se ne bojte, moja je kuća otvorena naročito umjet-

nicima. Ja sam uvjerena, svidat će vam se u mene. Kuća mi je prostrana, ima mnogo hodnika i spratova, možete po njoj da se šetate i proskačete, koliko vas volja. Samo da vidite."

I sve se više približi — makar i ne vidjela, zaobiđe grudu i samo što nije zgrabila maloga Cvrčka. A on je već bio tako umoran, da je kao bez volje pustio, da dođe sasvim blizu njega. Ali onda, kad već osjeti dah Krtičin, skoči s posljednjom snagom u velikom luku preko polja i osta u trnju kao mrtav, bez svijesti.

Ne zna, kako je dugo ležao tako. Kad al osjeti, da ga se nešto dotaklo. Žagolica ga po tankoj kožici kao četkom. Pogleda i strašno se prepane. Bio je to Grobar, crna buba sa crvenim pasom. Lijepa doduše, ali strašna. Cvrčak je htio da pobjegne, ali od umora i glada nije mogao da se digne. Samo trgne nogom i odmah zazuji struna pod gudalom.

„A tako, to si ti još živ?" rekne Grobar i uzmakne. „Mislio sam, da si mrtav. Ne boj se, živima ne činimo ništa. Samo mrtve mi zakapamo, činimo im posljednju ljubav, da se ne usmrde jadnici." I nato ode.

„Bože," zagudi Cvrčak očajno, „to sam ja zar bio već blizu i smrti?" Strese se od groze. Ne, ne, on još ne će da umre. Ta makar i noge polomljene i ostao gladan i bez krova, samo gudalo neka je još čitavo i pjesma i on „živ, živ, živ..."

Odvuče se stopu po stopu dalje. Sretne Miša. Ovome je lice bilo neobično natečeno, jedna mu strana iskočila kao bubnjić, pa sad zamislite, kakav je izgledao. Pitaju se za zdravlje i prilike. „Šta i Cvrčak zar traži stan? To ti je sada sezona za to," rekne Miš žalostivo. „Ništa neobično. Sav svijet se nalazi u stambenoj stisci. Toliko ima beskućnika." Eto i on je na putu, da potraži kakvu rupu, da se u njoj sklone još na vrijeme, prije nego što se baba Zima stalno utvrdi na vlasti. Da, da, nevoljnici smo mi. A kako mu je bilo domala još lijepo. Živio je u pravoj palači, ogromnoj, bogatoj, svega si u njoj imao, smoka i crnoga i bijelog. I živio sa svojtom i rodom ko u raju. Kad al jednoga dana došli ljudi, srušili kuću i njegov se narod razbjegao na sve četiri strane. Rastali se nenadano kao grom, i nikada se više nije sastao ni s jednim Mišem.

I Miš propišti od tuge i proli vruće suze, kamen bi se smilovao. Ražali se Cvrčak na svog plačidruga pa tužno zagudi. To je Mišu bilo drago, on otare suze i šapom se pogladi po oteklini na lijevom obrazu.

„Žao l' ti je? U tebe je meko srce. Nije sada živina ovako sažaljiva. Eto k svemu još i ova napast na moju glavu. Baš me ljudski peče."

„A kako ti se to desilo?" upita Cvrčak sažaljivo.

„I to ti je pripovijest," prihvati Miš, kao bilo mu drago, da može pričati svoju nepriliku. „Na ovome tužnome putu po svijetu dotumaram do nekakve bašče. Mislim, bit će tu možda kakva zgoda, da se kako tako zgrijem i skrijem. Kad al uistinu zastruji odnekale divan miris, rajski miomiris, velju ti. Odem tragom i namjerim se na — pčelinjak. Znaš li onaj veliki grad, gdje živi najbogatiji narod u svem živinskom carstvu? Palače su im pune slasti, a ulicama teče sam zlatni med."

„Ah, šta mi rastu zazubice," strigne Cvrčak, „da mi je tamo biti i nakusati se, već se od gladi dalje ne može."

„A ne može se, brate, ni tamo, nitko ne može k njima. Samo da ti kažem, kako je ondje, pa da se načudiš. Došuljam se sve do prve takve kuće i šta misliš, na što sam se namjerio? Bila tu čitava barica sama meda, zlatna slatka meda. Ne možeš misliti, što sam sada učinio..."

„Pa sigurno si se pogostio," reče Cvrčak ponešto zavidno.

„No, no čekaj malo, da vidiš, kako mi je prijala ta gozba," rekne Miš ljutit i popipa se ponovno prednjom šapicom po lijevom obrazu. „Kad sam sve polizao, ne dade mi vrag mira i ja pomislim, kako ga još više ima, pa se stanem verati oko kuće i naokolo po krovu i sve uzduž i poprijeko tražeći kakav ulaz, jer je miris bio tako bezobrazno izazovan, da prosto nijesam mogao da otrpim. Baš su se dobro utvrdile te babe, rekoh ti, i nitko ne može unutra ni van, koga one ne puste. Prava, nepredobiva tvrđava! Ali — ni mišja pamet nije na odmet. Najposlije nađem ti ja vrata. Ali ne smijem odmah da uđem, nego se sakrijem iza zida pa stanem da vrebam. Pred létom, na onome isturenome mostiću uzvrzle se Pčele, ljutito zuje i sve nešto kao da trgaju i bacaju niz gredu dolje. Dugo je potrajalo, dok se nijesu smirile i nijesu više izlazile. Osta most prazan, i sad se ja došuljam na vrata. Polako, oprezno turim njušku kroz leto i zavučem glavu unutra. No to ti je bio kijamet. Pčele se natisle na jednoj strani, čisto se gužvale oko nečega, vidim, rade nešto važno, pa zaboravile da čuvaju stražu. A moraš znati, da su u njih vratarice baš ljute čuvarice. Gle, pomislim, dobre sam sreće, zabavljene su, pa me ne će ni primijetiti. Upravo ja htio da zahvatim u jedan od onih nebrojenih hambarića punih meda i slasti, kad al naučivši se na onu polutamu primijetim u onoj gužvi rep i stražnju nogu

— šta misliš, čiju ? — jednoga Miša, maloga Mišića! Pogledam bolje, a to su one jadnoga moga druga svega isprebušile svojim kopljima i sada ga na vrat na nos zaziđivale voskom! Razumiješ li to ? Ubile su ga i onda ga zazidale! Kad ja to vidio, hoću da bježim, ali ne mogu odmah da se izvučem natraške, zapele mi uši, prilijepile se medom ja li voskom ili šta li mu je već tamo bilo. I kako sam se trzao, da bih se otkinuo, one mene spaze, te sada kao ljuti krvnici na mene jednoga obori se čitava vojska, izrane me, jedva ja iznio život pa onda bež' glavom bez obzira. I znaš li, što su to one prije radile na mostu ? Iskomadale su seku Zlatnu Maru, što je bila ušla k njima, i tako je bacili napolje. Eto sad možeš vidjeti, kakve su to hajdučice i kako ne može nitko uljesti, da ga ili ne raskomadaju ili ne zazidaju kao onoga jadnoga Miša. Tako one čuvaju svoju kuću i svoju imovinu."

„Ta zar su i one škrte i lakome na svoje i ne priušćuju nikome ništa od svoga ?" pitao je Cvrčak očajan.

„Pa šta ti ja znam ?" počeše se Miš po oteklini. „Svakako nama, poljskoj i šumskoj čeljadi, ne daju ništa. Ali čuo sam, da to više daju ljudima, šta više, za njih samo i rade i svega ljeta sabiru med i vosak! Eh, to ti je tako. Ljudi su jaki, a u koga je vlast, onome je pravo i slast, njemu moraju svi da služe, a ako mu ne služe, tamane ga nemilice. Zar ja ne znam, šta rade njihove repate i okate mačke, pa onda mišolovke i svakojaki otrovi, kojima nas upropašćuju i gone od svojih pragova ? Vragovi su to, naši dušmani, a mi smo jadnici i nevoljnici i vazda nad nama prijeti kakva opasnost, da se ne možeš nikada da smiriš."

„Ih baš smiješ da se tužiš," javi se odnekale Pauk krstaš, koji je nedaleko u kutu pčelinjaka preo mrežu. „Kradeš im slaninu, glođeš haljinu i obuću, a još neka te za to pohvale ? Ako već tko ima pravo da se žali, zacijelo sam ja to. Tko je ikada vidio, da ja kome kradem slaninu ili ločem mlijeko ili čak žderem ruho i obuću ? Nema mirnijeg čeljadeta od mene. U tišini po kutovima predem svoju pređu, i ako u mene nitko ne dira, ne diram ni ja u njega. Pa ipak me proganjaju nemilice. Čim domaćica gdjegod samo ugleda i krpicu paučine, stoji je vika i kijamet pa odmah metlom po teško spletenoj pređi, kao da je to baš lako iz svoje utrobe sukati žicu i plesti tanko tkivo."

„Zar su ljudi zbilja tako zli ?" uplaši se Cvrčak i bilo mu je teško na srcu.

Nije dobio odgovora. Miš je otišao da nađe mokre zemlje, ne bi li njom ublažio bol u licu, a Pauk se vratio

u svoju mrežu, sio u sredinu i vrebao na muhu, što se neoprezno ljuljala u zraku, jer se primicala večer i trebalo se skrbjeti za večeru. Ostao Cvrčak i opet sam. Kuda li će, kamo li će ? Zadunuo ponovno sjever i samo što mu nije sledio srce u njedrima. Što je ipak težak život! pomisli jadan. Kako samo da se održi u toj nepogodi među tolikim dušmanima i živinskim i ljudskim jedan mali Cvrčak ?

Idući tako dalje, to jest vukući teške muke svoj mali život, namjera ga nanijela na mravinjak. Tu živi mali narod, pomisli, mali no bogat i kako ga svi hvale, vrijedan i radin narod. Kad je tako valjan, bit će valjda i milostiviji od drugih. Kažu, da mu je država divno uređena, da ima hiljadu kuća i spratova i sve je puno svega dobra. I još vele, da se dobro slažu i da jedno drugo pomažu i živu kao braća u ljubavi i slozi. Pa kad je tako, možda će imati nešto ljubavi i za jednoga beskućnika i siromaha, završi Cvrčak svoje razmišljanje i odluči da pokuca i na ova vrata, koja su mu se našla na putu nevolje i bijede.

Međutim nije ni dospio da pokuca, jer su ga straže već izdaleka namotrile.

Šta on tu traži ? Konak ? Šta, čak za čitavu zimu ? I ništa više ? Da se nije najeo ludih gljiva ? Tko je vidio tražiti konaka u tuđoj kući ? Što ne ostaje kod svoje ? Nema svoje ? Pa šta je radio čitavo ljeto, gdje je bitandžio ? Šta, pjevao je, gudio ? Tako, dok su se drugi mučili i radili, on je zar samo pjevao i svirao ? Eh, pa sada ti, moj brate dragi, ti se hrani svirkom i, ako hoćeš, možeš još igrati i plesati. Ali ovdje ti nije mjesto. Tu živu samo marljiva i radina čeljad, besposličarima i bitangama tu nema mjesta. Tko ne radi, nije vrijedan ni da živi.

Cvrčak ostao kao pod pljuskom ledenoga slapa, osta omamljen od stida i srama. Zar je on zaista tako beskoristan i nevrijedan, da ga baš svi od sebe gone ? A kad je doista takav, zar ne bi i najbolje bilo, da ga i nema na životu ? Ali kako da izađe iz njega ? Umrijeti ? Pa to boli, pa to je najveće zlo, što može da zadesi živi stvor. Ah, a njemu se još ne da umrijeti. Ne znači li umrijeti ostati bez svoje pjesme, bez svoje svirke ?

„O moje gudalo malo, amo te za malo, da zagudim, da mi odlane u grudim... Zri, zri, stri, stri, kri, kri, kri..."

I dok je tako pjesmom rasterećivao obremenjeno srdašce, izmile mu na pamet davne zgode, na koje je bio već sasvim i zaboravio. Bile su svakakve : i dobre i zle, ali na svaki način mogao si se uspomenom na njih da tješiš, e baš nijesi tkogod bez plemena i imena, nego da je i njemu

nekada bilo dobro u dobru, koljenoviću i po imanju i po svojti. Sjeti se tako, kako je boravio dane prve mladosti sa množinom svoje braće u toplom gnijezdu, nije ih ništa smetalo, ni živina, ni ljudi pa ni samo svijetlo sunca, koje je njegovu rodu tako neugodno. A hrane, koliko ti drago. Kad se samo sjeti divna onoga mirisa novo pečena kruha, pa one bijele slatke prašine: trebao si samo da zineš i u gubicu uleti sama od sebe najtečnija hrana, prava mana nebeska. A onda, kad se spustila noćca i babo zagudio onako veselo-žalovito, sve ti srsi prostruje kroz čitav životac. Al onda, kad se usred najljepšega mira jednoga dana sav svijet zatresao, stijene pucale, grede se kidale i on zajedno sa čitavom svojtom bude dignut visoko, daleko, zavrtjelo ga u kovitlac i kad se opet našao na zemlji živ — nikada se više nije sastao ni s ocem ni s braćom. A kad je došao k sebi, ostao je sam sitan, mlad i nemoćan, a da upravo nije znao, što se dogodilo, niti je znao, da veliki ljudi moraju kadgod da prevrnu kuće svoje, tobože čiste ih i bijele i iz stijena izbacuju nevinu živinu. Kako će se samo snaći u tom velikom strašnom nepoznatom svijetu, punom opasnosti i strahota i one najveće: velikoga svijetla, što tako boli njegove oči ? I kako je naučio od babe i maje, prvi korak, što ga učini na svome trnovitome putu u život, bješe u mrak, tu je najsigurnije mjesto, da umakneš pogibiji.

Tako je sretno preživio tu prvu katastrofu svoga života i nekako se snašao u novom življenju: bilo je i hrane i zaklona, jer je bilo ljeto, toplo i stolovi posvuda prostrti. Vidio Cvrčak, može se i dalje živjeti, i to veselo živjeti, bio je mlad i pun poduzetna duha. Tako je čitavo ljeto pjevao i skakao, skakao i pjevao i pošteno se provodio. Svaku noć na drugome mjestu proplesao i propjevao, a svaki dan prospavao na drugom konaku; i nije mu bilo rđavo, sve dok evo nije došla ova Zima. On nije znao donle, da ima takoga zla, jer iza one lopate, koja ga je izbacila iz roditeljskoga doma, nije ništa tako strašno doživio kao ovo tumaranje, da nađe zimski zaklon.

U tim svojim uspomenama i pjesmi svojoj nekako mu odlanulo, i nova nada uljeze mu u snuždenu dušu. I on zagudi tanko, glasovito.

Ali šta je to najednoč ? Pred sobom nedaleko ugleda svijetlu gredu zlatom obljevenu, kako se pružila po zemlji. Šta bi to moglo biti ? Gleda i strepi, da nije štogod varljivo, što mami i onda upropašćuje. Ali ne. Greda stoji i sja se čak, od nje izlazi i neka toplina, neka toplina i milina, da ti se duša topi. Pa zove, pa mami, a Cvrčak očaran bulji u čudno

čudo. I što je više gledao, to je više znao, da je to upravo za nj tamo nastalo, da on mora tamo poći, pa stalo ga baš i života. Ali ne, ne će stati života, to je sam život, što ga zove...

* * *

U kolibi kraj ognjišta sjedi dvoje staraca. Soba je mala, ama topla. Baka prede lan, djedo moli krunicu, moli na glas, baka odgovara: „Moli se Bogu za nas... i u čas smrti naše, amen!"

„Amen!" ponovi starac.

Svrši se molitva, svrši se prelo. Prazna preslica, puno vreteno. Tako treba. Radilo se i molilo, kako Bog zapovijeda. A sada će na zasluženi počinak.

Kad al baka stane, prisluhne, pa prst na uho:

„Čuješ li, stari ? Tuco, Cvrčak pred vratima. Traži konak. Da ga pustimo ?"

„Hajde, hajde, pjevaču mali, ne boj se," zove baka i širom otvori vrata. I saspe se čitavo nebo svijetla i topline po malome Tuci. Sad, kako se inače plaši od svijetla i od njega se krije, pred ovim on nije bježao. Šta više, stoji i kao očaran gleda. I on je razumio. Razumio, da je našao, napokon našao, što je tražio, divno zimovanje, taman onakvo, u kakvom se rodio i provodio dane i noći bez brige s braćom i roditeljima. Tu ne treba više da se boji. Tiho ali sigurno puzao je preko praga i ravno put ognjišta. Ta zar tu nijesu i slični mirisi, što ga pozdravljaju kao kroza san iz davnine ? I osim toga on sada zna, da je tu dobro došao, da ga tu vole i da će mu rado slušati njegovu pjesmu i svirku. Tu on napokon saznade, da je ipak za nešto dobar, jer će biti drugima na radost, i nitko ga više ne će karati, da je danguba i bitanga. Jer tko je drugima na veselje, nije ni suvišan ni nepotreban. I u tom ponositom osjećaju zagudi zahvalna srca i pun zanosa najljepšu svoju pjesmu:

„Stri... stri, kri... kri, tri... tri... tri..."

„Neka, neka, pjevaj samo, mali gajdašu, ne živi se samo o kruhu," gunđali starci iza sna i smireno i razdragano. A Cvrčak im vjerno gudio uspavanku po svu noćcu, što je carevala zima.

DIGO I CIGO I NJIHOV PRIJATELJ

I.

BILI SU braća. Mati i otac živjeli su im u nedalekom susjedstvu kod prijatelja njihovih gospodara. Digo je bio za tri godine stariji od Cige. Bili su tako jedan drugome nalični, da su ih samo njihovi gospodari razaznavali. Obadva čistokrvni prepeličari ogrezli do očiju u gustu i dugačku dlaku, oštru i tvrdu, a bez ikakve boje, kao da si ih izvukao iz blata ili okupao u prašini uličnoj.

Uvijek su zajedno i slagali se bez i najmanje nesuglasice od prvoga dana, otkad su Digi — onda već trogodišnjemu momčetu — doveli druga, društvo, malo rutavo stvorence, okruglo kao lopta, koje je odmah uzeo pod svoje krilo i okrilje nakon svestranoga istraživanja i upoznavanja. To je učinio tako, da ga je najprije stao da omiriše i onjuši i to oprezno, a onda sve slobodnije i revnije sve uzduž i poprijeko i najposlije ga, podmetnuvši gubicu poda nj, digne i izvrne na leđa i tako ga valjao po čitavoj sobi, valjao i lizao sve žešće i revnije — i čisto se zaduhao i zapuhao od nekih neobičnih osjećaja. A malo mu se siroče puštalo bez otpora, godilo mu tetošenje, kao da je našlo zamjenu za izgubljenom materom, i od samoga tetošenja izvrnuo mu se čak i želučić. Digo vidjevši, što se dogodilo, i da se čitava kuća zgranula od nemila prizora, stane revno da pomaže kod procedure čišćenja, pažljivo saslušavši i prodiku gospičinu, da se tako ne smije. I kako je već bio od mala naučan, da se vazda nešto ne smije, pustio je strpljivo da preko njega prohuji bujica od „ne smiješ", zamlata pokadšto repom i najposlije skrušeno pruži šapu, da gospicu omiluje po ramenu, hoće da joj poljubi lice ili barem ruku (samo jednom da to smije, ali ona nikako ne da !) i samo što ne rekne :

„Karaj me samo ; ja ipak znam, da me voliš. Ali ti si moja draga, najdraža gospica, moja boginja, moje sve !"

Od toga dakle dana Digo i Cigo žive zajedno i ni za sat se nijesu još rastavili. U početku Digo je Cigi tako reći bio dadilja. On maloga čisti, mije, bišti i češlja, on nadzire njegovu hranu i poliže iza njega sve tragove. On ga čuva,

kad spava, spruživši se pokraj njega i prepuštajući mu svoj jastuk i svoje ćebe, pa morao baš i da leži na golim daskama. I što je bilo najčudnije, nije pokazivao ni najmanjeg ljubomora, kad bi gospica uzela da miluje i maloga. Onda on samo sjedne pred njih i gleda pažljivo i upravo sa simpatijom prati sve faze toga milovanja. Samo nekad pružio bi šapu na gospičino krilo i pogledavao je tako pametnim i bistrim pogledima te samo što ne progovori :

„A ne bi li i mene malo po glavi počešala ?"

„Da, da i tebe, pa i ti si moj," gukala bi onda gospica, jer joj ga je bilo malo ko žao, što je tako skroman, a ipak bio je sve donle upravo razmažen ljubimac njezin, tako da je gospodar imao trista muka, dok ga je odgojio za ono, za što je trebao da se odgoji : za dobra lovca i lovačkoga druga svoga.

Pošto onda i Cigo odraste, među njima nije bilo ama ni najmanje razlike u spoljašnjemu izgledu, kako je već i sprijeda spomenuto. Tko ih prvi put ugleda, a nije slučajno kakav naročiti poznavalac ili ljubitelj pasa, reći će, da su ružni, nezgrapni i strašni, makar će morati da prizna, e su im lica tako neobično izrazita, a oči bistre i pametne, da gotovo liče na čovječja, na čovjeka makar i pretpotopnoga, barem toliko, koliko su i pasja.

Ne treba reći, da su baš po toj svojoj spoljašnjoj strahoti kao stvoreni za dobre čuvare kuće i imovine svojih gospodara i pored svojeg prirođenog zvanja lovačkoga. Kad zvonce na vratima zvecne, otisnu se odmah obadva na vrata i stane ih najprije jedno revno njuškanje ispod praga, onda sve žešće pušu i sopću, stružu i guraju se uz vratnice i to tim žešće i jače, što su glasi, to jest mirisi, koji struje ispod vratiju, nepoznatiji i sumnjiviji i suviše, ako čak zanose na cestu, na hanove i druga zla mjesta. Otvore li se sada vrata, gospica će imati trista muka, da obrani prijatelja od suviše burnih i ljubeznih pozdrava svojih čuvara, što se guraju oko nje, da bi jedan drugoga preticali i šapu pružili došljaku, kojega su odmah poznali, i to nesamo po mirisu, da je neopasan, nego šta više po gospici, njenome glasu i pozdravu.

„Ne bojte se, ne će oni ništa — upravo nikome. U kraj, Digo! Bježi, Cigo! Htjeli bi samo, da vas pozdrave, da se s vama rukuju i da vas — s vašim dopuštenjem — malo zagrle i poljube. Znam, da to nije po svačijem ukusu. Drugačije su krotki kao janjci. Ni muhe ne će uvrijediti," govorila gospica u obranu svojih ljubimaca.

A ti ljubimci samo preko srca pokoravaju se gospičinoj zapovijedi, i to jedino onda, pošto ih ona omiluje rukom

po čupavoj glavi. Onda odbubnjajući još i repom svoju dobrodošlicu gostu — s većim ili manjim zanosom, već spram stupnja simpatije, koju oni osjećaju u gospičinu glasu i govoru — protresu ljudski svoju bundu, da su dlake frcale na sve strane, njišnu dva tri puta u znak, da je sve u redu, i najposlije zijevajući izdašno i lijeno upute se na svoja mjesta u predsoblju, jedinome prostorju, gdje smiju nesmetano boraviti, otkad su odrasli i sobe im postale strogom zabranom, tako reći izgubljenim rajem, u kojemu su ipak negda — u ludim dječjim danima tako slobodno carevali i vragovali ! Uzdahnuvši puni rezignacije smotaju se u golemu rutavu gužvu s obiju strana kuhinjskih vrata, običnog svoga prebivališta, i naročito odabrana, jer su odavle imali na oku sve glavne pozicije kućne strategije — naokolo vrata u sve sobe, a kraj sebe kuhinju — nažalost isto tako teško pristupačnu kao i ostalo.

Tako je s prijateljima. No u zao čas, ako se tko pred vratima nađe, kome nijesu čiste namjere. Neka se onda samo i za prst širine rasklope vrata — naša dva čuvara, još neviđena, oglasila bi se s tako strahovitom rikom — makar inače nikada i ne laju — da će nezvani posjetioci bez oklijevanja dati petama vjetra ne sluteći, da je s tim urlikom iscrpen sav arsenal borbenosti obih kućnih pazitelja, koji još nikada nijesu navalili, kamoli ujeli.

Osim takvih zgoda, samo ima još jedna, kada Cigo i Digo puštaju svoj glas, a to onda doista izdašno, kako će se dalje čuti.

Jeste li već kadgod vidjeli pseto, kad mu se gospodar sprema u lov ? Digo i Cigo, osim što su radili, kako rade svi psi u toj zgodi, pokazivali su svoj interes i stručnu spremu za ovaj svoj sopstveni sport još i na osobit način. Dođe tako gospodar uveče kući. Ne govori ništa naročito, pa ni Cigi ni Digi. Sve kao svaki dan : večera, novine, cigarete, razgovor s gospicom, onda se zijevalo i pošlo u spavaću sobu. Sve kao svako veče. Pa ipak drugojačije. Nešto je bilo u zraku, a moglo je baš biti i u gospodaru, ili u njemu ili na njemu. Ali svakako u zraku. Buhe nijesu, nešto su se već smirile, pa je i očajno česanje postajalo manje žestoko. A šta je znalo biti nesnosno ! Prosto da poludiš od svrbeža. Loviš grozničavo po čitavoj strategiji i geografiji svoga tijela, grebeš, oreš po neprohodnom guštiku debele dlake, grizeš i ližeš bijesno i mahnito, no dok tako na jednoj strani, a to već na stotinu drugih zaigralo pa kolje i pije, ne znaš, gdje ćeš prije, okrećeš se oko sebe okolo naokolo, ljuto mrmoriš i u pomoć zazivaš. I ako ta pomoć dođe i dobri Digo živinoljubivim biskanjem taži bratsku muku, spopast će sada njega luda napast, pa malo po bratu, malo po sebi — tako i ovako tužan lov i jalov. No, kako rekoh, nije više ni to, nego je tu sada nešto sasvim drugo.

Tu je dakle prije svega već dobra hladovina. A onda su tu polja i šumice i livade. Požnjeveno, pokošeno. Po zraku se razapinjale neke bijele niti, a na drveću počelo da žuti i rudi već i lišće. Dani okraćali, a što je najčudnije, u poljima zapućkalo, zapućkalo zamamno, fascinantno, zapućkale prve prepelice, naročite glasnice.

Digi i Cigi na samu pomisao ispod dlake prolaze žmarci. Dan i noć proganjaju ih neke slike, puste slike da poludiš od želje i pomame i junačkih podviga. I tako su žestoke te slike, da i kroza san provaljuju muklim i teško susprezanim poklicima : „Raf, raf, raf, raf..." A po danu ne mogu nigdje pravo da se skrase. Nemirno hodaju po svoj kući — kuda već smiju — jedan drugoga guraju i traže stope gospodareve i pretražuju svaku njegovu stvar, do koje samo dođu.

A gospodar — kao da ništa nije, ništa ne vidi. Časom izlazi, pa ulazi. Ona dvojica uzastopce za njim. Goni ih. „Ta šta ste me se privezali ko krpelj ?" ljutio se tobože. A oni samo gledaju i mašu repovima strastveno, kako su naglo zaurlikali. Šutnja iza toga postajala je međutim i rječitija i strastvenija nego i sama ta rika. U gospodarevoj se ruci pojavi sada komad po komad odijela. Svaki pozdravljen žestokim odobravanjem čitava stvora. Sve je u najživljem pokretu : repovi divlje uzmahuju, uši se vijore i strižu, noge cupkaju nestrpljivo, oči sijevaju, a svaka dlaka pojedince potrzava i treperi od napetosti i očekivanja. Nema više sumnje, njihovo je junačko vrijeme došlo — sjutra će se ići u lov !

Onda se najposlije sve smiri na svome mjestu. Gospodar u svome krevetu, hlače, one naročite zelene i kratke s onim sopstvenim mirisom, na stolcu. Digo se i Cigo već oprostili onu noć sa gospicom i s gospodarom i obišavši ih okolo njihovih kreveta i obnjušivši uputili se u predsoblje, da se tamo smotaju na svome ležaju.

No tko bi mislio, da će se te noći baš puno i spavati, vrlo bi se prevario. Noć je puna nemira. Ali ne od svrbeža i buha, nego od pustih sanja i snova. Čim će san na njih, a to se oko njih i više njih uspršale ptice, ptice, da pobjesniš. I sve je odmah tako živo, da se ončas probude. Ptica nema više, ali tamo iza vrata je On. I sada se striže ušima i sluša,

napeto se sluša. Ne čuje se ništa. Da nije možebit' već otišao, a bez njih, u zao čas! Kao ubodeni dignu se i barem tri puta onu noć odšetaju — i to dakako obadvojica zajedno, jer... ne možeš znati, mogao bi jedan da pretekne drugoga — pa put spavaće sobe, pa do gospodareva kreveta, u mraku napipali hlače, jesu l' jošte tu, zaronili nosovima u njih i tako se uvjerili, da niti su hlače otišle, niti je gospodara nestalo, a bez njih — naopako — otići bez njih u lov!

Onda izjutra ide sve poznatim već redom. Tiho, da se gospica ne probudi. Ali inače obadvojica — lokomotiva, dvije lokomotive, pune do vrha žestoke pare, nabijene parom i žarom, kojima je ventil još čvrsto zatvoren. Samo se diše, sopće, ropće, uzbuđenje je na najvišem stepenu, svuda gospodaru strastveno za petama, čuvaju ga, da im ne bi utekao. A kad se otvore kućna vrata, tu lokomotive prvi put eksplodiraju — dva urlika — znak za početak lovačke tragikomedije, onda se ostalo izgubi u jutarnjem svitanju predjesenskog dana.

Istini za volju i da bi bilo pravo svima, treba izvijestiti, da isti zanos vlada i kad se ide s gospicom na šetnju. Zanos i usprkos brnjice — koju da Bog ubije! Kad se ionako zna, da se ne smije ujedati. Šta više, da bi se što brže krenulo, dovlače sami i tu dakle brnjicu i ogrlicu gospici pred noge, pa se ne zna, šta im je od nestrpljenja teže dočekati: dok njih dvojicu gospica okiti tim prokletim đerdanima ili dok ona sebi natakne šešir na glavu!

A onda na vrata. Navale obadvojica zajedno, ne da nitko nikome preda se, čisto se ukliještili među vratima, što su tako golemi i debeli, pa se jedva opet izvale napolje iz tijesna otvora. I sad poreni, pođeni — i samo što ne oboriše gospicu, sitnu i nježnu. A jok, nema se tu ništa! Dok smo u gradu, treba lijepo i pristojno hodati, jer tu je ta oputa, a jedan joj kraj u ručici gospičinoj. No da, to tako valjda mora da bude. No ako i ne smijemo trčati po svojoj voljici, a mi se guramo i turamo jedan drugoga i obojica gospicu, nekad se zaustavimo na kakvoj naročitoj biljezi ili tragu uličnom. I što se dolazilo bliže kraju ulice i grada, nestrpljivost raste, hoće da prsnu od želje i pohlepe za slobodom, ne mogu dočekati, da ih gospica otkači. I onda — kao strijele s tetive odbiju se, polete, pojure bijesno, slijepo, luđački pa uz cestu, pa niz cestu, jedan za drugim, pa opet zajedno, pribiju se tijesno jedan uz drugoga pa lete kao blizanci, lete za nepoznatim ciljevima, sve ih i pjena zahvatila.

Tako zađu sve na više, između šljivika, pa na brda, gdje više ništa ne sprečava slobodu trke i poleta. Tu onda

gospica negdje zasjedne na kamen, onda i njezina dva pratioca, pošto se umore, pomalo se podaju mirnijoj zabavi: pretražuju ceste i putove, čitaju znakove i sami bilježe. Gospica se međutim zagleda u prekrasni planinski kraj i samo pazi, da se ne pojavi odnekale automobil, jer otkad su ove nemani na svijetu, nikoja bolja cesta od njih više nije sigurna. Osobito mora da ima pri tome na oku Cigu, jer kako je on u svemu impulsivniji i vratolomniji, to njemu prijete naročite opasnosti od ceste i putova. Kad njega nešto zanima, onda niti šta drugo vidi, niti čuje, nasrne pun strastvene revnosti ne pitajući za opasnosti, ne mareći za nju. A imao je svoje naročite sportske ambicije: utrkivanje sa svim vrstama kola i vozila, počevši od taljiga na jedan točak sve do automobila pa čak i do željeznice. Čim ugleda već izdaleka kakav god točak ili čuje tutukanje auta ili zvonce bicikla, odmah će prekinuti i najinteresantniji studij ceste, pojurit će divljačkim zanosom u pravcu glasa, a kad stigne, bacit će se bez straha i zazora u najstrastveniju utrku i ništa ga ne može zaustaviti, ni zviždanje ni dozivanje, dok se sam ne odluči da stane. To je sasvim nešto drugo nego ono budalasto utrkivanje s Digom, kojega će uvijek prestići. S kolima možeš da pokažeš, koliko vrijede noge. Sretneš tako makar i fijaker. Nije mnogo, ali ipak nešto. Četiri točka, dva kljuseta i ozgor još čovjek pa njegov bič. Bič pucne, konji potegnu, točkovi se okreću. Hoće konji da budu prvi! Izgrtaju kopitima čak i zemlju iz puta. Ali Digo je ipak brži, prestići će i kola i konje, zaobiđe ih sprijeda i straga i sad im je pokazao! Dalje na mari.

No istom kad dojuri automobil! To je da se pripovijeda. Cigina prava i naročita sportska simpatija. Jure kao vragovi. Tutuču, da ti se dlaka ježi od slatke groze. Digo je očaran, hipnotizovan. Osobito pod veče, kad progledaju na ona dva golema vatrena oka. Upravo neodoljivo zove i mame na utrku, junačku igru. Kad već utrkuješ, neka je makar i sa samim vragom, da se isplati. Rastežeš krake od kilometra, jezik plaziš na metar, a što se zasopćeš, sopće i takmac, sopće vrućom i smrdljivom parom. Neka smrdi, neka ljudi naokolo vrište, neka i gospica jauče, pa neka baš i ne ostao dobitnikom, ali časnije je ipak natjecati se s jačim, nego sa slabijim ostati pobjednikom.

No i tako se jednom dogodilo, što će se sada pripovijedati. Šetao se tako Cigo s Digom i s gospicom po gornjim krajevima između šljivika na potplaninskim livadama. Kadli odozdo s ceste zatutuče. Cigo s mjesta ostavi svoj posao oko jednoga kamena, naroguši uši, onda nagne kao vihor

pa niz livadu k cesti. Kroz plotove dolje već bliješti karoserija automobila. Gospica viče, vapi, zove, zaziva čak i Digu u pomoć. Digo se odmah i odazivlje, gleda, šta je bilo, i ugleda Cigu, kako leti niz livadu spram ceste, a ozgor juri automobil, vražja kola. Padne Cigo na cestu i već ga nestalo među točkovima auta. U istom hipu izgubi se i Digo pod kolima. Automobil juri dalje, ali sve polaganije. O Digi i Cigi ni traga ni glasa. Dok automobil nije stao. Tu se sada stali da izvlače oba pustolova, izvlače se polagano i oprezno, živi, iako ne baš sasvim i zdravi. Jer čim se nađu opet pod vedrim nebom i pod sigurnom asistencijom gospice, odmah sjednu i stanu pretražiti svoje runo, je li čitavo, a gdje nije bilo čitavo, — to je bilo na trbuhu — uzmu pomno lizati i vidati časne rane, zadobivene, što su se duboko sagibajući se pod autom ljudski izgrebli po donjoj polovici tijela. Gospica nije imala srca, da izgrdi pustolovna Cigu, no nije mogla da ne pohvali Digu, što je tako uspješno pritekao u pomoć bratu.

To je bilo drago Digi. On se za čas ostavi vidanja svojih rana, da poljubi gospici ruku. To opet nije bilo pravo Cigi. I on zaustavi liječničku pregledbu svoga stanja, gurne Digu u kraj, hoće da i njega pohvale gospičine ručice. Obadvojica su je ozbiljno pogledala, kao da su osjetila ozbiljnost zgode, koja je bila, sva je prilika, ponešto drugojačija nego sve dosadanje hunsfutarije i pustolovine.

Još jednom pokazao je Digo svoje bratsko staranje za nesmotrenoga Cigu. Kako su se iza one kobne nezgode šetali slobodno i bez opute jedino po najgornjim predjelima izvan grada, gdje nije bila tolika opasnost od nesitih i nasrtljivih automobila, ipak je i tu stigla zla sudbina, kome je bila suđena. Cigo je onaj dan izišao bez propisane medaljice, bez koje nijedno pristojno pseto ne smije na ulicu, jer ta medaljica čuva kao prava amajlija od najvećega zla, što može samo da zadesi jedno pseto. Nitko nije primijetio, da ta medaljica nije na svome mjestu, t. j. pod Ciginim grlom, pa nažalost ni gospica. Tako su se ništa zla ne sluteći lagano penjali uz brdo, jer se bilo već zaljetilo i sunce prilično pržilo. Blizu gospice Digo pomno čitao znakove ceste. Cigo se izgubio u uskoj uličici između šljivika. Kadli začuje se dreka Cigina, koju ispušta jedino, kad je najveća opasnost.

„Ta valjda nije opet kakav automobil?" uplaši se gospica i potrči spram uličice, što je izgledala tako uska, pitoma i nedužna i u kojoj osim šljivika i dvije tri male šutljive kućice nije bilo ništa drugo nego plotovi, plotovi na lijevo i na desno bez kraja i konca. I baš u toj se ulici sada šetala kola, šetala i vrebala i zapravo i nijesu bila ni prava

kola, iako nešto najužasnije, što može pasja pamet samo i da zamisli: crn kovčeg na četiri točka, i za kime se zatvore vratašca toga kovčega, tome više ne sja sunce. Zato svako razumno pseto već na milju daleko bježi, čim ga samo i najmanje nanjuši. Samo jadni nerazumni Cigo ne bježi. Šta više, njega su očarala i ona četiri točka i ono oronulo kljuse naprijed pa i onaj valjda tako čudni crni kovčeg, pa slijep i lakom za igrom poleti i uleti ravno, iako ne zdravo, u zlokobnu žicu, koju mu je taman spleo čovjek i gospodar ovoga kovčega. Istom kad se žica stala stezati Cigi oko vrata i on vidio, da to nije nikakva igra, nego da je to krvava zbilja i zamka, počeo se otimati i braniti, a kad vidi, da ne može izvući glavu, niti onaj čovjek hoće da ispusti drugi kraj žice, zaurliče tako žestoko, da se kljuse dalo u propanj, a gospica se trčeći uzbrdo umalo nije onesvijestila. Sad gospica i Digo za kolima trče, dozivlju, jauču, no jer je bila velika uzbrdica, samo je još vidjela posljednje napore Cigine, da se izvuče iz proklete ogrlice valjajući se po cesti i boreći se za svoju slobodu i glavu. A onda ga nesmiljeni čovjek naposljetku što vukući, što turajući strpao u crno zjalo kovčega. Kad je u to stigao i Digo, mogla su oba brata jedino još da izmijene posljednji bolan pogled, i onda su se za Cigom zaklopila vrata. Digo stoji časom kao gromom ošinut, ali onda skoči pa da će za Cigom u kovčeg. No nije dao čovjek, nijesu dala ni kola, jer su sada jače potegla, te jadni Digo bijesan opskakuje i optrkuje kola, šapama i gubicom hvata točkove, hoće da ih zaustavi, hoće ponovno da se popne na kola, laje, psuje, grdi, jauče, neka mu puste brata, ali niti ga hoće kola, niti mu puštaju druga. Točkovi ga odbacuju, kola odbijaju, a kljuse neopozivo tegli i odvlači kola sve dalje i dalje. Kad je sada stigla i gospica, bez sape vitlajući rukama, zaklinjala je čovjeka, neka zaustavi kola, neka joj pusti pseto, kumi ga i moli, ona će platiti, koliko bude htio, samo ovaj čas nije imala uza se ni pare novca. Čovjek odgovarao, pa da ima novaca, on ne smije, služba je služba, a ovo pseto nema medaljice, a propis je propis i uostalom, može da ga iskupi u živodernici; tri dana ne će se dirati u pseto. Tri dana! Ta ni tri sata ne će da ga ostavi u onome paklu, kune se gospica.

I pristane za kolima, i kudgod kola, tamo i ona s Digom. Prođe neobična povorka kroz bezbroj ulica s jednog kraja grada na drugi, uzbrdo, nizbrdo, sve dok se ne iskrca i do živodernice, a ravno tri sata prođoše. I tu napokon izručiše Cigu uz protokole i potpise i tvrde obveze, da će se platiti, što je za plaćanje. Nato sve troje kući izmučeni strahom

i od gladi odoše, Cigo prilično pokunjen između gospice i Dige čvrsto zakačen remenom.

Prodika mu nije održana. I našto bi ? Nije on ni kriv. Kriva je zla sreća, koja je htjela, da je medaljica spala sa ogrlice i sakrila se pod ormar, gdje su je sjutradan našli i doduše ne poštedjeli prikorima i ukorima. Ne zna se, je li si ona uzela što k srcu, ali istina je bila, da se Cigo odonda već izdaleka uklanjao svakim kolima prostijeg izgleda i s konjem naprijed. Odsada on samo još begeniše automobil — usprkos one svoje prve nezgode. I nije kriv, što ga je tutukanje, sviranje i soptanje vražjih tih kola fasciniralo i nadalje, pa je gospici trebalo neprestanog napora i pažnje, da ludoga Cigu izvede iz opsega i dohvata tih golemih i bijesnih zvijeri.

II.

Prođe tako neko vrijeme, da se nije ništa osobito desilo u životu Dige i Cige. Kad jednoga dana gospica morala po poslu u gornje mahale i tu je ponovno naišla na nemio susretaj sa neobičnim kolima i s čovjekom, čija su bila. Naišla je usred srijede jednog dramatičnog zbića u času, kad je živoder loveći opet jednom beskućne pse stezao petlju oko vrata bijednoga kerčeta, što je pri kraju ceste u hrpi smeća tražio svoj mršavi svagdanji krušac. Bilo je pseto tako mršavo i jadno, da se nije puno ni otimalo, samo izvalilo oči i to pravac spram gospice, izvalilo tako bolno i jadljivo, da se gospici s mjesta u srcu ražalilo. Sjeti se svoga ludoga Cige i bez mnogoga razmišljanja ponudi živoderu, da će iskupiti tuđe pseto. Ovaj je put srećom imala uza se i para. Čovjek je bio manje kruta srca i kad mu gospica pokaže banke, on šuteći odriješi petlju, a mala četveronožna skitnica ne rekavši ni hvala nagne bježati glavom bez obzira, i makar joj je jedna noga bila kljasta, bježala je tako brzo, da je ni strijela ne bi stigla. Nestane je među šljivicima kao vjetra.

Kad se gospica našla sama bez para, a i bez pseta, pomisli, nije li počinila glupost veliku — praktično posmatrano — glupost trošeći lijepe novce za nepoznato pseto najprostije vrsti, koje će se lako opet uhvatiti u kakvugod zamku ? No onda opet odmah prevlada dobro srce i ona stane da ušutkava prigovore razuma smjelo postavljenom hipotezom, da se nijedno pseto zar dvaputa ne da u živoderovu petlju.

Na tu se zgodu već počelo i zaboravljati, kadli ono jednoga jutra ona će da uđe u mesarnicu svoje ulice, a tu pred vratima stoji tuđe pseto, maše repom i gleda prijazno

se smiješeći iz lijepih plahih očiju, gleda s puno poštovanja i pokornosti gospici u lice.

„A gle, da ti nijesi onaj Šepo od onomad ?" pita gospica, a Šepo repom dade znak :

„Molim, da !"

„Uistinu ti si to ! Noga ti je još uvijek kraća od drugih, no inače kao da si narastao. I odebljao si čak, jedva se još i vide rebra. Mora da baš ne živiš rđavo."

„Kako će rđavo," umiješa se sada i mesar, „kada ga sve tri mesarnice hranimo, što nas ima u toj ulici. Svako jutro, još nijesam ni otvorio radnju, on tu već čeka na svoj „fruštuk" i iza kako obreda sve tri menze, odlazi tiho, kako je i došao. Miran pa i zahvalan, zato mu se rado i da."

„O to je lijepo od vas, i baš vam hvala," odgovori gospica i skoro da se nije izlanula o svojem prvom susretu sa Šepom. Potapša pseto po glavi. „Baš nijesi osobita soja..."

„Kakvog soja !" uleti joj mesar u riječ. „Fukara, draga milostiva, uličnjak najprostije vrste. Gledajte mu samo ono kratko tijelo, pa previsoke noge, pa one brazgotine po riđoj dlaki. Koliko je horjatskog koljena, toliko se još izopačio i od udaraca štapovima i kamenicama, kojima jadnika biju ljudi i djeca."

„Baš mi je drago, gospodine, da ste tako milostiva srca sa jadnom životinjom. I mnogo vam hvala !"

„Nemate na čemu, gospođo," mesar će polaskan nenadanom hvalom i baci joj u košaricu još komad debele džigerice.

„To još za vaša dva prepeličara. Da, to su dva rasna psa — nema ih u čitavome gradu. Pravi gospodski kerovi."

To je sada bilo drago i gospici. Ona zahvali i izađe. Šepo za njom.

„No, Šepo, na koju ćeš ti stranu ?"

Šepo stoji, ništa ne govori, samo gleda. Na to mu gospica rekne :

„Hajde smirom kući, samo se čuvaj, znaš već, koga mislim."

Šepo stoji na tri noge i gleda za gospicom, gleda, sve dok ne zamakne za svoja vrata. Onda se okrene uz ulicu. Na uglu malo stane, kamo da se dalje uputi. Gospica je doduše rekla : kući, ali zar on ima kuću i dom ? Nije li mu svejedno, gdjegod danjivao, gdje noćio, samo neka je siguran od batina i kamenica.

Sjutradan na šetnji sretnu se opet sa Šepom. Bilo je taman na kraju grada, tamo, gdje gospica obično svoja dva pratioca otkači od lanca i pušta na slobodu. Stoji Šepo

u doličnoj udaljenosti, gleda u gospicu, ali ne smije bliže od one dvojice.

„Gle, Šepo, to si opet ti!"

„Molim, jesam," zamahne Šepo repom smjerno i nasmiješi se, da su mu sa strane zablistali bijeli zubi.

I odsada se Šepo svakiput našao gdjegod na putu, kadgod se išlo u šetnju po gornjim krajevima. Prvih dana drži se još podaleko, tek toliko da može da vidi i gospicu i onu dvojicu njezine pratnje. I pošto gospica sjedne, onda se i on smota i pažljivo prati utrkivanje Cige i Dige, ali blizu im ne dolazi. Čuje i svaku riječ gospičinu i svaki put s većom čežnjom gleda u dragu družbu, dok pomalo ne svlada plahost i tako se jednom nađe, da već hoda s njom uporedo, no još uvijek podvije rep gotov bježati, čim mu se približi jedan od dvojice. Uostalom nastoji sve više, da mu držanje bude čvršće i primjerenije otmjenome društvu, u koje ga je dovela njegova sretna zvijezda, makar je još uvijek skroman i suzdržljiv i pun brige, da im se ne bi čimgod zamjerio i oni njega kamenom ili batinom. A kad ga onda jednom slučajno pogleda i gospica ili mu čak progovori milom besjedom, Šepo se samo previja, rep mu se — onako kusast i nakazan — klati i vijori po zraku, laloke se sjaju žarkim rumenilom, a zubi se bijele — čitavo pseto smije se, smije od pusta zadovoljstva i blaženstva.

Ta prvi mu je put u njegovu jadnome životu, da ga ne gone, nego ga kraj sebe trpe, i nikada mu do sada čovjek nije progovorio dobru i naročitu riječ kao evo ova gospica. Pa nije čudo, da u nju gleda kao u boginju, da je voli i da voli sve, što je njezino, pa naravno i ova njezina dva silna pratioca, makar ih se on još uvijek boji i pobojava, premda oni za nj zapravo ne mare, ne navaljuju i ne laju na nj.

No on ih — sve onako ispodaleka — pomalo ipak poznava i na priliku saznava, da gospica više voli Cigu, jer njemu više govori. Ne zna Šepo, da to ona njega mora da kara i da opominje, jer je nesmotren i budalast.

Jednom tako doživi nešto čudno. Umalo da nije bilo i strašno u prvi kraj. Izišli oni tako na brdo. Ona dvojica nešto otromila. Samo što još ko bez pravoga interesa i ko po običaju pretražuju put. Gospica ih goni, neka trče. I onda se odjedared sagne, uzme kamenicu. Šepo se uplašio na smrt. Zar i tu kamen? Zar i ovdje da ga biju, kao što ga bije kamenom čitava njegova mahala? Šepo, bolno i duboko razočaran u svom idealu, nagne bježati. No kamen padne među ona njezina dva ljubimca. Šta mu je to opet? Šepo

izdaleka stane i gleda. I sada, da bi se događaj još jače zamrsio, oba se bradonje odmah dadu u trku za kamenom i oko njega se porvaju, naposljetku ga Digo prepusti Cigi i ovaj s kamenom u gubici poleti put gospice i sa svim znacima veselja položi kamen pred njene noge. Gospica ga na to potrepće po glavi, digne kamen nanovo i opet ga baci, što je mogla dalje. Opet se stanu ona dvojica utrkivati, vraćaju kamen, kamen iznova poleti i tako se nastavljala igra, divna igra između gospice i njezina dva mazunka, da je Šepi odjednom došla smjela želja, da i on pokuša da hvata kamen. I sada se prviput usudio blizu onoj dvojici, šta više, osmjeli se da stane ravan uz njih, da trči i da se utrkuje. I kad opet poleti kamen iz gospičine ruke, Šepo kao strijela s tetive otisne se i, makar samo sa tri noge, stigne prvi i hoće da pograbi kamen, uto eto ti Cige i Šepo razumije, ispusti svoj plijenak i prepusti ga Cigi, a s njim i slavu prvenstva i pobjede. No hvale se iz očiju i usta gospičinih nije odrekao, kad se polako vraćao i revno i smjerno mašući repom u nju se sjajnim očima zagledao i našao, čemu se nadao. Čak našao još i više, jer je gospica upravo govorila Cigi:

„No to baš nije bilo pošteno, moj dragi Cigo. He, Šepo, ne daj, da ti drugi preotme tvoju zaslugu. Pazi sada. To tebi!"

I gospica baci nanovo kamen, Šepo ga stigne i ovaj put ga sam i vrati i prvi put osjeti ručicu na svojoj glavi. Ovaj put ga se ljudska ruka dotakla, ne da bije, nego da miluje!

Poslije toga svak će lako razumjeti, da je Šepi rastanak s ovim predragim društvom bio sve teži, kad je isprativši ih do njihova stana stajao pred kućom, a unutra ne smije, nego tužno i pun čežnje za njima gleda, dok ih nijesu progutnula lakoma vrata.

Od toga znamenitoga dana Šepo se osjetio upravo ravnopravnim onoj dvojici gospodskih pasa. On se sada već bez ikakvoga straha s njima sastaje na šetnji, dočekuje ih na uglu ulice, onda se s njima utrkuje i pretrkuje i oni se lijepo s njim igraju kao s dobrim znancem i drugom. Ipak je Šepo skloniji Cigi nego Digi. Njemu drage volje prepušta i prvenstvo u igri i svaki svoj nalaz, čim se on približi — mrtvu žabu, miša, star opanak, kozji papak. Sve mu to prepušta draga srca i bez protesta, sretan, što hoće samo da primi.

Uto tako prošlo jedno divno ljeto u nepomućenome veselju. Prošla i topla jesen. Došli kratki dani i kratke šet-

nje. Tek nešto tumaranja po blatnoj i mokroj cesti, bez trke, bez igre. Rastanci postajali za Šepu sve teži. Sve tužniji stajao je na uglu ulice i sa sve većom čežnjom gledao za milim društvom, kad ga je kuća primala u svoje toplo okrilje ostavljajući Šepu na hladnoj neprijatnoj cesti, da se i on vrati svome domu. Jadna mu doma! Vas svoj vijek živio je po tuđim zakucima, vazda spreman da ga otjeraju dalje.

Jednog kasnog jutra — i dani već počinju sve kasnije — gospica otvarajući vrata ugleda na otiraču baš pred pragom golemu kost, naglodanu, masnu i obraslu divnom bijelom rskavicom, pasjom naročitom poslasticom pa i za najrazmaženijeg sladokusca. Gospica se najprije ljutila, tko joj to pred vrata baca kosti, no brzo se dosjeti i rekne onoj dvojici, što su se nestrpljivo gurali za njom:

„Evo, gledajte, što vam je tu donio vaš prijatelj!"

Međutim je dolje na kapiji čekao Šepo. Čekao drščući od zime, no repom veselo vitlajući, bijele zube u osmjehu pokazujući, a u nadi i očekivanju pohvalne riječi i dobra pogleda, unaprijed sretan, što ih je dočekao makar i za kratku samo šetnju pretpoldašnju, jer su šetnje postajale sve to kraće, strašno kratke.

Pred vratima u stan se odsada počesto našle koštice, znak, da je bio tu Šepo i ostavio miloštu i pozdrav prijateljima. Jednom se našao tako tu i sam Šepo, kako vitlajući repom dočekuje gospicu.

„O Šepo, da ti nijesi čak ovdje i noćio?" pita ona ugledavši na otiraču dlake, kojih sinoć nije bilo.

Šepo stidljivo, ali veselo potvrdi. Da, noćio je. Na polju je zima. Snijeg je padao. A ovdje je dobro i prijatno.

„Da ti ne bi čak htio i da uđeš?" nastavi gospica i sama ne zna, kamo će s tolikom vjernošću i privrženošću ovoga beskućnika. I još pravo ne promislivši otvori vrata i pusti Šepu u kuću.

Stoji Šepo u divnom domu pred svojim prijateljima, koji su ga nehajno pozdravili, bez osobitog iznenađenja, i onda se opet lijeno uvalili na svoja mjesta kraj kuhinjskih vrata. Šepo neodlučno gleda sad jednog sad drugog. Onda se okrene Cigi i sad počne jedna čudna procedura. Šepo guta, guta, ama ne odozgo dolje, nego upravo obratno i najposlije izvali iz ždrijela golemu krvavicu, cijelu cjelcatu i spusti je pred iznenađenoga Cigu. Cigo bez mnogo predomišljavanja i šeprtljenja primi darak i zamalo nestane kobasice u njegovu želucu. Šepo sa zadovoljstvom konstatujući, da je njegova milošta primljena, stane se ogledavati po prostranoj kući, gdje bi se i on skrasio, i odabere kut između ormara i sobnih vrata, a taman preko puta svojih prijatelja, tako da su ta tri ležaja sačinjavala pravilan trokut, što je domaćina i gospodara potaklo na to, da je te pozicije nazvao trogloditikumom, a tri prijatelja naprosto trogloditima, što iako baš i nije odgovaralo stvarnosti, a to se dobro slagalo sa trokutom. Šepo se dakle, što je bolje znao, udomljivao na tom svome ležaju najprije tri puta se okrenuvši, a onda se s neizmjernim uzdahom zadovoljstva smota i sam sebi rekne, da je on odsada zaista ravnopravan član družine ove čestite kuće, da se prvi put u životu našao pod neprokapljivim krovom, a da se ne spominje i gospodskim, a bez straha, da će ga biti kocima ili gađati kamenicama.

Odsada Šepo živi kao u raju. Nije bilo Božjeg stvora sretnijeg i zahvalnijeg od ovog proganjanog i izubijanog beskućnika. S njim se postupa jednako kao i sa njegova dva gospodska druga. Ali on ostaje i dalje skroman. Nikada ne izrabljuje dobrotu svojih gospodara i sklonost svojih prijatelja. Nikome nije na putu, uklanja se čedno pred svakim i ne traži ništa drugo, nego eto upravo samo to mjestance u kutu, da tamo leži i gleda sve one, koje voli, a osobito svoju gospicu, svoju boginju. Hrane ne traži. Nje nalazi u izobilu u mesarnicama pa čak donosi i kući prijateljima i radosno gleda, kad oni glođu i žvaču, jer im pokadšto već dosadi i zlatna pura, što se mora da jede iz onog budalastog lonca i dok se jede, oba turaju glave u lonac pa ih onda jedva opet izvuku, a pura pršti naokolo kao zlatna kišica. Istom onda Šepo se osmjeli i stane diskretno pobirati mrvice i učini tako red, što su ga njegovi razmaženi gostoprimci narušili u svojoj gospodskoj bezbrigi i nehaju za Božje darove. I za tu njegovu skromnost nije uzmanjkala ni nagrada, jer ga je mahom opet pohvalila gospica onu dvojicu opominjući, neka se ugledaju u Šepu i t. d.

Šepo je naravski još i vrlo uljudan. Gdje je to naučio, ostat će vječna tajna, kad se zna, da nije imao doma svoga, a kamo li dadilje ili guvernante, da bi ga bile obikle na pristojno vladanje. On je dakle uljudan i to mnogo više nego i njegovi prijatelji. Jer kadgod se izlazi na vrata ili ulazi, on svaki put stane ukraj puštajući, da najprije idu drugi, i to nesamo gospica nego i Cigo i Digo, a onda istom on za svima pristojno i skromno.

III.

Šepo je, dakle, kako se vidi, bio sretan, presretan. Nije imao drugih želja, nego jedino, da bi tako ostalo do svršetka vijeka i svijeta. Tako mu prošla duga zima i kratki dani u dobru društvu, u dobru svakojakom, o kojemu donle ni sanjao nije, da ga ima gdjegod na svijetu.

Došlo i proljeće pa ljeto i s njima se ponovile i divne šetnje i junačke trke između šljivika i po planinskim livadama, što mirišu i odišu od majčine dušice od Božje plahtice i ostalog ubavog bilja i cmilja. Sve je bilo kao lane. Da, još i ljepše. Jer više nije bilo ni traga kakvome strahu od batina i kamena, nego uvijek samo dobre riječi od predobre gospice i drugarskoga — kad guranja, kad i nehaja ili drugih ljubežljivosti — od dva prijatelja. Samo jedna zgoda umalo da Šepu nije bacila u prijašnju bijedu i nštavilo.

Šepo nije imao ogrlice, nije imao markice. Kako one zime nije srećom bilo kontumaca, a šetnje pod veče, kad se ne vidi mnogo, ima l' tko propisnu medaljicu ili nema, Šepo je prošao bez nje, doduše uvijek uz rizik i strah gospičin, da bi ga mogli ipak jednom opet uhvatiti, a ona platiti i otkupninu — jer bi joj ga naravski opet žao bilo ostaviti sudbini — i k tome još i globu. Ali kako rečeno, ona je riskirala. No kad je došlo lijepo godišnje doba, šetnje produljile za vida i u daljinu i u duljinu, odluči se ipak jednoga dana, da sebi s vrata skine brigu i strah s rizikom, a Šepi da o vrat objesi i ogrlicu i skupo plaćenu medaljicu. Kad ona s novom novcatom ogrlicom stane preda nj, da ga u nju obuče, Šepo odjednom u najvećem strahu uzmiče, bježi pred gospicom, ne će ogrlice nikako, sakriva se pod krevete, živ protest.

„Ja, moj dragi Šepo, ako ne ćeš ogrlice, ne možeš ni da nosiš medaljice," govori gospica i ljuto i prijazno naizmjence, „a tko nema medalje, njega će živoder."

Sluša Šepo, dovlači se skrušeno kao grešnik i samo što ne klekne pred nju. No čim mu ona opet primakne ogrlicu, on iznova uzmiče, procvili kao u smrtnoj muci, šta više čak i zareži, pokazuje zube.

„Oho, ti ćeš zar režati na gospicu ? No čekaj, ne ćeš ogrlice, režiš na mene — ne ćeš ni na šetnju."

I ode sa svoja dva prepeličara, a Šepu ostavi sama u mračnom hodniku. Kad su se nakon dva sata vratili, Šepo leži u svome kutu, ne miče se, ne izlazi. Ili se stidi ili žalosti ili čak i ljuti ? Ne zna se. Gospica ne pita, ne zove, ne nuđa. Ko da ga nema.

Sjutradan kao da nije bilo ništa, ponovi se procedura. Šepo presretan, što mu gospica opet govori, sav se trese od miline, previja, smije, ali kad ugleda ogrlicu u rukama njezinim, kao da je grom tresnuo pred njega. Zar zbilja — ipak mu još prijeti strašna zamka, iz kakve ga je upravo ona onoga puta izbavila!

Ali gospica ne popušta. Zove, mami, miti što je mogla slađim glasom i mislim riječima. Šepo glasu ne može da odoli, on se savija kao zmija, spusti se na pod, plazi i puže potrbuške, hoće da joj poljubi noge i ruke, da je moli za oproštenje, za milost — ali čim ona s ogrlicom naprijed, Šepo skoči, uzmakne, živo zacvili kao u smrtnoj muci i bježi, no svaki put već s manje otpora.

„Šepo dragi, Šepica, ta ne boj se! Ova ti ogrlica ništa ne će. Zar ne vidiš, da je nose i Cigo i Digo i svi drugi pristojni psi ? Evo ovi tvoji prijatelji čak je i sami dovuku, da im je metnem oko vrata."

Sve je to lijepo i dobro, ama ogrlica vražja besposlica...

Ipak jednoga se dana skršio otpor Šepin. Spljoštivši se sasvim uza pod i samo što se nije pretvorio u prah i ništa, dopuza na četvoro, pogleda u gospicu odozdol gore u lice, ah s toliko pokornosti, ljubavi i samozataje i zacvili tako jadovno i bolno, da se gospici srce hoćeš ne ćeš tako ganulo, da je već htjela i da odustane. No u Šepe pobijedila ljubav i zahvalnost. Dopuzavši do gospice iznenada digne glavu, digne taman toliko, da je ogrlica mogla preko nje, i stisne oči, reko bi, očekuje zadnji čas života. Ali kad osjeti hladnu, tvrdu kariku na vratu, skoči kao pomaman, stane se bijesno tresti, nogama kida ogrlicu, hoće da je strgne, jer je strašna i sad će ga, sad će ga zadaviti. Ali zaludu mu trud i jauk i cvil — ogrlica je na vratu i ne da se maknuti. I kad vidi, da se tu više ništa ne može, spusti glavu i stoji žalostan, jadovan i pun rezignacije čekajući, šta će još dalje biti. No nije više ništa bilo. Otvorila se vrata, izišlo se napolje i samo još jedno iskušenje, ama posljednje i baš ne najgore. Osjeti, da ne može, kud on hoće, jer visi na oputi, baš kao i ona dva njegova druga. Malo se još otimlje, ali najposlije se pokori i mirno pođe, kuda i ostali.

Malo pomalo i toliko omražena ogrlica čisto mu omilila. Postala mu je znakom nekog uzvišenja i gospodstva i on sam samosvijesniji i ponosniji. Doduše još je uvijek skroman u svom vladanju, no na primjer svojoj radosti, kada se išlo na šetnju, davao je odsada i on živa izraza baš kao i njegovi prijatelji. Skače, trči, štekće i gura se sve kao i oni. Utrkuje se, pretrkuje, svoje prvenstvo, kad se ide po kame-

nice, više ne odstupa ni Cigi, ne treba više da gospica podstiče i nuka, sve sada Šepo radi sam od sebe. Trči se, trči i ne boji se više, jer se više ne trči od straha pred kamenom i batinom nego od puste igre i zabave. Čak postao je najrevniji, najživlji i najpoduzetniji od sve trojice. Kad bi se koji od dvojice drugova časom zaustavljao u trki na kakvom interesantnom objektu i studiju, onda Šepo navaljuje, gura ga u rebra, izaziva od puste šale i dragosti i samo što ne rekne :

„Ostavi se traljava posla. Hajde da se utrkujemo..."

A medaljica se ljulja pod vratom, zvoni, zvecka...

Draga moja medaljica. Ne čuva ga ona samo od strašnoga čovjeka i njegova kovčega, nego čuva ga i od poruge ljudi, makar mu se i kušaju da smiju.

„Kakva je to egzotična rasica, što se to voda s ona dva divna prepeličara na jednoj oputi ?"

„Manite," odgovara gospica, „dobar je i žao mi ga je, a osim toga treba ovim mojim ugursuzima društva..."

Dođe tako i Šepi volja nakon uzbudljive trke za mirnijom i lagodnijom šetnjom, da pretražuje putove i jarke. Osobito kad se stiglo na više pod samu planinu i pod one pećine, što su se po danu sjale kao zlato, a pod veče crvenjele kao krvlju polivene. Onda slatko zamoreno išlo se polako uzbrdo, lagodno se njuškalo po putu, njuškalo po zraku, što sve ljepše miriše i sve se to lakše diše. I tako sve dalje i još malo dalje, gdje se cesta počela da savija oko oštrih i naglih okuka. Šepo se onda zanese za jedan naročiti trag, divlji, neobični, što je vodio uza strminu po prostranom odronu sve do ispod samoga krša. Bio je sada vrlo visoko i nad cestom i okolicom. Dolje duboko pod njim vidi gospicu, kako polako šeće cestom uzbrdo, nekad šeće, nekad opet stane i ogledava se oko sebe. Vidi joj se, uživa u lijepome sunčanome danu i gorskome kraju, u čistom zraku i u pogledu na veliki grad, što se daleko i duboko uvalio među gore i planine i blještio u šarenilu i sjaju svojih crvenih i mrkih krovova i bijelih tornjeva. Nekad zaziva i opominje Ciga i Diga, koji su se onkraj ceste šetakali i ispretraživali kamenje, Šepo ih vidi i drago mu je. Lijepo je tako na visini i odavle je velik svijet. I glavno, ne bojiš se nikoga i ni od čega.

Onda opet prihvaća prijašnje tragove, njuška i polako ide dalje. No nešto mu ne da, da se sasvim udube u svoj posao. Nešto ima u zraku, što pred malo još nije bilo. Sve češće diže glavu i zvjera u daljinu, miriše događaje, što se možda približavaju, a da nitko još i ne sluti.

Uto odjednoć kroz planinsku veliku tišinu, a iz velike daljine začuje glas. Jedan, dva puta, pa onda opet. Nekad

je bliži, nekad ga opet nestane i kao da ga raznosi vjetar. Onda se ponovi. Ahà sada već zna. To je automobil, ona golema neman, što juri kao vrag i koje se gospica toliko boji. Šad je i gospica čula pa uzrujano viče :

„Cigo, Digo, čuvajte se..."

Digo se i ne obazire. On je upravo zabavljen zanimljivim nalazom između dvije gromade, a daleko od ceste. I ne misli, da se dađe smetati. Naprotiv Cigo već na prvo tutukanje uspravio glavu, zastrigao ušima, sav se ukočio, dlake mu strše kao igle od pozornosti i napetosti. A onda, kad se ponovi glas, i ne slušajući dozivanje i upozoravanje gospičino odjednom se dade u trku pravcem kobne trube, koja je sada gotovo neprestano ječala i opominjala, jer su tu mnoge okuke i oštre, pa zatvaraju pogled na cestu i već na nekoliko metara ne vidiš, što će doći iza zaokreta.

I po tom se sve razvilo naglo i bezustavno i to brže, nego što se može i ispripovjediti. Cigo goni pomamno niz one vijuge, odozdo uzbrdo juri automobil, gospica ukraj ceste u sredini, očajno zove, upozorava, opominje, zapomaže. Cigo niti čuje niti vidi. U ušima mu jedino svira tutukanje trube, što ga fascinira, zaluđuje. Juri kao očaran, slijepo i ludo hoće da se što prije sretne s grdosijom kola, da se s njom okrene i onda utrkuje, utrkuje. I silnim skokovima juriša niz cestu kao kamen, što se kotrlja i ne da se više zaustaviti.

Šepo vidi, Šepo shvati i kao strijela niz odron pa pravcem k cesti. U isti mah s jedne strane Cigo, s druge sopće automobil. Šepo jednim skokom preskoči s brda cestu i glavom udari Cigu u rebra, Cigo se skotrlja niz nasip u jarak, a Šepo, ...a Šepu odostrag zahvati točak, debeli neodoljivi točak zahvati ga, pregazi bedra i smota ga poda se pa odjuri dalje...

Kad je gospica stigla, siromašak Šepo leži u svojoj krvi, pružen, zdrobljen.

„Šepo, jadni Šepica, što učiniše s tobom ?"

Na dragi glasak Šepi kroz izmecana uda prođe drhtaj, rep kao da će još jednom da zamlata, glava hoće da se digne. No samo oči još se jednom otvorile i pogledale u gospicu. Pogledale skrušeno, pokorno, a pune ljubavi i predanosti i samo što nijesu progovorile :

„Hvala, na svemu hvala! Bio sam tako sretan..."

Po tom sklopi oči... prostre se po zemlji i više ne ustade.

Digo je dalje birkao po kamenom polju, a Cigo pribravši se od nenadana pada i našavši na dnu jarka star kozji papak s velikim se interesom dao na istraživanje — mirno i bez brige, kao da se ništa nije dogodilo.

O SPISATELJICI OVE KNJIGE

Velika je vrlina znati pripovijedati. Velika vrlina i velika rijetkost. Imade mnogo pisaca, koji se ubrajaju među pripovjedače, pa ipak su u samom pripovijedanju dosta slabi. Oni zapravo ne pripovijedaju, nego raspravljaju. To je raspravljanje znalo katkada da u romanima, novelama i crticama posve istisne ljepotu i lakoću pripovijedanja. Događalo se to naročito često u doba tako zvanog realizma, kada su romanopisci svijesno išli za tim da metodu nauke učine i metodom beletrističkoga prikazivanja.

Jagoda Truhelka potječe iz generacije onih hrvatskih pripovjedača, koji su književnu tehniku usavršili u školi psihologijskoga realizma. Sadržaj je njezinih najuspjelijih pripovjedaka izvađen iz proživljena života. Njezine su osobe u tim pripovijetkama uzete iz društva običnih ljudi, zato se njezini događaji ne ističu nikakvim naročito traženim uspjesima ili katastrofama. Radnja se niže kao u običnu životu bez većih obrata i bez zamršenih zapleta.

Ali realistička škola nije mogla nikada da uništi ili oslabi kod Jagode Truhelke vještinu i glatkost pripovijedanja. Ona u beletristici ne voli da zaustavlja razvoj radnje opsežnim psihologijskim razmatranjima i učenim dokazivanjima. Njezine su pripovijetke sastavljene od samih činjenica, koje se brzim tempom redaju pred našim očima. U odmorima dolaze dvije tri konstatacije, dvije tri refleksije, i film se pripovijesti razvija dalje.

Jezgru svojega beletrističkoga sadržaja našla je Jagoda Truhelka u osobnim doživljajima. Rođena je u Osijeku g. 1864. od oca učitelja Antuna, rodom Čeha, i matere Marije, rodom madžarske Njemice. Svršila je u Osijeku osnovnu školu i tri razreda gimnazije. U Zagrebu je učila osmi razred više djevojačke škole i preparandiju. Načinivši g. 1882. maturu dobila je mjesto učiteljice u osnovnoj školi u svojem rođenom gradu. Godine 1885. položila je ispit za učiteljicu građanskih škola te je imenovana 1. studenoga iste godine ravnateljicom novoosnovane više djevojačke škole u Gospiću, a iz Gospića je g. 1892. bila premještena na ženski licej u Zagrebu.

Njezina učiteljica, hrvatska spisateljica Marija Jambrišak, može i danas u 85. godini svojega života primiti zahvalu od cijeloga naroda, što je hrvatskoj književnosti otkrila ovaj lijepi talenat. Ona je potaknula svoju darovitu učenicu, da izađe pred javnost sa svojim pripovijetkama. Jagoda ju je Truhelka poslušala i počela surađivati g. 1893. najprije u „Pobratimu", a onda je prešla i u „Vienac", „Prosvjetu", „Domaće Ognjište" i u druge listove. Pisala je romane, novele i crtice, a uz to i poučne rasprave većinom pedagoškoga smjera.

Najsnažnija i najtrajnija beletristička djela Jagode Truhelke jesu „Zlatni danci" (zbirka pripovijesti štampana u Zagrebu g. 1918. u prvom i g. 1921. u drugom ilustrovanom izdanju), „Pipo i Pipa" (pripovijetka štampana u Zagrebu 1923.), „Bogorodičine trešnje" (pripovijetke štampane u Zagrebu 1929.) i „Dusi domaćeg ognjišta" (pripovijetke štampane u Zagrebu g. 1930.). „Zlatni danci", „Bogorodičine trešnje" i „Dusi domaćeg ognjišta" jesu zapravo jedno djelo, kojemu bi se imao pridružiti još i četvrti svezak. Tu je Jagoda Truhelka prikazala pjesničkom slobodom stari Štrosmajerov Osijek, u kojemu se od domaćih žitelja i doseljenika pod dojmom hrvatskih pokreta 19. stoljeća stvarao poseban tip rodoljuba i privrednika. Ona crta svoje djetinje i djevojačke uspomene dajući nam cijele galerije osječkih dječaka i djevojčica, otaca i matera, trgovaca i učitelja. U glavnim licima prepoznajemo nju, njezina brata Ćiru (kasnijega znamenitog arheologa i književnika dra Ćiru Truhelku), njezina brata Dragoša, njezine roditelje, rođake, susjede i znance.

Ne samo djeca, nego i odrasli ljudi borave rado u ovom nada sve živom i slikovitom dječjem i obiteljskom carstvu, kroz koje nas Jagoda Truhelka vodi uvijek puna humora, vedra i nasmijana. Osijek nije dosada našao književnika, koji bi većom zanimljivošću pretvorio njegov život prošloga stoljeća u estetske vrednote. Što je Novak za Senj, Vojnović za Dubrovnik, to je Jagoda Truhelka za Osijek. Dakako, postoji tu i neka razlika, jer je Truhelkino pripovijedanje vanjštinom manje učeno, ali zato plastičnije i vedrije.

Godine 1901. prešla je Jagoda Truhelka u Bosnu, te je u Banjoj Luci imenovana direktoricom više djevojačke škole. Iz Banje Luke bila je premještena 1910. u istom svojstvu u Sarajevo; 1911. imenovana je profesoricom na novoosnovanoj sarajevskoj ženskoj preparandiji; 1923. prevedena je na vlastitu molbu u mirovinu, a od g. 1924. živi stalno u Zagrebu.

Boravak u Bosni dao je Jagodi Truhelki građu za njezin historijski roman „Vojaču", koji je i posebno preštampan

iz sarajevske „Nade" g. 1899. Istoga je podrijetla i građa njezina romana „O t a c", koji je izašao g. 1931. u „Hrvatskoj Prosvjeti".

U novije vrijeme štampala je Jagoda Truhelka više pripovijesti, crtica i basna u „Omladini", „Hrvatskoj Prosvjeti", svetojeronimskoj „Obitelji" i u almanahu „Selu i Gradu".

Od njezinih znanstvenih radova najveću pažnju zaslužuje njezina knjiga „U c a r s t v u d u š e", zasnovana i izvedena na enciklopedijskom poznavanju velikog dijela suvremene i stare prosvjete.

Danas možemo Jagodu Truhelku zajedno s Ivanom Brlićkom rođenom Mažuranićevom i sa Štefom Jurkićkom ubrojiti među najznamenitije hrvatske predstavnice beletrističkoga stvaranja.

P e t a r G r g e c.

SADRŽAJ

	Strana
PALČIĆEV KRALJEVSKI LET	3
MARKO KREŠTELICA I SVRAČAK MIŠKO	16
KOKA ŠEPELJICA	33
ZLOPAMTILO	45
CVRČAK — BOŽJI TUCAK	57
DIGO I CIGO I NJIHOV PRIJATELJ . .	68
O SPISATELJICI OVE KNJIGE . . .	86